

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİMDALI
YAKINÇAĞ TARİHİ BİLİMDALI

XIX. YÜZYILIN ORTALARINDA EREĞLİ KAZASINA
BAĞLI KÖYLERİN NÜFUSU
(1838-1845)

Özlem IŞIK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Doğan YÖRÜK

Konya 2018

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Özlem IŞIK
	Numarası	114202041002
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih/Yakınçağ Tarihi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tezin Adı	XIX. Yüzyılın Ortalarında Ereğli Kazasına Bağlı Köylerin Nüfusu(1838-1845)

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

Öğrencinin	Adı Soyadı	Özlem IŞIK		
	Numarası	114202041002		
	Ana Bilim / Bilim Dalı			
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora	☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Doğan YÖRÜK		
Tezin Adı	XIX. Yüzyılın Ortalarında Ereğli Kazasına Bağlı Köylerin Nüfusu (1838-1845)			

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan XIX. Yüzyılın Ortalarında Ereğli Kazasına Bağlı Köylerin Nüfusu (1838-1845) başlıklı bu çalışma 05/04/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı

Danışman ve Üyeler İmza

Prof. Dr. Doğan YÖRÜK
Prof. Dr. Necmettin AYGÜN
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet YILMAZ

Danışman
Üye
Üye

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Özlem IŞIK		
	Numarası	114202041002		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih/Yakınçağ Tarihi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora	☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Doğan YÖRÜK		
Tezin Adı	XIX. Yüzyılın Ortalarında Ereğli Kazasına Bağlı Köylerin Nüfusu (1838-1845)			

ÖZET

Bu çalışmada 1838-45 tarihli Ereğli nüfus defterleri incelenmiş, XIX yüzyılın ortalarında Ereğli kazasına bağlı köylerin demografik yapısı üzerinde durulmuştur. Kayıtlara göre 1838-45 yılları arasında Ereğli kazasına bağlı 29 tane köy bulunmaktadır. Köylerin nüfusu, diğer kaza birimlerine göre daha düşüktür. Köylerde çekirdek aile yapısı görülmekte, hanelerde genellikle 1-4 arasında erkek yaşamaktadır. Piramitin tabanını çocukların ve gençlerin oluşturduğu bölgede, sağlıklı, genç ve dinamik bir nüfus hâkimdir. Hane reisleri çoğunlukla çiftçi ve rençberlerden oluşmakta, köylerden dışarıya çalışma amacıyla mevsimlik göçler yapılmaktadır. Bölgede 1843 yılında yaşanan, salgın hastalıklar ve ölümler nedeniyle köylerin nüfusu azalmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ereğli, Köy, Nüfus, Demografi, Aile, Doğum, Ölüm, Göç

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Özlem Işık		
	Numarası	114202041002		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih/ Yakınçağ Tarihi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora	☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Doğan Yörük		
Tezin İngilizce Adı	The Population of Villages Under Ereğli Township in the Mid XIX Centur, (1838-1845)			

SUMMARY

In this study, the Ereğli population books dated 1838-45 were examined and the demographic structure of the villages connected to the Ereğli township in the middle of the XIX century are emphasized. According to the records, there are 29 villages belonging to the Ereğli township between 1838-45. The population of the villagers is lower than the other township units. In the villages, the core family structure is seen, and in the dwellings generally 1-4 male live. The pyramid base is dominated by a healthy, young and dynamic population in the region of children and young people. Household chiefs mainly consist of farmers and renters, and seasonal migrations are being made for the villagers to work outside. The population of the villages decreased due to epidemics and deaths in 1843.

Keywords: Ereğli, Village, Population, Demography, Family, Birth, Death, Migration

ÖNSÖZ

Bir şehrin veya bölgenin gelişiminde, o bölgenin tabii şartları ve stratejik konumu oldukça etkilidir. Yerleşim yerleri kurulurken öncelikle fizyolojik ihtiyaçların giderilebileceği alanlar seçilir. İhtiyaçların karşılanamadığı durumda ise bu alanlardan dışarıya göç başlar; yerleşim alanları terk edilir. Bu durum tabii şartları çetin olan bölgelerin makûs kaderidir. Bununla birlikte yol güzergâhlarında, verimli arazilerin bulunduğu bölgelerde kurulan yerleşim yerlerinde aynı durumdan söz edilemez. Ancak bu bölgeler de dışarıdan gelen göçlere ve saldırılara maruz kalır.

Bahsi geçen durumu Ereğli’de görmek mümkündür. Ereğli tarih boyunca hem coğrafi hem de stratejik konumu ile önemli bir yere sahip olmuştur. Yol güzergahları üzerinde kurulmuş olmanın hem avantajını hem de dezavantajını kusursuzca yaşamış, kimi zaman cazibe merkezi haline gelirken kimi zaman istilaya uğramış, tahrip edilmiştir. Şehir Hititlere dayanan tarihi geçmişi ile pek çok medeniyete ev sahipliği yapmıştır.

Günümüzde de birçok medeniyetin kalıntılarının bulunduğu şehir hakkında 1838-45 tarihli nüfus defterlerinden yola çıkarak bir çalışma yaptık. Bu çalışma genel olarak dört bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında çalışmanın amacı, kapsamı ve kaynakları hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra Ereğli’nin tarihi geçmişi üzerinde durulmuş, XIX. yüzyıldaki konumuna kısaca değinilmiştir. Sonrasında ise istatistik veriler açısından Osmanlı nüfus defterlerinin önemi vurgulanmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde 1838-45 yılları arasında Ereğli kazasına bağlı köyler, bu köylerin günümüzdeki isimleri, köylerdeki erkek nüfus oranları, aile yapısı, aileyi oluşturan bireyler, aynı hanede yaşayan akrabalar ile bölge halkının kullandığı isimler, sülale isimleri ve lakaplar hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde köylerdeki erkek nüfusun fiziksel özellikleri ve yaş grupları dağılımı ile bunların yıllar arasındaki değişimi gösterilmiştir. Üçüncü bölümde sosyal yapı üzerinde durulmuştur. Bölgedeki meslek gruplarına değinilmiş, köylerdeki idareciler ve din görevlileri ele alınmıştır. Dördüncü bölümde köylerdeki nüfus hareketleri, doğum ve ölüm oranları irdelenmiş ve çalışma, sonuç kısmı ile nihayete erdirilmiştir.

Çalışma sırasında katkı ve yardımlarından dolayı başta danışman hocam Prof. Dr. Doğan YÖRÜK olmak üzere, Prof. Dr. İzzet SAK, Yrd. Doç. Dr. Mehmet YILMAZ, Prof. Dr. Hüseyin MUŞMAL hocalarıma ve saha araştırmalarım esnasında bilgilerini içten ve samimi bir şekilde paylaştan, Yıldızlı (Turlaz) köyü muhtarı Tefik ÖZKUBAT’a, Belceağaç Mahallesi

muhtarı İsmet AKGÜL'e ve Yayıklı (Nernek) Mahallesi muhtarı İdris KOÇAK'a teşekkür ederim.

Konya 2018

Özlem Işık

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLO LİSTESİ	ix
GRAFİK LİSTESİ	x
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1
A. Amaç, Konu, Konunun Önemi ve Literatür Özeti.....	1
B. Osmanlı Öncesi Ereğli.....	2
C. Osmanlı İdaresinde Ereğli.....	4
D. İstatistik Veriler Açısından Osmanlı Tahrir Kayıtları ve Nüfus Defterleri.....	6

BİRİNCİ BÖLÜM

DEMOGRAFİK YAPI

I. EREĞLİ NÜFUS DEFTERLERİ	10
II. EREĞLİ KIRSALINDAKİ KÖYLER	12
III. NÜFUS	15
IV. AİLE YAPISI	18
A. Çekirdek Aile ve Geniş Aile.....	18
B. Hanelerin Büyüklüğü.....	20
C. Haneleri Oluşturan Bireyler.....	21
1. Hane Reisleri.....	21
2. Oğullar.....	22
3. Kardeşler.....	24
4. Aynı Hanede Yaşayan Akrabalar.....	25
V. ŞAHİS İSİMLERİ, SÜLALE İSİMLERİ LAKAPLAR	26
A. Şahıs İsimleri.....	26
1. Sık Kullanılan Şahıs İsimleri.....	27
2. Nadir Kullanılan Şahıs İsimleri.....	28
3. Diğer Şahıs İsimleri.....	28
B. Sülale İsimleri.....	29
C. Unvan ve Lakaplar.....	30

İKİNCİ BÖLÜM

BÖLGE HALKININ FENOTİP ÖZELLİKLERİ VE YAŞ GRUPLARI DAĞILIMI

I. TİPOLOJİK ÖZELLİKLER	33
--------------------------------------	----

A. Boy Özelliği.....	33
B. Sakal ve Bıyık Özelliği	35
II. YAŞ GRUPLARI DAĞILIMI	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL YAPI

I. İDARECİLER VE DİN GÖREVLİLERİ.....	41
A. Muhtar.....	41
B. İmamlar ve Din Görevlileri.....	44
II. MESLEK GRUPLARI	46
A. Çiftçi ve Rençberler	46
B. Askerler	49
C. Diğer Meslekler.....	51
III. TALEBELER.....	52
IV. ENGEL DURUMU OLANLAR.....	52

IV BÖLÜM

NÜFUS HAREKETLERİ, DOĞUMLAR VE ÖLÜMLER

I. GÖÇLER.....	55
A. Dışarıya Yapılan Göçler.....	55
1. Çalışma Amacıyla Gidenler ve Firar Edenler.....	56
2. Köyler Arası Göç Edenler	58
B. Dışarıdan Gelen Göçler	58
II. DOĞUMLAR.....	59
III. ÖLÜMLER.....	61
SONUÇ.....	65
KAYNAKÇA	67
EKLER.....	73

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Ereğli Kazasına Bağlı Köyler (1838-45)	14
Tablo 2: Köylerin Kaynaklardaki İsimleri ve Günümüzde Bağlı Bulunduğu İl ve İlçeler.....	15
Tablo 3: 1838-45 Arasında Köylerdeki Hane Sayıları ve Erkek Nüfus	17
Tablo 4: 1838-45 Nüfus Sayımlarına Göre Hanelerde Yaşayan Erkekler.....	20
Tablo 5: Hane Reislerinin Yaş Aralığı (1838-45)	22
Tablo 6: Köylerdeki Erkek Evlat Sayısının Hanelere Dağılımı	24
Tablo 7: Ağabey Hanesinde Yaşayan Kardeşlerin Yıllara Göre Dağılışı (1838-45).....	25
Tablo 8: Hanelerde Yaşayan Akrabalar.....	25
Tablo 9: Sık Kullanılan Şahıs İsimleri	27
Tablo 10: Bir Kere Kullanılan Şahıs İsimleri	28
Tablo 11: Diğer Şahıs İsimleri.....	29
Tablo 12: 1840-43 Nüfus Sayımında Köylerdeki Sülale İsimleri	30
Tablo 13: Statü Bildiren Unvanlar.....	31
Tablo 14: Fiziki Özellik Bildiren Lakaplar	32
Tablo 15: Muhtarlar (1838-45).....	43
Tablo 16: Köylerdeki Diğer Meslek Grupları	51

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Çekirdek Aile ve Geniş Aile (1838-45)	19
Grafik 2: Oğul Bulunan Hanelerin Oğul Bulunmayan Hanelere Oranı.....	23
Grafik 3: Boy Dağılımı.....	35
Grafik 4: Erkeklerin Sakal Dağılımı.....	36
Grafik 5: Erkeklerin Bıyık Dağılımı.....	37
Grafik 6: Yaş Gruplar Dağılımı (1838-1845).....	39
Grafik 7: Din Görevlileri	45
Grafik 8: Çiftçi ve Rençberlerin Yıllara Göre Dağılımı (1838-45).....	47
Grafik 9: Askerlerin Yıllara Göre Dağılımı (1838-45).....	50
Grafik 10: Engel Durumlarının Yıllara Göre Dağılımı (1838-1845)	53
Grafik 11: Çalışma Amacıyla Yapılan Göçler ve Firar Edenler (1838-45).....	57
Grafik 12: Bir Yaşındaki Çocuk Sayısı (1838-45)	60
Grafik 13: Vefat Eden Kişi Sayısı 1838-1843.....	62
Grafik 14: Vefat Eden Erkeklerin Yaş Grupları Dağılımı.....	64

KISALTMALAR

bkz	: Bakınız
BOA. NFS.d	: Başbakanlık Osmanlı Arřivi Nüfus Defteri
C	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA.	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
Edt.	: Editör
H	: Hicri
İÜ	: İstanbul Üniversitesi
M	: Miladi
MEB.	: Milli Eğitim Bakanlığı
TMT	: Temettuat
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
SDÜ.	: Süleyman Demirel Üniversitesi
TKB.	: Turizm ve Kültür Bakanlığı
TÜBAR.	: Türklük Bilimi Araştırmaları
vb.	: ve benzeri
vs.	: vesaire
yy.	:Yüzyıl

GİRİŞ

A. Amaç, Konu, Konunun Önemi ve Literatür Özeti

Çalışmanın amacı ilk çağlardan beri yerleşim yeri olarak kullanılan Ereğli kırsalındaki köylerin XIX. yüzyılda diğer köy, kasaba ve mahallelere göre nasıl bir değişiklik gösterdiğini tespit etmek ve köylerde meydana gelen demografik eğilimleri ortaya koyarak bu eğilimlerin sebep ve sonuçlarını sorgulamaktır. Bu doğrultuda öncelikle bölgenin nüfusunu, bölgedeki aile yapısını, yaş grupları dağılımını, bölge halkının tipolojik özelliğini, meslek gruplarını, sosyal yapıyı, nüfus hareketlerini incelemek ve genel bir değerlendirmeye varmaktır. Bunların yanı sıra diğer yerleşim yerleri ile arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları göstermektir.

Çalışma 1838-1845 yılları arasında Ereğli'ye bağlı köyler ile sınırlandırılmıştır. Bu sınırlılık incelediğimiz dört ayrı defterin bu tarihi kapsıyor olmasından ve içerdiği bilgilerin hacminden kaynaklanmaktadır. Her bir defterde 28-29 tane köyün bulunması ve köylerin demografik yapısı hakkında geniş çapta bilgiye yer verilmesi böyle bir sınırlılığı zorunlu hale getirmiştir.

Ereğli'nin sosyal, kültürel ve iktisadî tarihi ile ilgili farklı tarihleri kapsayan müstakil çalışmalar daha önce yapılmıştır. Tahrir kayıtları, temettuat kayıtları, vakfiyeler, seyahatnameler ve salnameler ışığında yapılan bu çalışmalar Ereğli'nin tarihi ve sosyo-ekonomik yapısı hakkında bilgi veren önemli eserlerdir. Ancak nüfus defterlerini esas alan bir çalışma daha önce yapılmamıştır. Bu münasebetle hem bu alandaki boşluğu doldurmak hem de var olan bilgilere ilaveten yeni bilgiler eklemek bu araştırmadaki ana gayemizi oluşturmaktadır.

Çalışmayı hazırlarken faydalandığımız müstakil eserlerin başında İbrahim Hakkı Konyalı'nın *Abideleri ve Kitabeleri İle Ereğli Tarihi*¹ adlı eseri gelmektedir. Konyalı eserinde Ereğli'nin tarihi geçmişi ve köyleri hakkında bilgi vermektedir. İkinci eser Doğan Yörük'ün *XVI. Yüzyılda Ereğli Kazası*² adlı eseridir. Tahrir kaynakları esas alınarak yazılan bu eserde XVI. yüzyılda Ereğli'ye bağlı köyler, köylerin nüfusu ve kaynaklarda geçen isimleri ile XIX. yüzyılda kazaya bağlı köyler karşılaştırılmıştır. Diğer bir eser Zekeriya Yaman'ın *19. Yüzyılda Sosyo-Ekonomik Yönüyle Ereğli Kazası*³ adlı çalışmasıdır. Yaman'ın 1840 yılı temettuat kayıtları doğrultusunda yaptığı yüksek lisans tezindeki bilgiler ile çalışma konumuz olan nüfus defterlerindeki köylerin isimleri ve nüfusu arasındaki benzerlikler ve farklılıklar

¹ İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleri İle Ereğli Tarihi*, Fatih Matbaası İstanbul 1970.

² Doğan Yörük, *XVI. Yüzyılda Ereğli Kazası*, Ereğli Belediyesi Konya 2009.

³ Zekeriya Yaman, *19. Yüzyılda Sosyo-Ekonomik Yönüyle Ereğli Kazası*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.

karşılaştırılmıştır. Özellikle nüfus hareketleri bölümünde, köylerdeki toprak miktarından yararlanılmış, bu bilgilerden hareketle dışarıya göç nedenleri üzerinden değerlendirmeye gidilmiştir. Yine İsmet Boydemir'in hurufat kayıtları doğrultusunda 1689-1837 yılında faal durumda olan vakıf eserleri hakkında bilgi verdiği, *Osmanlı Döneminde Ereğli Kazası Vakıf Eserleri*⁴ adlı eseri, çalışmamız sırasında köylerde bulunan cami, mescit ve zaviyeler hakkında bilgi edinmemizi sağlamıştır. Bunların dışında Hasan Samurlu'nun *Osmanlı Döneminde Konya Ereğli'sinde Tasavvufî Hayat, Tekke ve Zaviyeler*⁵ adlı yüksek lisans çalışması ile Gülay Apa'nın *Konya Ereğli Türk Devri Mimarisi*⁶ adlı eseri çalışmada faydalanılan eserler arasındadır.

B. Osmanlı Öncesi Ereğli

Ereğli, İç Anadolu bölgesinin güneydoğusunda, Orta Torosların kuzey yamaçlarında düz ve verimli bir ova üzerinde kurulmuştur. Burası İç Anadolu bölgesi ile Akdeniz bölgesini birbirine bağlayan, Gülek geçidine varmadan önceki son konaklama yeridir.⁷ Tabii şartları ve iklim koşulları sebebiyle tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Önceleri Herakleia Kybistra adıyla anılmıştır. Kybistra'nın Hititler dönemine ait olduğu bilinmektedir. Herakleia adının ise Bizans İmparatoru Herakleios'tan ya da Yunan mitolojisindeki yarı tanrılaşmış insan olan Herakles'ten geldiği düşünülmektedir.⁸ Kaynaklara göre Herakliyüs kelimesi zaman içerisinde Türkçe'nin ses yapısına uygun olarak değişmiş ve Ereğli şeklini almıştır.⁹

Kaynaklarda evliyaların nazargâhı, seçkin bir şehir olarak anılan Ereğli'nin¹⁰ tarih öncesi çağlardan beri yerleşim yeri olarak kullanıldığı bilinmektedir. İvriz'de bulunan Kaya Anıtı şehrin tarihi geçmişini Hititlere kadar götürmektedir. Kaya zemin üzerine kabartma tekniği ile yapılan anıt tipik bir Hitit örneğidir. Anıtta Tuhana kralı Varpalavas, tanrı Tarhunzas'ın huzurunda yakarır bir durumda görülmektedir. Kralın giysisindeki kimi ayrıntılar açıkça Hitit'tir; ama kralın üzerindeki fibula Friglere aittir. Kabartma aynı zamanda Asur,

⁴ İsmet Boydemir Temel, *Osmanlı Döneminde Ereğli Kazası Vakıf Eserleri*, Konya 2011.

⁵ Hasan Samurlu, *Osmanlı Döneminde Konya Ereğli'sinde Tasavvufî Hayat, Tekke ve Zaviyeler*, S.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Konya 2004.

⁶ Gülay Apa, *Konya Ereğli Türk Devri Mimarisi*, Konya 2008.

⁷ Metin Tuncel, "Ereğli", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, C.XI, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003, s.291.

⁸ Bilge Umar, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İnkılap Kitapevi, İstanbul 1993, s. 248.

⁹ Evliya Çelebi'ye göre bu adın bir hikayesi vardır. Selçuklu Sultanı Alaattin, 1091 yılında Sultanu'1 ulema ile kale önlerine kadar giderek kaleyi kuşatmıştır. Kuşatma sonunda burada kanlı bir savaş yaşanmıştır. Savaş sonunda Sultan, yaralıları toplayıp kale önündeki Peygamber Pınarı'nın başına götürmüş ve pınarın killi çamurundan yaralılara sürdürmüştür. Yaralılar bu çamur sayesinde iyileşmiştir. Bu olaydan sonra, şehre "Er-kili" yani "Er-çamuru" denilmeye başlanmıştır. Bu ad zamanla Ereğli şeklini almıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, III, (Haz. Seyit Karaman-Yücel Dağlı), YKY, İstanbul 2006, s.39.

¹⁰ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, s. 39.

Arami ve Urartu gibi medeniyetlerin etkilerini de taşımaktadır.¹¹ Bu medeniyetlerin yanı sıra bölgede Lidya, Pers, Büyük İskender, Selefki ve Bizans Devleti'nin hâkimiyet kurduğu bilinmektedir.¹²

Şehir stratejik konumuna Bizans İmparatorluğu döneminde sahip olmuştur. Bizans İmparatoru Herakleios, Arapların Anadolu'ya yönelik akınlarını önlemek için bölgeyi sınır kalesi haline getirmiş ve şehri esaslı bir şekilde tahkim ettirmiştir. Buna rağmen Arap saldırıları önlenememiştir. Şehir ilki Harun Reşit (806), ikincisi Me'mun zamanında (831-832) olmak üzere iki kez Arap hâkimiyetine girmiştir.¹³ Ancak şehirdeki Arap hâkimiyeti kalıcı olmamış ve yeniden Bizans'ın eline geçmiştir.¹⁴ Şehrin Türkler tarafından ele geçirilişi 1077 yılında Selçuklular zamanında olmuştur. Böylelikle Ereğli yeniden İslamiyet ile tanışmış ve bu tarihten sonra hep Türklerin hâkimiyetinde kalmıştır.¹⁵ 1097 yılında ilk Haçlı istilasına maruz kalan Ereğli, yol güzergâhı olması sebebiyle yoğun olarak tahribata uğramıştır. 1101 yılında Akşehir-Konya- Ereğli yolundan Suriye'ye inmeye çalışan başka bir Haçlı ordusuna karşı Danişmendli Gümüş Tegin ve Kayseri hâkimi Hasan Bey ile birleşen I. Kılıç Arslan Haçlıları burada mağlup etmiştir.¹⁶

II. Kılıç Arslan memleketi on bir oğlu arasında paylaştırdı, melik sıfatıyla her birini bir eyaletin başına gönderdiğinde Ereğli ve çevresi Sencer Şah'a düşmüştür.¹⁷ Anadolu Selçuklu Devleti'nin Moğol saldırıları sonucunda yıkılmasıyla birlikte Karamanoğullarının eline geçmiştir. Ancak Moğol saldırıları bundan sonraki süreçte de devam etmiştir. Karamanoğulları kimi zaman Moğollarla barış yapmış kimi zamansa savaşmıştır.¹⁸ Şehir, Karamanoğulları döneminde önemli merkezlerden biri haline gelmiş, Osmanlı Devleti'nin kurulmasıyla birlikte sık sık Osmanlı-Karamanoğlu mücadelesine sahne olmuştur. Osmanlı-Karamanoğlu münasebeti ilk olarak Karamanoğlu Alâeddin Ali Bey zamanında başlamıştır.¹⁹ İki taraf arasındaki anlaşmazlıkta temel sebep Osmanlı Devleti'nin hızla büyüyen topraklarını genişletmesi ve Anadolu'daki beylikler üzerindeki etkinliğini arttırmasıdır. Özellikle

¹¹ Seton Lloyd, *Türkiye'nin Tarihi*, (Çev: Ender Varinlioğlu), Ankara 2000, s. 74-76.

¹² Tuncel, "Ereğli", s.291.

¹³ Tuncel, "Ereğli", s.291.

¹⁴ Besim Darkot, "Ereğli", *İslâm Ansiklopedisi C. IV*. İstanbul 1945, s. 308.

¹⁵ Tuncel, "Ereğli", s.291.

¹⁶ Erdoğan Merçil, *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*, Ankara 2006, s. 116-117; İlhan Erdem, "Doğu Anadolu Türk Devletleri", *Türkler*, C. VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.393; Sefer Solmaz, "Danişmendliler", *Türkler*, C. VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 431.

¹⁷ Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, İstanbul 1969, s.225; Abdülkerim Özeydin, "Kılıçarslan II", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. XXV, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002, s.402.

¹⁸ Merçil, *Müslüman-Türk Devletleri*, s.302.

¹⁹ Zerrin Günel Öden, "Karamanoğulları Beyliği", *Türkler*, C. VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.757; İbrahim Hakkı Konyalı, *Konya Tarihi*, Konya 2007, s. 75-77.

Hamitoğulları'nın Osmanlı topraklarına dâhil edilmesi Karamanoğulları için ciddi bir tehdit olarak algılanmış ve Karamanoğulları bu tehdidi bertaraf edebilmek için her fırsatta Osmanlı topraklarına saldırmıştır.²⁰ 1387 yılından itibaren başlayan Karamanoğlu saldırıları Yıldırım Bayezid döneminde de devam etmiştir. Bunun üzerine Karamanoğulları üzerine yürüyen Bayezid, Konya'yı ele geçirmiş ve ilerlemeye devam etmiştir. Karamanoğlu beyi bu ilerleyiş karşısında barış isteğinde bulunmak zorunda kalmıştır. Karamanoğlu beyinin sulh isteğini kabul eden Bayezid bir anlaşma yaparak Çarşamba suyunu sınır kabul etmiş, ötesinde kalan kısmı Karamanoğullarına bırakmıştır.²¹ Ancak Karamanoğlu Alâaddin Bey, Bayezid'in Eflak seferinde bulunmasını fırsat bilerek tekrar Osmanlı topraklarına saldırmıştır. Bunun üzerine 1398 yılında Karamanoğulları üzerine yürüyen Bayezid şehri ele geçirmiş ve Alâaddin Bey'i idam ettirmiştir.²² Bundan sonra Ereğli dört yıl boyunca Osmanlı'nın elinde kalmıştır.²³ Ancak 1402 yılında Ankara Savaşı kaybedilince, Timur Anadolu'daki bütün beyliklerin topraklarını eski sahiplerine geri vermiş, böylelikle Ereğli'de tekrar Karamanoğullarının hâkimiyetine geçmiştir.²⁴ Bu süre içerisinde Karamanoğulları-Osmanlı arasındaki ilişkiler değişkenlik göstermiş, Osmanlı Devleti bazı dönemlerde yatıştırma politikası izlemişse de gerginlik genel olarak devam etmiştir.²⁵

C. Osmanlı İdaresinde Ereğli

Ereğli Fatih zamanında yapılan 1474 Otlukbeli Savaşı'na kadar Karamanoğullarının sınırlarında kalmıştır. Otlukbeli Savaşı'ndan sonra ise kesin olarak Osmanlı hâkimiyetine girmiştir.²⁶ Kaynaklar Fatih Sultan Mehmed'in Ereğli'yi fethedince isyancılar sığınmasın diye kaleyi yer yer yıktırıldığını yazmaktadır. Nitekim XV. yüzyılda Kudüs'ten Fransa'ya dönen Fransız bir seyyahın izlenimleri bu bilgiyi desteklemektedir. Seyyah Ereğli ile ilgili izlenimlerini şöyle anlatmıştır; ‘İvriz denilen şatonun önünden geçtik. Burada dağlardan itibaren denize benzeyen geniş ovalar bulunuyordu. Karşı tarafta da yüksek dağlar vardı. Burada Türkmenler oturuyordu. Ereğli'nin eskiden etrafı surlarla kaplı imiş; fakat şimdi önemli bir halde tahribe uğramış, kasabanın birçok köyleri de vardır, Bunların çoğunda Türkmenler

²⁰ Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, (çev. Ruşen Sezer), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003, s.20.

²¹ Âşık Paşa-zâde, *Osmanoğulları'nın Tarihi Tevârih-i Âl-i Osmân*, (Kemal Yavuz- M.A. Yekta Saraç), Gökkubbe Yayınları, İstanbul 2010, s.115-116; Öden, ‘‘Karamanoğulları’’, s. 757-758.

²² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri*, TTK, Ankara 2003, s. 15-17; Merçil, *Müslüman Türk Devletleri*, s. 304.

²³ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s.16.

²⁴ İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu*, s.24-28; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s.17.

²⁵ Âşık Paşa-zade, *Osmanoğulları'nın Tarihi*, s.166; Öden, ‘‘Karamanoğulları’’, s.758.

²⁶ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s.34; Merçil, *Müslüman Türk Devletleri*, s. 307; Tuncel, ‘‘Ereğli’’, s.291; İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu*, s.33.

oturuyor. Sudan başka hiçbir şey bulamadan buralarda üç gün boyunca dolaştık.’’²⁷ Evliya Çelebi ise şehrin, padişahın emri üzerine muaf ve müselleme Haremeyn-i Muhteremeyn bakımlı bir şehir olduğunu ve bir ağa ile yüz atlı tarafından idare edildiğini yazmaktadır.²⁸ Şehirde Fatih zamanında kurulan vakfın, XVI. yüzyılda Mekke ve Medine’ye gönderilen zekâtların kaynağını oluşturduğu bilinmektedir.²⁹ Yavuz’un Mısır seferi dönüşünde büyük topları çekmek için kullanacağı camızların da yine burada yetiştirildiği söylenmektedir.³⁰

II. Bayezid döneminde 6 mahalle ile küçük bir kasaba durumunda olan Ereğli’nin 182 hanesi, yaklaşık 970-980 kişilik bir nüfusu bulunmaktadır. Bu sayı Yavuz döneminde giderek artış göstermiş, hane sayısı 212’ye bölge nüfusu ise yaklaşık 1100-1200 kişiye yükselmiştir. Mahalle sayısı ise aynı kalmıştır.³¹ XVI. yüzyılın başlarında küçük bir şehir hüviyeti sergileyen Ereğli, bu yüzyılın ikinci yarısından itibaren orta büyüklükte bir iskân merkezi haline gelmiştir.³² Bu tarihlerde bölge nüfusu yaklaşık 2000’e yükselirken mevcut mahallelere de Musa Halife adlı yeni bir iskân birimi daha eklenmiştir.³³ Şehir 1552 yılında Şehzade Mustafa’nın, babası Kanuni eliyle idamına sahne olmuş, o zamanlar Konya Valisi olan şehzadenin cenaze namazı burada kılınmıştır.³⁴

XVII. yüzyılda sarsılan devlet otoritesi Anadolu’da büyük siyasi ve sosyal çalkantıların çıkmasına neden olmuş, bu çalkantılardan fazlasıyla nasibini alan Ereğli’de Hz. Peygamberin soyundan geldiğini iddia eden yüzlerce sahte seyit ortaya çıkmıştır. Aralarında hırsız ve katillerin de yer aldığı grup bölge halkını rahatsız etmiş, bu gelişme devleti endişelendirmeye başlamıştır. 2.000 kişi üzerinde yapılan incelemede yalnızca 20 kişinin gerçek seyit olduğu ortaya çıkmış, diğerlerinin ise sahte olduğu anlaşılmıştır.³⁵

XVIII-XIX. yüzyıllarda Bozok merkez olmak üzere Orta Anadolu’da hâkimiyet kuran Çapanoğullarının nüfuzu altına giren Ereğli, 1812 yılında yine bu aileden gelen Süleyman Bey’in kethüdası tarafından yağmalanmıştır.³⁶ Süleyman Bey haberi olmadan yapılan bu yağmadan üzüntü duymuş ve yağmalanan malların sahiplerine geri verilmesi için emir

²⁷ Konyalı, *Ereğli*, s.40.

²⁸ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, s.39.

²⁹ Suraya Faraoqhi, *Osmanlı’da Kentler ve Kentliler*, (çev. Neyyir Berktaş), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2011, s. 67; Darkot, “Ereğli”, s. 308.

³⁰ Doğan Yörük, “Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Ereğli”, *Konya Ansiklopedisi*, Konya Büyük Şehir Belediyesi yay. Konya 2012, s. 218.

³¹ Tuncel, “Ereğli”, s.291.

³² Yörük, “Ereğli”, s.218.

³³ Tuncel, “Ereğli”, s.291.

³⁴ Konyalı, *Konya Tarihi*, s.767.

³⁵ Yörük, “Ereğli”, s.219.

³⁶ Yörük, “Ereğli”, s.221.

göndermiştir. Bu mallar Karaman Valisi Ali Paşa'nın ve birçok şahidin huzurunda sahiplerine geri verilmiştir.³⁷ Ancak şehrin makûs kaderi hiç değişmemiş, 1832 yılında Mısır kuvvetleri ile Anadolu'da ilerleyen Kavalalı İbrahim Paşa tarafından işgal edilmiştir. Şehir 1833 yılında Kütahya Anlaşması ile boşaltılınca yeniden Karaman Eyaleti'ne bağlanmıştır.³⁸

Coğrafi konumu itibariyle tarihi süreç içerisinde posta, hac, ticaret kervanları ve askerî menzillerin uğrak yeri olan Ereğli'de³⁹ XIX. yüzyılın sonlarına doğru 52 tane cami ve mescit, 7 tane medrese, 63 tane mektep, 300 tane dükkân, 5 tane güherçile ocağı, 9 tane fırın, 20 tane değirmen, 9 tane kahvehane bulunmaktadır.⁴⁰ Konya Vilâyet-i Sal-nâmeleri' ne göre Ereğli'ye bağlı köylerin 1873 yılındaki toplam nüfusu 9127'dir. Köylerdeki hane sayısı ise 2583'tür.⁴¹ XIX. yüzyılın sonlarına doğru Ereğli'nin toplam nüfusu 27.287'dir. Bunların 26.572'si Müslüman, 259'u Rum, 456'sı Ermeni'dir.⁴²

D. İstatistik Veriler Açısından Osmanlı Tahrir Kayıtları ve Nüfus Defterleri

Osmanlı Devleti'nde cârî olan demografik veri toplama yöntemleri iki ayrı döneme ayrılarak ele alınabilir. Bunların ilki "XV. ve XIX." yüzyıllar arasını kapsadığı iddia edilen erken dönemdir. Erken dönemde tahrir kayıtları tutulmuştur.⁴³ Tahrir; fethedilen bölgelerdeki toprakların belli usullere göre kayda alınması işlemidir. Uygulamada amaç, arazinin tescilini sağlamak, mülkiyet sistemini ve vergi nispetini belirlemektir.⁴⁴ İkinci dönem ise 1830'larda başlayan nüfus istatistikleri dönemidir.⁴⁵ Bu dönemde tutulan nüfus kayıtlarının amacı askerî hizmet için uygun olan Müslüman erkek sayısını belirlemek, Gayr-ı Müslim sayısının tespitinden hareketle de cizye vergisini yeniden tayin etmektir.⁴⁶

Erken dönemde tahrir işlemleri belli bir usul ve esasa göre yapılmıştır. Bir yerin tahriri yapılacağı zaman öncelikle bu işi yapacak "muharrir" veya "il yazıcısı" seçilmiş, muharrirlerin bilgili, güvenilir ve dürüst kişiler olmasına büyük önem verilmiştir. Bu kişiler araziye has, zeamet, tımar, vakıf ve bütün mülkler olmak üzere çeşitli gruplara ayırmıştır. Şehir,

³⁷ Konyalı, *Ereğli*, s. 429.

³⁸ Tuncel, "Ereğli", s.292.

³⁹ Faraoqhi, *Kentler ve Kentliler*, s.16, 67; Ali Baş, "Konya-Karapınar-Ereğli Kervan Yolu", *XVI. Ortaçağ-Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Cumhuriyet Üniversitesi Yay., Sivas 2014. S.93.

⁴⁰ Konyalı, *Ereğli*, s. 57.

⁴¹ Hicri 1290 *Konya Vilâyeti Sâl-nâmesi*, C. VI, Çev. Mehmet Eminoğlu, Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Konya 2007, s. 133-134.

⁴² Konyalı, *Ereğli*, s.56.

⁴³ Cem Behar, "Osmanlı Nüfus İstatistikleri ve 1831 Sonrası Modernleşmesi", *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik*, T.C. Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara 2000, s. 64.

⁴⁴ Mithat Sertoğlu, *Osmanlı Tarih Lüğati*, Enderun Kitapevi, İstanbul 1986, s.326.

⁴⁵ Behar, "Nüfus", s. 64.

⁴⁶ Kemal Karpat, *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003, s.58.

köy ve kasabaları dolaşarak vergi mükellefiyeti olanları tespit etmiş, vergiden muaf olanlar varsa hangi sebeple ve hangi vergiden muaf olduklarını kayda geçirmişlerdir.⁴⁷ Muharrirler bir yerin tahrir kaydını tutacağı zaman o yerin kadısını ve tımar erlerini toplamış ve teftişi daima birlikte yapmıştır. Böylelikle gelirden meydana gelen bütün değişiklikler kayda geçirilmiştir.⁴⁸ Tahrir esnasında kaydedilen bilgiler değişik defterlerde toplanmıştır. Bunlar *mufassal*, *icmal* ve *evkaf* defterleridir. Bunların yanı sıra *avarız* ve *cizye* gibi defterler de mevcuttur.⁴⁹

Cizye, Gayr-ı Müslim nüfustan toplanan bir vergi türüdür. Burada kişiler vergi ödeme kapasitelerine göre âlâ (iyi), evsat (orta) ve ednâ (kötü) olmak üzere üç kategoriye ayrılmıştır. Kadınlar, çocuklar ve vergi ödeyemeyecek durumda olanlar sayıma alınmamıştır. Hane reisi bulunmayan fakat vergiye tâbi tutulacak kişiler ise mücerred (tekil, bekâr), pîr (yaşlı), bîve (dul) gibi terimlerle kayda geçirilmiştir.⁵⁰

Tahrir kayıtları hakkında ilk kayda değer araştırmayı Ömer Lütfi Barkan yapmıştır. Ömer Lütfi Barkan'dan sonra tahrir kayıtları ile ilgili birçok kaza, nahiye ve sancak çalışmaları yapılmıştır. Ancak konu nüfus istatistikleri açısından ele alındığında tahrir kayıtları ışığında yapılan çalışmalar yetersiz kalmıştır. Bunun nedeni ise tahrir kayıtlarındaki sayımların mantığıdır. Tahrir kayıtlarında kayıt birimi hanedir ve vergi mükellefiyeti olan hane reisleri kayda geçmektedir. Bu nedenle devlet topraklarında yaşayan nüfusun tamamı hakkında bilgi edinmek oldukça güçtür. Bu yöntemle ancak ülke genelindeki hâne adedi tespit edilmektedir.⁵¹ Ömer Lütfi Barkan toplam nüfusu belirlemek için her haneyi beşle çarpmış ve ortalama bir sonuca ulaşmıştır.⁵²

Demografik veri toplama yöntemlerinde ikinci dönem olarak nitelendirilen nüfus istatistikleri dönemi, Osmanlı topraklarında yaşayan nüfusun tespitine yönelik başvurulabilecek en güvenilir kaynakları bünyesinde barındırır. Arapça “nefs” kelimesinin çoğulu olan nüfus, “nefis; can, hayat” manasına gelir ve daha çok bir coğrafyada yaşayan insanları ifade eder.⁵³ Osmanlı Devleti'nde bugünkü anlamda nüfus sayımı 1828-29 yıllarından sonra yapılmaya

⁴⁷ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, III, MEB Yayınları, İstanbul 1983, s.376.

⁴⁸ Halil İnalçık, “Osmanlı'da İstatistik Metodu Kullanıldı mı?” *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik*, T.C. DİE Yayınları, Ankara 2000, s. 5.

⁴⁹ Numan Elibol, “Osmanlı İmparatorluğu'nda Nüfus Meselesi ve Demografi Araştırmaları”, *SDÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, XII/2, Isparta 2007, s.137.

⁵⁰ Behar, “Nüfus” s. 64.

⁵¹ Ömer Lütfi Barkan, “Türkiye'de İmparatorluk Devirlerinin Büyük Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. II, S. 1,2, İstanbul, 1941, s. 218.

⁵² Mübahat S. Kütükoğlu, *Menteşe Sancağı 1830 (Nüfus ve Toplum Yapısı)*, TTK Yay. Ankara 2010, s. 1-2; Huricihan İslamoğlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Köylü*, İletişim Yayınları, İstanbul 2010, s. 107-108.

⁵³ Nebi Bozkurt, “Nüfus”, *DİA*, C. XXXIII, İstanbul 2007, s. 293.

başlamıştır. İlk nüfus sayımlarının sebebi 1826 yılında II. Mahmut'un Yeniçeri Ocağı'nı kaldırması ve yeni bir ordu kurmak istemesidir. II. Mahmut kurulacak olan ordu için asker temin etmek ve yeni vergi kaynakları bulmak amacıyla⁵⁴ hem Avrupa'da hem de Anadolu'da sayımlar yaptırmıştır. Ancak 1828-29 Osmanlı-Rus Savaşı sayımların imparatorluk genelinde yapılmasına engel olmuştur. Bu nedenle nüfus sayımı kaza ve nahiyelerin tamamında yapılamamıştır.⁵⁵

Nüfus sayımları, Osmanlı-Rus savaşının sona ermesinin ardından 1830 Temmuz'unda Karaman Eyaleti'ne gönderilen fermanla yeniden başlamıştır.⁵⁶ Altı ayda tamamlanması öngörülen sayımlar 1831 senesi ortalarında tamamlanmıştır.⁵⁷ Bu sayımlar devletin askerî kaynaklarının tespitine yönelik olmuştur. Bu nedenle sadece İmparatorluk genelindeki erkek nüfus kaydedilmiştir.⁵⁸ Müslüman erkek nüfusun yanı sıra, Gayr-i Müslim nüfus da tıpkı cizye defterlerindeki gibi kişilerin servetine göre sırasıyla âlâ (iyi), evsat (orta), ednâ (kötü) olmak üzere üç gruba ayrılarak kayda alınmıştır.⁵⁹ Ancak nüfus sayımları halk tarafından endişeyle karşılanmıştır. Bu duruma neden olan faktör ise vilâyet, liva ve kazalarda nüfus sayısına göre halka vergi vb. gibi yeni mükellefiyetlerin yükleneceği şayiasının yayılmasıdır. Bu nedenle birçok yerde gerçek nüfus sayısı gizlenmiştir.⁶⁰ Müslümanların kuşkularını gidermek ve doğru bilgi vermelerini sağlamak için sayım memurları genellikle kadı ve ulema arasından atanmıştır.⁶¹ Ancak tüm çabalara rağmen sağlıklı bir sonuç alınamamıştır.

Nüfus tahrirleri, Osmanlı Devleti'nde yaşayan nüfusun kemmiyet ve miktarının bilinmesi, dolayısıyla devletin tebaası ile olan ilişkisinde daha isabetli kararlar alması açısından önemli bir ıslahat hareketidir.⁶² Bu sayımın ardından 1844'te ikinci bir sayım yapılmış, bazı bölgelere yeni memurların atanması, göçebelerin de sayım işlemine dâhil edilmesi gibi sebeplerle 1861'de tamamlanabilmiştir.⁶³ İmparatorluğun en ayrıntılı sayımları XIX. yüzyıl sonları ile XX. yüzyıl başlarında gerçekleştirilen sayımlar olmuştur. Bu sayımlarda nüfus, yaşa,

⁵⁴ Enver Ziya Karal, "Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı 1831" *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik*, T.C. Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara 2000, s. 8.

⁵⁵ Karpat, *Nüfus*, s.56.

⁵⁶ Mahir Aydın, "Sultan II. Mahmud Döneminde Yapılan Nüfus Tahrirleri", *Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1990, s. 83,87.

⁵⁷ Aydın, "Nüfus Tahrirleri", s.93.

⁵⁸ Behar, "Nüfus", s. 68.

⁵⁹ Karpat, *Nüfus* s.57.

⁶⁰ Karal, "İlk Nüfus Sayımı", s.9.

⁶¹ Karpat. *Nüfus.*, s.58.

⁶² Aydın, "Nüfus Tahrirleri", s.97.

⁶³ Karpat, *Nüfus*, s.62.

cinsiyete, medeni duruma, etnik ve dinsel duruma ve doğum yerine göre ayrılmıştır. Bu açıdan bundan sonra yapılacak olan sayımların esasını oluşturmuştur.⁶⁴

⁶⁴ Numan Elibol, ‘Osmanlı İmparatorluğunda Nüfus’, s.154.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEMOGRAFİK YAPI

I. EREĞLİ NÜFUS DEFTERLERİ

1838-45 yılları arasında Ereğli’de dört kez nüfus sayımı yapılmıştır. Yapılan sayımlar dört ayrı deftere kaydedilmiştir. Bunlardan ilki 03378 sıra numaralı defterdir. Bu defterin kaydına Miladi 14 Nisan 1838/ Hicri 19 Muharrem 1254 tarihinde başlanmıştır. Kaydın bitiş tarihi hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Defterdeki toplam sayfa sayısı 636’dır. Numaralandırma biçimi sayfa usulüdür. Defter ciltli ve ebrusuzdur. Ebadı 21x55 cm’dir. Defterdeki boş sayfa sayısı 109’dur. Bu defterde Ereğli’ye bağlı köylerin sayısı 28’dir. Defterde köylerin bulunduğu kısım sayfa 266’dan başlayıp 627’ye kadar devam etmektedir.

İkinci defter 03379 sıra numaralı defterdir. Defterin kaydının tutulmaya başlandığı tarih M. 1840/ H. 1256’dır. Kaydın bitiş tarihi belirtilmemiştir. Sayfa usulü numaralandırılmıştır. Sayfa sayısı 384’tür. Defterin ebadı 20x49 cm’dir. Defter ciltli ve ebruludur. Defterdeki boş sayfa sayısı 64’tür. Defterde yer alan köylerin sayısı 28’dir. Köylerin bulunduğu kısım 5-203 arasındadır.

Üçüncü defter 03380 sıra numaralı defterdir. Defter M. 1843/ H.1259 yılında tutulmaya başlanmıştır. Sayım işleminin ne zaman bittiği bu defterde de kayda geçmemiştir. Defterdeki toplam sayfa sayısı 118’dir. Bu defterde sayfalar önceki yıla göre daha hacimlidir. Bir sayfada ortalama 40-50 kişinin kaydı bulunmaktadır. Defterin ebadı 20x55 cm’dir. Numaralandırma biçimi sayfa usulüdür. Defter ciltsiz ve ebrusuzdur. Defterde 5 sayfa boştur. Defterde yer alan köy sayısı 27’dir. Köylerin bulunduğu kısım 14-67 sayfaları arasındadır.

Dördüncü defter 03381 numaralı defterdir. M.1845/ H. 1261 yılında tutulmaya başlanmıştır. Kaydın bitiş tarihi yazmamaktadır. Defter ciltli ve ebruludur. Ebadı 20x53 cm’dir. Toplam sayfa sayısı 232’dir. Sayfa usulü numaralandırılmıştır. Boş sayfa sayısı 21’dir. Defterde yer alan köy sayısı 28’dir. Köylerin yer aldığı kısım 1-162 sayfaları arasındadır.

1838 ve 1843 tarihli defterler yoklama defteri özelliği taşımaktadır. Yoklamaların maksadı ise daha önceki tahrirde kaleme alınan nüfustaki değişikliği tespit etmektir.⁶⁵ Bu defterleri, sayım defterlerinden ayıran en belirgin özellik vefat eden kişilerin kaydının bulunmasıdır. Sayım defterlerinde vefat eden kişilerin kaydı bulunmamaktadır. 1838 tarihli

⁶⁵Aydın, ‘‘Nüfus Tahrirleri’’, s.93.

defterde hane numaraları verilmemiştir. Hane sayıları sayım işleminin sonunda veya köy isimlerinin bulunduğu bölümde toplu halde gösterilmiştir. Bu nedenle hane geçişlerinde zaman zaman problemlerle karşılaşmıştır. Defterde kişilerin fiziki özelliklerinin kaydedildiği bölümdeki bilgiler de sonraki yıllara göre daha kısıtlıdır. Şahısların boy özellikleri hakkında bilgi verilmemiştir.

1840 ve 1845 tarihli defterler sayım defterleridir. Bu sebeple daha önce tutulan deftere göre daha teferruatlıdır. Defterde hane geçişleri hane numaraları ile gösterilmiş, kişilerin fiziki özellikleri daha teferruatlı verilmiştir. Ayrıca defterde bazı köylerde hane reislerinin isimlerin önüne o hane reisinin sülale ismi de eklenmiştir. 1845 tarihli defterde diğer defterlere ek olarak askere alınan şahısların hangi tarihte askere alındığına dair bilgiler eklenmiştir.

Nüfus defterlerinde kayıtlar tutulurken belirli bir sıra izlenmiştir. Köylerde kayda ilk olarak köy imamının ya da köy muhtarının hanesiyle başlanmıştır. Daha sonra bu kişilerin akraba haneleri ile devam edilmiştir. Hanelerde öncelikle hane reislerinin bilgileri alınmıştır. Akabinde hane reisinin ailesindeki kişilere (yakınlık derecesine göre oğul, kardeş, torun, yeğen vs.) yer verilmiştir. Kayıtlarda öncelikle hane ve kişi numarası yazılmıştır. Bu işlemin ardından kişinin boy uzunluğu hakkında bilgi verilmiştir. Bunun için kullanılan terim uzun, orta veya kısa ifadeleri olmuştur. Boy özelliklerinin ardından kişilerin eşkâlini belirlemeye yönelik özellikler (ak, kır, kara, kumral, sarı veya köse sakallı) yazılmıştır. Şahıslar yaş gruplarına göre sabi, şâbb-1 emred, ter bıyık, yetişkin ya da yaşlı olarak kaydedilmiştir. Sabi ifadesi çocuklar için kullanılırken, şâbb-1 emret ifadesi bıyığı ve sakalı henüz çıkmamış ergenlik dönemindeki erkekler için kullanılmıştır. Ter bıyık ifadesi ise sakalı bıyığı yeni çıkmış gençleri göstermek için kullanılmıştır.

Şahısların fiziki özelliklerinin ardından mesleki bilgileri hakkındaki açıklamalara yer verilmiştir. Bu işlemin ardından şahısların adları defterde yerini almıştır. İsimler baba adlarıyla birlikte kayda geçmiştir. Bu bölümde ibni, bin, oğlu, veledi gibi ifadeler kullanılmıştır. İsimlerin hemen altına Arapça (س) harfi yazılmıştır. Bu harf “sinn” kelimesinin kısaltılmış halidir. Sinn yaş, zaman anlamına gelmektedir. Şahsın kaç yaşında olduğunu göstermek için kullanılmıştır. Bu harfin hemen altına kişinin yaşı yazılmıştır. Şahsın özel bir durumu varsa bilgilerinin bulunduğu bölümün üst kısmına çapraz bir şekilde açıklama eklenmiştir. Bu bölümde kişinin özür ya da hastalığı ile firar ya da göç gibi bilgileri yer almıştır. Özür ya da hastalıklar için kullanılan ifadeler yekçeşm, alil, mecnun, mecruh, ahraz vb. kelimeleri olmuştur.

Yukarıda kısaca tanıtımı yapılan defterlerdeki bilgilerden yola çıkarak bölgenin nüfusu, bölge halkının tipolojik özellikleri, yaş grupları dağılımı, meslek grupları, nüfus hareketleri ölüm ve doğum oranları gibi konular hakkında değerlendirme yapılmıştır. Bu amaçla öncelikle defterlerin transkripti yapılmıştır. Bu aşamada elde edilen veriler Excel dosyasında sistemli bir hale getirilmiştir. Bölge halkının demografik yapısında yıllar arasındaki değişim oranları hesaplanmış ve bu bilgiler gerek tablo gerekse grafik oluşturularak Word dosyasına aktarılmıştır. Tablo ve grafiklerdeki veriler ile aynı dönemde tutulmuş olan temettuat kayıtları ve farklı ilçelerde yapılan nüfus çalışmaları karşılaştırılarak genel bir sonuca varılmıştır.

II. EREĞLİ KIRSALINDAKİ KÖYLER

Kırsal hayatın temelini oluşturan yerleşim birimleri köyler ve köy-altı yerleşimleridir. Köyler nüfus yoğunluğu mahallelerden daha yüksek olan ve mahallelerin gelişmesi sonucu ortaya çıkan sosyo- ekonomik organlardır. Köy-altı yerleşimleri ise köy olmanın gerekli şartlarına sahip olamayan köylerden daha basit (çiftlik, kom, oba, ağıl, yayla vs.) yerleşim birimleridir.⁶⁶ Nüfus defterleri incelendiğinde Ereğli kırsalındaki bütün yerleşim birimlerinin köy şeklinde kaydedildiği görülür. Ancak köyler hane sayısı, nüfus yoğunluğu ve idareciler şeklinde irdelediğinde köy-altı yerleşimi özelliği taşıyan köylerin varlığına da rastlanır. Bu yerleşim birimine örnek olarak gösterilebilecek köyler Şeyh Ömer, Basdıkkaya ve Dedeli köyleridir. Bu köylerin hane sayıları ve nüfus yoğunlukları oldukça düşüktür.

1838-45 sayımlarında kaydedilen köy sayısı 29'dur. Ancak defterlerde yer alan köylerin sayısında yıllara göre birtakım farklılıklar vardır. Şöyle ki 1838 sayımında Belicekağaç⁶⁷, 1840-43 sayımında Şeyh Ömer, 1843 sayımında Zanapa, 1845 sayımında Turlaz kayda alınmamıştır. Defterlerde yer alan köylerin nüfus yoğunluğu genel olarak düşüktür. Kazaya bağlı köy sayısı da diğer kaza birimlerine göre daha azdır. Aynı tarihlerde Ereğli civarındaki kazaların köy sayısı şöyledir; Ermenek 44,⁶⁸ Karapınar 17,⁶⁹ Beyşehir 34,⁷⁰ Çamardı 35'tir.⁷¹

⁶⁶ Necdet Tunçdilek, "Türkiye Köylerinin Yapısal Özelliklerine Toplu Bir Bakış", *İ.Ü. Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Yayınları*, İstanbul 1984, s.23-24.

⁶⁷ Belicekağaç 1838 tarihinde Ereğli kazasına bağlı mahalle konumundadır ve Bölücekağaç olarak geçmektedir. Defterdeki bilgilere göre bu köyün 1838 yılında hane sayısı 10, erkek nüfusu 22'dir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. BOA, NFS.d., 03378, 00091.

⁶⁸ Önder Çulhacı, "19.Yüzyıl Ortalarında Ermenek Kazası (1839-56)", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2012, s. 20.

⁶⁹ Hüseyin Hafızoğlu, *1884 Sayımına Göre Karapınar Kazası Nüfusu*, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2016, s.16.

⁷⁰ Hüseyin Muşmal-Müjgan Şahinkaya, "1844 Tarihli Nüfus Sayımına Göre Beyşehir Kazası", *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 10/1 Winter 2015, s. 486.

⁷¹ Aysel Çelik, *19. Y.Y. Ortalarında Çamardı Nüfusu (1845 Tarihli, 3573-74 Numaralı Çamardı Nüfus Defteri)*, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2014, s. 22.

Aslında XVI. yüzyılda Ereğli'ye bağlı köy sayısı çok daha yüksektir. Yörük'ün çalışmasına göre ,1500 yılında Ereğli kazasına bağlı köy sayısı 92'dir. Hatta bu sayı XVI. yüzyılın sonlarına doğru 172'ye yükselmiştir.⁷² Ancak zaman içerisinde gerek idarî taksimattaki değişiklikler gerekse bölgedeki karışıklıklar⁷³ nedeniyle kazaya bağlı köy sayısı azalmıştır. Nitekim Hortu (Bekdik Derbendi) ve Çayan (Çayan Derbendi) bu sınırlar içerisinde dâhil olmasına rağmen derbent statüsü ile ayrı bir yapılanmaya gidilmiş ve Ereğli içindeki köylerden farklılaşmıştır. Bu yüzden Çayan ve Hortu yerleşmeleri çalışmamızın dışında tutulmuştur.

Nüfus defterlerindeki bilgileri 1873 yılı *Konya Vilayet-i Sâlnâmesi*'ndeki bilgiler desteklemektedir. Zira sâlnâmede yer alan köylerin sayısı ile nüfus defterlerinde yer alan sayı aynıdır. Köylerin isimleri de genel olarak nüfus defterleri ile örtüşmektedir.⁷⁴ Bu durum XIX. yüzyıl ortalarına doğru Ereğli kırsalında köy yerleşimlerinin sabitleşmeye, oturmaya başladığını göstermektedir. Aşağıdaki tabloda 1838-45 yılları arasında nüfus defterlerinde yer alan köyler gösterilmiştir.⁷⁷

⁷² Yörük, *Ereğli*, s.50.

⁷³ Bölgedeki karışıklıklarla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Salih Kış, *Kavalalı Mehmet Ali Paşa Hadisesinde Konya Muharebesi*, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2004, s. 20.

⁷⁴ *Konya Vilayet-i Sâlnâmesi*, C. VII, Çev: Mehmet Eminoglu, Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Konya 2007, s. 133-134.

⁷⁷ Bazı köylerin isimlerinde sayım memurundan ya da bölge halkının söyleminden kaynaklanan farklılıklar bulunmaktadır. Bu nedenle köylerin ismi verilirken belgede en sık karşımıza çıkan şeklini kullandık. Köyün ilgili diğer ismini tabloda verdik.

Tablo 1: Ereğli Kazasına Bağlı Köyler (1838-45)

SIRA	1838	1840	1843	1845
1	Basdıkkaya	Basdıkkaya	Basdıkkaya	Basdıkkaya
2	Yok	Belicekağaç	Belicekağaç	Belicekağaç
3	Borne	Borne	Borne	Borne
4	Çat Nam-ı Diğer Koşuncuk	Çat	Çat	Çat
5	Çakallar	Çakallar	Çakallar	Çakallar
6	Dedekebir	Dedekebir	Dedekebir	Dedekebir
7	Deli Mahmutlu	Deli Mahmutlu	Deli Mahmutlu	Deli Mahmutlu
8	Dedeli	Dedeli	Dedeli	Dedeli
9	Turlaz	Turlaz	Turlaz	Yok
10	Ekizli	İkizli	İkizli	Ekizli
11	Eskihisar	Eskihisar	Eskihisar	Eskihisar
12	Gaybi	Gaybi	Gaybi	Gaybi
13	Güllüviran	Güllüviran	Güllüviran	Güllüviran
14	Kösere	Kösere	Kösere	Kösere
15	Işıklar	Işıklar	Işıklar	Aşıklar
16	İbriz	İbriz	İbriz	İbriz
17	Karaviran	Karaviran	Karaviran	Karaviran
18	Kara Yusufu	Kara Yusufu	Kara Yusufu	Kara Yusufu
19	Kaçan	Kaçan	Kaçan	Kaçan
20	Kızılgedik	Kızılğöğü	Kızılgedik	Kızılgedik
21	Körli	Körli	Körli	Körli
22	Nernek	Nernek	Nernek	Nernek
23	Osman Köseli	Osman Köseli	Osman Köseli	Osman köseli
24	Sarıca	Sarıca	Sarıca	Sarıca
25	Seydi Fakılı	Seydi Fakılı	Seydi Fakılı	Seydi Fakılı
26	Sinandı	Sinandı	Sinandı	Sinandı
27	Şeyh Ömer	Yok	Yok	Şeyh Ömer
28	Tont	Tont	Tont	Tont
29	Zanapa	Zanapa	Yok	Zanapa

1840 yılında tutulan temettuat kayıtlarında Ereğli kazasının köy sayısı nüfus defterlerindeki sayıdan farklıdır. Zekeriya Yaman'ın temettuat kayıtları doğrultusunda yaptığı çalışmada Ereğli'ye bağlı köylerin sayısı 68'dir. Yaman'ın çalışması incelendiğinde Ereğli'ye bağlı tüm yerleşim birimlerinin köy olarak geçtiği görülür. Aslında Yaman çalışmasındaki tablo isimlerini *yerleşim birimi, köy veya mahalle adı* şeklinde vermiştir. Yani tablolarda köy ya da mahalle ayrımı yapmamıştır. Ancak metin içerisinde yerleşim birimlerinin hemen ardından *karye* ifadesini kullanmıştır.⁷⁸ 1840 sayımına ait nüfus defterinde bu yerleşim birimlerinden 33 tanesi “Cami-i Kebir, Ali Çavuş, Kısarı, Tat, Abdul Halife, Hacı Musa, Davutpaşa, Hacı Mustafa, Boyacı Ali, Cahı, Hacı Yusuf, Pir Ömer, Hafız, Bekri İsmail, Kasımoğlu, Hızırlı, Canlar, Talmaz, Karagedik, Virane-i Kebir, Üçgöz, Bayak, Fethi, Hacı Mashar, Çavuşlu, Gazgancı, Bağdadi, Gümüşbahçe, Alagözlü, Reaya, Kırçabağ”⁷⁹ mahalle olarak geçmektedir.

⁷⁸ Yaman, *Ereğli*, s. 41.

⁷⁹ Yaman, *Ereğli*, s.41.

Tablo 2: Köylerin Kaynaklardaki İsimleri ve Günümüzde Bağlı Bulunduğu İl ve İlçeler

Sıra	Tahrir Kayıtları XIV. Y.Y	1838-45 Nüfus Defterlerinde	Temettuat Kayıtları 1840	Konya Sâlnâmesi (1873)	Günümüzde
1	Bölücekağaç	Belicekağaç	Balçıkkağaç	Belice Ağaç	Belcekağaç (Ereğli)
2	Yassıkaya	Basdikaya	Pasdi Kaya	Basdı	Yassıkaya (Halkapınar)
3		Borne	Borne	Burda	Yeni Yıldız (Ulukışla)
4		Çakallar	Çakallar	Çakallar	Çakıllar (Halkapınar)
5	Çat	Çat	Çat	Can Maa Koşuncuk	Çat (Karaman)
6		Dedekebir	Dedekebir	Dedekebir	Dedeköy (Halkapınar)
7		Dedeli	Dedeli	Dereli	Dedeli (Halkapınar)
8		Deli Mahmutlu	Deli Mahmutlu	Deli Mahmutlu	Deli Mahmutlu (Halkapınar)
9	İkizli	Ekizli	ikizli	Ekizli	Ekizli (Emirgazi)
10	Eskihisar	Eskihisar	Eski Hisar	Eski Hisar	Eskihisar (Halkapınar)
11		Gaybi	Kaya	Gaybi	Gaybi (Ereğli)
12	Göllüviran	Güllüviran	Gülliviran	Gölviran	Gölören (Emirgazi)
13		Işıklar	Aşıklar	Işıklar	Aşıklar (Ereğli)
14	İvriz	İbriz	yok	İbriz	İvriz (Halkapınar)
15		Kaçan	Kaçan	Kıpçak	Koçak (Ulukışla)
16		Kara Yusufu	Kara Pusaklı	Kara Yusufu	Kara Yusufu (Halkapınar)
17	Karaviran	Karaviran	Karaviran	Karaviran	Karaören (Emirgazi)
18	Kızılgedik	Kızılgedik	Kızılğöğü	Kızılgedik	Kızılgedik (Ereğli)
19		Körli	Körli	Köyü	Körli (Halkapınar)
20	Göstere	Kösere	Kösre	Göstere	Küsere (Halkapınar)
21	Nernek	Nernek	Ternik	Ternek	Yayıklı (Halkapınar)
22	Osman	Osman Köseli	Osman Köseli	Osman Köseli	Osman Köseli (Halkapınar)
23	Sarucalar	Sarıca	Sayırca	Sarıca	Sarıca (Ereğli)
24		Seydi Fakılı	Seydi Fakılı	Seydifazlı	Seydi Fakılı (Halkapınar)
25	Sinandı	Sinandı	Senandı	Sinandı	Sinandı (Halkapınar)
26	Semaven	Şeyh Ömer	yok	Şeyh Ömer	Şih Ömer (Ulukışla)
27	Tond	Tont	Tonat	Tutum	Gökçeyazı (Ereğli)
28	Turlaz	Turlaz	Turlaz	Durlaz	Yıldızlı (Ereğli)
29	Zanapa	Zanapa	Zanapa	Zamya	Halkapınar

Tablo 2 incelendiğinde bazı köylerin günümüzde Ereğli'den ayrılarak farklı ilçelere bağlandığı, bununla birlikte büyük bir bölümünün günümüzde de aynı isimle anılmaya devam ettiği anlaşılmaktadır.

III. NÜFUS

XIX. yüzyıl siyasi coğrafyanın en hızlı değiştiği yüzyıldır. Osmanlı Devleti bu yüzyılda önemli oranda toprak kaybetmiştir.⁸⁰ Bunun sonucu olarak da nüfus yoğunluğunda, etnik ve dinî yapıda büyük kaymalar yaşanmış, sosyal ve iktisadî yapı da bu ölçüde değişmiştir.⁸¹ Devlet bünyesinde gerçekleşen her türlü değişikliğin bedelini ise hem fiilen hem de mecazen köylüler ödemiştir.⁸² Nitekim 1838-45 yılları arasında Ereğli'nin kırsal nüfusunda genel olarak negatif yönde bir eğilim meydana gelmiştir. Asker alımları, farklı sebeplerle dışarıya yapılan göçler,

⁸⁰ Donalt Quataert, "19. Yüzyıla Genel Bakış İslahatlar Devri", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, II, İstanbul 2006, s. 901.

⁸¹ Yunus Koç, "Nüfus", *DİA*, C.XXXIII, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003. s.297.

⁸² Bruce McGowan, "Âyanlar Çağı 1699-1812", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, II, İstanbul 2006, s.803.

hastalıklar ve ölümler nedeniyle nüfus oranları azalmış, sosyal yapıda buna paralel olarak farklılıklar yaşanmıştır.

1838 yılında köylerin toplam erkek nüfusu 2342 olarak tespit edilmiştir. Aynı oranda kadın nüfusunun olduğu düşünüldüğünde toplam nüfusun 4684 olduğu söylenilebilir. Köylerin tamamındaki toplam hane sayısı 817'dir. Hane başına düşen ortalama kişi sayısı ise 5.7'dir.

Nüfus oranı yüksek olan köyler sırasıyla Zanapa (%19.2), İbriz (%12), Güllüviran (%5.9), Turlaz (%5.6), Sinandı (%5.6), Tont (%5.3) ve Nernek (%4.3)'tir. Bu köylerin toplam nüfus içindeki oranı %58'dir. Köyler arasında en yüksek nüfusa sahip olan köy Zanapa'dır. Altı mahalleden oluşan köyün erkek nüfusu 451, tahmini nüfusu ise 902'dir.

Nüfusu düşük olan köyler ise sırasıyla Şeyh Ömer (%0.17), Basdıkkaya (%0.72) ve Deli Mahmutlu (%0.89) köyleridir. Bu köylerin toplam erkek nüfus içerisindeki oranı yaklaşık %1,8'dir. Nüfus yoğunluğu düşük olan köyler içerisinde en çok dikkat çeken köy Şeyh Ömer'dir. Şeyh Ömer'in erkek nüfusu 4, hane sayısı 3'tür. Köyde hane başına düşen erkek sayısı ise 1.3'tür. Şeyh Ömer'in nüfusunun düşük olmasının nedeni köyde yaşayanların bir kısmının naklini Şücâeddin kazasına aldırmasıdır.⁸³ Bu köyün kaydını 1845 yılına kadar defterlerde göremiyoruz.

1840 yılında köylerdeki erkek nüfus 2340, hane sayısı ise 886'dır. Aynı dönem temettuat kayıtlarında sayı biraz farklıdır. Yaman'ın çalışmasında bazı köylerdeki hane sayıları daha az gösterilmiştir. Bu köyler arasında en çok dikkat çeken Zanapa'dır. Zanapa'nın 1840 sayımında hane sayısı 203'tür. Tahmini nüfusu ise 934'tür. Ancak Yaman'ın çalışmasında bu köydeki hane sayısı 40'tır. Tahmini nüfusu ise 200'dür.⁸⁴ Aynı yıl içinde tutulmuş olmasına rağmen arada bu kadar farkın olması, köylülerin vergi vermemek için temettuat kayıtlarında yanlış bilgi vermiş olma ihtimalini akla getirmektedir.

1843 yılında köylerdeki toplam erkek nüfus 1871, hane sayısı 680'dir. Hane sayısında ve köy nüfusundaki azalmanın nedeni, nüfus oranı en yüksek olan Zanapa'nın defterde kaydının bulunmamasıdır. Benzer bir durum 1845 yılında tutulan defterde de görülmüştür. 1845 yılında hane sayısı 762, erkek nüfus 2037'dir. Ancak kayıtlarda Turlaz köyü yer almamıştır. Bu durum toplam nüfus oranlarındaki azalma/artma oranının tespitini zorlaştırmış, köyleri kendi içinde değerlendirerek bir kaniya varma zorunluluğu yaratmıştır.

⁸³ BOA, Nfs. 3378, s. 574.

⁸⁴ Yaman, *Ereğli*, s.28.

1838-45 yılları arasında Ereğli kırsal nüfusunda genel olarak azalma yönünde bir eğilim görülmüştür. Nüfus oranında en çok azalma görülen köyler Seydi Fakılı (%63.6), Çat (%32.5) ve Dedeli (%25) köyleridir. Köylerin nüfusunda azalmaya neden olan (asker alımları, ölümler, göç vb.) pek çok faktör bulunmaktadır. Ancak bunlar içinde en önemlisi 1843 yılında gerçekleşen ölümlerdir. Bölgede salgın hastalığın varlığına işaret eden ölümler, Ereğli merkezi dahil bütün bölgede etkisini göstermiş, bazı köylerin nüfusunda ciddi bir azalmaya neden olmuştur.

Defterler incelendiğinde nüfus oranında artış yaşanan köylerin kaydına da rastlanmıştır. Bu köyler içinde en çok dikkat çeken Şeyh Ömer (%600), Sarıca (%88) ve Kaçan (%27) köyleridir. Bu köylerde nüfus artışının sebebi farklıdır. Bunlar içinde Şeyh Ömer'in nüfus artışının sebebi idarî taksimatta yapılan değişikliklerdir. Diğer köylerde nüfus artışının sebebi belirtilmemiştir. Ancak hane artışından yola çıkarak bu köylere dışardan göçün yapılmış olabileceği ya da daha önce gözden kaçmış ve kaydedilmemiş hanelerin sonraki yıllarda kayda geçmiş olabileceği akla gelmektedir. Aşağıdaki tabloda 1838-45 arasında köylerdeki hane sayıları ve erkek nüfusu gösterilmiştir.

Tablo 3: 1838-45 Arasında Köylerdeki Hane Sayıları ve Erkek Nüfus

Sıra	Köy Adları	1838		1840		1843		1845	
		Hane	Nüfus	Hane	Nüfus	Hane	Nüfus	Hane	Nüfus
1	Basdikaya	6	17	7	16	6	16	6	14
2	Belicekağaç	Yok	Yok	15	33	15	33	9	25
3	Borne	14	34	16	36	16	36	14	30
4	Çakallar	25	64	21	64	22	64	19	55
5	Çat	28	80	28	61	28	61	23	54
6	Dedekebir	22	66	22	70	23	70	20	63
7	Deli Mahmutlu	10	21	8	19	7	19	7	17
8	Dedeli	7	28	7	26	7	26	6	21
9	Ekizli	16	55	20	59	21	59	21	60
10	Eskihisar	12	39	17	45	16	45	12	36
11	Gaybi	30	82	36	96	37	95	30	76
12	Güllüviran	47	140	41	132	44	132	41	139
13	Işıklar	30	78	29	87	33	87	35	91
14	İbriz	111	283	111	279	112	279	94	213
15	Kaçan	10	33	13	37	12	37	12	42
16	Karaviran	10	27	10	29	10	29	11	27
17	Kara Yusufçu	23	63	23	64	23	64	23	67
18	Kızılgedik	10	32	12	23	12	23	14	27
19	Körli	15	47	18	50	18	50	17	44
20	Kösere	28	86	27	77	28	77	24	60
21	Nernek	30	102	28	93	28	92	25	92
22	Osman Köseli	11	33	8	33	8	33	7	27
23	Sarıca	18	53	19	42	19	42	39	100
24	Seydi Fakılı	12	33	8	22	8	22	5	12
25	Sinandı	51	132	50	116	50	116	44	115
26	Şeyh Ömer	3	4	Yok	Yok	Yok	Yok	10	28
27	Tont	44	126	46	144	49	144	41	126
28	Turlaz	47	133	43	120	43	120	Yok	Yok
29	Zanapa	147	451	203	467	Yok	Yok	153	376
30	TOPLAM	817	2342	879	2340	695	1871	756	2037

Ereğli yakınlarındaki kaza birimlerinin köyleri incelendiğinde bu köylerdeki hane sayılarının ve erkek nüfusun Ereğli'den çok daha fazla olduğu görülür. Aynı tarihlerde

Ermenek'in nüfusu 10590, hane sayısı 2118,⁹⁰ Çamardı'nın erkek nüfusu 5634, hane sayısı 1917,⁹¹ Beyşehir'in erkek nüfusu 6480, hane sayısı 2457,⁹² Karapınar'ın erkek nüfusu 4456, hane sayısı 1563'tür.⁹³ Ereğli'de nüfus oranının düşük olmasının nedeni, bölgenin 1832 yılında Kavalalı İbrahim Paşa tarafından işgal edilmesidir.⁹⁴ Nitekim Kavalalı İbrahim Paşa Ereğli'yi işgal ettikten sonra, yanında 20.000 kişiden oluşan bir ordu ile burada ikamet etmiştir.⁹⁵ Bu durum hem bölgeyi hem de bölge halkını olumsuz yönde etkilemiştir. 1833 yılında Ereğli'den geçen Alman Mareşali Helmuth von Moltke'ye göre burası dağların eteğinde ağaçlar altına gömülmüş oldukça büyük fakat hemen hemen boşalmış bir kasaba görünümündedir.⁹⁶

IV. AİLE YAPISI

A. Çekirdek Aile ve Geniş Aile

Aile, insanın doğal olarak içinde yaşama ihtiyacı duyduğu ilk topluluk türüdür. Bu ihtiyaç tarih öncesinden başlayıp günümüze dek sürmüştür. Toplumsal olgu ve kurumların her biri gibi aile de zaman içinde değişip gelişmiştir.⁹⁷ Çekirdek ve geniş aile olmak üzere iki şekilde adlandırılmıştır. Anne-baba ve çocuklardan oluşan aileler çekirdek aileyi oluştururken, anne-baba ve çocukların yanı sıra akrabaların da bulunduğu haneler geniş aileyi oluşturmuştur. Osmanlı ailesi, İslâmî aile ile daha önceki Türk ailelerinin bir sentezi olarak ortaya çıkmış ve her iki aile yapısını da bünyesinde barındırmıştır.⁹⁸ Her toplumda yaygın olarak görülen bir aile yapısı vardır. Osmanlı ailesi de çoğunlukla çekirdek aile yapısının görüldüğü tek eşli bir mahiyet taşımıştır. Özellikle köylerde hem geniş aile yapısı hem de birden fazla eşle evlilik oranı şehirlere göre daha düşüktür.⁹⁹

Ereğli kırsalındaki aile yapısı belirlenirken, erkek nüfus üzerinden değerlendirmeye gidilmiştir. Baba ve oğulların yer aldığı haneler çekirdek aile kapsamında değerlendirilirken, içerisinde erkek akrabaların bulunduğu haneler geniş aile olarak kabul edilmiştir. Bu durum bazı sıkıntıları da beraberinde getirmiştir. Şöyle ki çekirdek aile olarak kabul ettiğimiz hanelerde anneanne, babaanne, hala, teyze gibi kadın unsurlu akrabalar yaşıyor olabilir ya da

⁹⁰ Çulhacı, *Ermenek*, s.21.

⁹¹ Çelik, *Çamardı*, s.23.

⁹² Muşmal-Şahinkaya, "Beyşehir", s.486.

⁹³ Hafızoğlu, *Karapınar*, s. 18.

⁹⁴ Kış, *Kavalalı Mehmet Ali Paşa Hadisesinde Konya*, s. 39-43.

⁹⁵ Kış, *Kavalalı Mehmet Ali Paşa Hadisesinde Konya*, s.20.

⁹⁶ Tuncel, "Ereğli". S. 292.

⁹⁷ Ebru Kayabaş, *Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Dönemi İtibariyle Aile Hukukunun Gelişimi*, Filiz Kitapevi, İstanbul 2009, s.2.

⁹⁸ Abdurrahman Kurt, *Bursa Sicillerine Göre Osmanlı Ailesi (1839-1876)*, Bursa 1998, s.4.

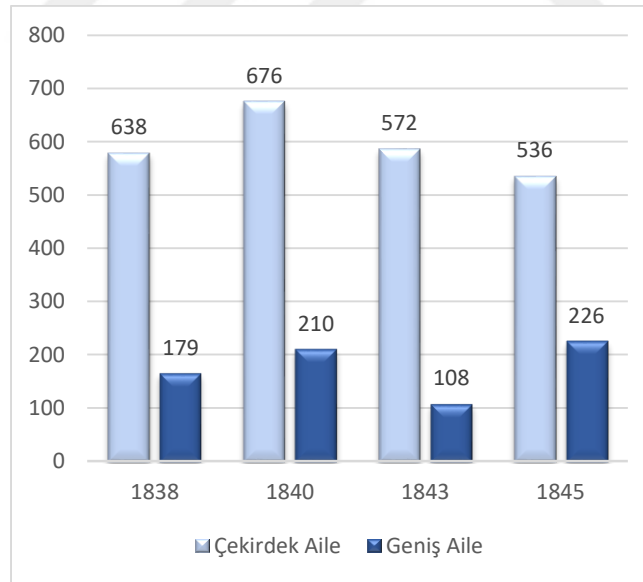
⁹⁹ Ahmet Tabakoğlu, "Osmanlı Toplumunda Aile", *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, Ankara 1992, s.64.

baba hanesinde yaşayan oğullar evli ve çocuksuz olabilir. Bu durumda geniş ailelerin sayısı çok daha yüksek olacaktır. Ancak bunun tespitini nüfus defterlerinden yola çıkarak yapmak mümkün değildir.

1838 nüfus yılında köylerdeki hanelerin %78'inin çekirdek aile, % 22'sinin ise geniş aile olduğu görülmüştür. Bu oran köylerdeki hanelerin toplamını ifade etmektedir. Köyleri tek tek incelediğimiz zaman bazı köylerde geniş aile yapısına hiç rastlanmadığı görülmektedir. Geniş aile yapısına rastlanmayan köyler; Borne, Deli Mahmutlu ve Şeyh Ömer köyleridir. Buna karşılık geniş aile yapısının çoğunlukta olduğu tek köy Dedeli'dir. Dedeli köyünde hanelerin %71'inde geniş aile yapısı görülür. Çekirdek aile ve geniş aile yapısının aynı oranda bulunduğu tek köy Basdıkkaya köyüdür. Basdıkkaya köyünde hane sayısı 6'dır. Bu hanelerin yarısında çekirdek aile yapısı görülürken diğer yarısında geniş aile görülür.

Çekirdek ailelerin sayısı sonraki iki sayımda artmaya devam etmiştir. 1840-43 yılları arasında çekirdek ailenin bulunduğu hanelerin oranı %85'e yükselmiştir. Ancak bu oran 1845 yılında %12 oranında azalarak %73'e gerilemiştir. 1845 yılında neredeyse her köyde çekirdek ailelerin sayısının azaldığı, geniş ailelerin ise yükseldiği görülmüştür.

Grafik 1: Çekirdek Aile ve Geniş Aile (1838-45)

Grafik 1'de görülen aile yapılarındaki dalgalanmalar köylerde gerçekleşen ölümlerle ilişkilendirilmektedir. Hane reisleri vefat edince hanelerde yaşayan bireyler ya o hanede yaşayan en büyük erkek çocuğun altında sayılmış ya da yakın akrabalarının çatısı altına sığınmıştır. Bu durumda köylerdeki hanelerin sayısı azalırken, hanelerde yaşayan aile

fertlerinin sayısı yükselmiştir. Nitekim 1845 yılında kayıtlarda kardeş, torun, yeğen, kayın gibi ifadelerin sıklıkla kullanıldığı görülmüştür.

B. Hanelerin Büyüklüğü

Osmanlı ailesinde hane büyüklüğü nedir? Haneler kaç kişiden oluşur? Bu sorularla ilgili kesin bir sonuca ulaşılmış değildir. Bunun nedeni Osmanlı Devleti'nin sayımları hem XVI. yüzyılda hem de XIX. yüzyılda hane üzerinden yapmış olması ve genelde vergi mükellefiyeti olan erkeklerin kaydedilmesidir. Bir hanede ortalama kaç kişinin yaşadığı sorusuna evli ve bekâr erkeklerin sayısından hareketle cevap bulunmaya çalışılmıştır.¹⁰⁰ Ömer Lütfi Barkan hanelerde ortalama beş kişinin yaşadığını kabul etmiş ve bu görüş pek çok kimse tarafından da kabul görmüştür.¹⁰¹ Bununla birlikte şer' iye sicillerindeki miras paylaşımı ile ilgili davalarda bir ailede ortalama 4 kişinin yaşadığı görülmüş, geniş ailenin sayısının ise "30-35" kişiye kadar çıkabildiği savunulmuştur.¹⁰²

1838-45 yılları arasında Ereğli kırsalında hanelerin çoğunda 1-4 arasında erkeğin yaşadığı görülmüştür. Baba ve oğullardan oluşan haneye aynı oranda kadın nüfusu da eklendiğinde bir hanede 2 ile 8 arasında kişinin yaşadığı söylenilebilir.¹⁰³

Tablo 4: 1838-45 Nüfus Sayımlarına Göre Hanelerde Yaşayan Erkekler

Yıllar	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	Toplam
1838	157	222	210	115	56	29	21	5	2	0	0	817
1840	211	263	207	126	45	18	12	2	1	1	0	886
1843	142	201	164	102	35	20	10	5	1	0	0	680
1845	152	243	187	115	35	17	8	2	2	0	1	762

Tablo 4 incelendiğinde 1838 yılında hanelerin %85'inde 1-4 arasında erkeğin yaşadığı görülür. Geriye kalan %15 oranındaki sayıyı 5-9 (kalabalık haneler) arasındaki kişiler tamamlar. Mevcut oranlarda sonraki yıllarda %6 oranında değişim gözlenmiştir. 1840-45 yılları arasında 1-4 erkeğin yaşadığı hanelerin sayısı %85'ten %91'e yükselmiş, kalabalık hanelerin oranı ise %15'ten %9'a gerilemiştir.

Köylerdeki en kalabalık ailelerin 10-11 erkek nüfusa sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu haneler Tont ve Nernek köylerindeki hanelerdir. 10 erkeğin bulunduğu hane Tont köyündedir. Hane reisi 35 yaşındaki Ali bin Hüseyin'dir. Hane reisinin üç kardeşi, bir oğlu ve beş tane

¹⁰⁰ İlber Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile*, Timaş Yayınları, İstanbul 2009, s. 18-19.

¹⁰¹ Nejat Göyünç, "Hâne", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XV, Ankara 1997, s.552-553.

¹⁰² Bahaeddin Yediyıldız, "Osmanlı Toplumunu", *Osmanlı Devleti Tarihi*, II, İstanbul 1999, s. 483.

¹⁰³ 1844 nüfus defterlerine göre Beyşehir kazasında ortalama 5 kişinin yaşadığı tespit edilmiştir. Muşmal,-Şahinkaya, "Beyşehir", s.491; 1838-45 sayımlarına göre Çayan'daki hanelerde ortalama 2-6 kişi yaşadığı tespit edilmiştir. Yörük- Karadoğan, "Çayan", s. 177.

yeğeni bulunmaktadır. 11 erkeğin bulunduğu hane ise Nernek köyündedir. Hane reisi 60 yaşındaki Halil bin Mehmet'tir. Halil bin Mehmet Nernek köyünün imamıdır. Hane reisi üç oğlu, iki tane kardeşi ve beş tane yeğeni ile birlikte yaşamaktadır.

C. Haneleri Oluşturan Bireyler

Aileleri bir çatı altında toplayan haneler ve bu haneleri oluşturan bireyler Osmanlı toplumunda hayli renklidir. Haneler aile fertlerinin yanında birçok akrabayı içine alan büyük oluşumlardır. Bunlar içerisinde en kalabalık kitleyi hane reisleri ve hane reislerinin erkek çocukları oluşturmaktadır.

1. Hane Reisleri

Hane reislerini oluşturan bireyler erkeklerdir. Bu erkek genellikle aile içindeki en yaşlı kişidir. Eğer hane reisi vefat etmişse, hanenin başına o evin en büyük erkeği geçer. Kimi zaman bu erkek evli ve çocuklu bir yetişkin iken kimi zaman küçük bir çocuk olabilir.

1838 yılında Ereğli kırsalındaki, hane reislerinin %77,6'sını yetişkinlerin, %14,6'sını yaşlıların, %7,8'ini şabb-1 emred ve çocukların oluşturduğu görülür. Çocukların ve gençlerin hane reisi olarak kaydedilmesinin iki nedeni vardır. Bunlardan ilki hane reisinin vefat etmesidir. İkincisi ise hane reisinin eşinden ayrılması ya da bu gruba giren gençlerin küçük yaşta evlenmesidir. Hane reisi vefat eden çocuklar için yetim ifadesi kullanılmıştır. 1838 sayımında yetim kaldığı için hane reisi olarak kayda geçen çocuk sayısı 1'dir. Bu sayı 1840'ta 3'e, 1843'te 4'e, 1845'te 6'ya yükselmiştir. Ancak diğer grup için herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Bu nedenle küçük yaşta hane reisi olarak kaydedilen çocukların hangi sebeple hane reisleri grubuna dâhil edildiğini bilemiyoruz.

1840-45 yılları arasında hane reisi olarak kaydedilen yetişkinlerin oranında radikal bir değişim yaşanmamıştır. Değişim daha çok diğer gruplar üzerinde yaşanmıştır. 1845 yılında hane reisi olarak kaydedilen yaşlıların oranı % 22'ye yükselmiş, çocukların ve şabb-1 emredlerin oranı %2'ye gerilemiştir. Geriye kalan %76'lık dilimi yetişkinler grubu tamamlamıştır. Aslında değişimin yaşlılar ve gençler üzerinde görülmesi oldukça doğaldır. Çünkü Ereğli'de yapılan ilk nüfus sayımı ile son nüfus sayımı arasında 7 yıllık bir süre farkı vardır. Bu süre içerisinde şabb-1 emred olarak nitelendirilen gruptan bazıları yetişkinler sınıfına, yetişkin olarak addedilen gruptan bazıları ise yaşlılar sınıfına girmiştir. Bu nedenle hane reisi olarak kaydedilen gençlerin sayısı azalırken yaşlıların sayısı artmıştır.

1838-45 nüfus sayımına göre en yaşlı hane reisi Gaybi köyünde yaşayan 100 yaşındaki Ömer bin Hasan ve Sarıca köyünde yaşayan Mehmet bin Abdullah'tır. Bu kişiler aynı zamanda

belgede adı geçen en yaşlı kişilerdir. En küçük hane reisi ise Güllüviran köyünde yaşayan 2 yaşındaki yetim Süleyman bin Mehmet'tir. Hane reisi vefat ettiği için o hanede yaşayan ve tek erkek olan Süleyman hane reisi olarak kaydedilmiştir.

Tablo 5: Hane Reislerinin Yaş Aralığı (1838-45)

Yıllar	Çocuk(1- 11)	Şabemret(12- 19)	Genç Yetişkin(20-30)	Yetişkin(31- 55)	Yaşlı(56- 75)	Yaşlı(76 -100)	Toplam
1838	6	40	175	459	120	17	817
1840	17	46	199	500	118	6	886
1843	12	30	122	409	102	5	680
1845	7	8	136	443	145	23	762

Tablo 5'te de görüleceği üzere hane reisleri ile ilgili en sağlıklı bilgi 1840 tarihli deftere aittir. Bu defter hane sayısının en yüksek olduğu ve her yaş grubundan hane reisinin görüldüğü defterdir. Bu durum hane reisi kavramının maddi işlevinden çok manevi işlevinin olduğu düşüncesini akla getirmektedir. Zira belli bir yaşın altında ve üstünde kalan hane reislerinin bir evin yönetimini üstlenemeyeceği ve maddi açıdan hanelerine katkı sağlayamayacakları açıktır. Bu durum temelinde erkeğe saygı olarak nitelendirilen ataerkil yapının köylerde baskın bir şekilde uygulanıyor olması ile açıklanabilir.

2. Oğullar

Osmanlı ailesinde çocuklarla ilgili kanaat ve düşünce daha çok ailelerin sahip oldukları çocuk sayısı ve sebepleri üzerinedir. Osmanlı toplumu denildiğinde birçok insanın zihninde bir koca, birden fazla eş ve çok sayıda çocuk canlanmaktadır. Temelde yanlış bir kanaat olan bu düşüncenin altında yatan pek çok neden bulunmaktadır. Dinî inançlar, yaşam standartları, yerleşim yerleri, gidilen yerlerdeki kültürel etkiler vs.¹⁰⁴ Ancak konu kırsal hayat üzerinde yoğunlaştığında, geçim kaynağı, yaşam standartları ön plana çıkacaktır. Çünkü tarım toplumunun özelliklerinden biri de çalışan sayısının yeterli olmasıdır. Aksi durumda aileyi geçindirmek, tarlayı işlemek zorlaşacaktır.

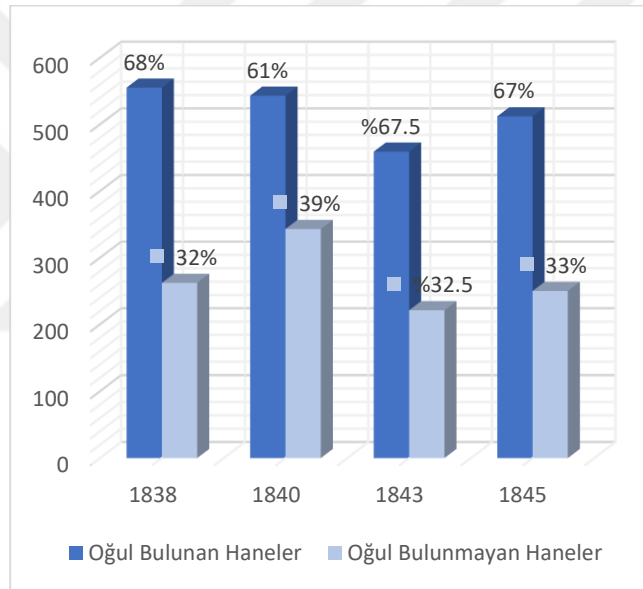
Ereğli kırsalına ait nüfus defterlerinde çocukların sayısı hayli kalabalıktır. Köylerdeki toplam erkek nüfusun neredeyse yarısını erkek çocuklar oluşturmaktadır. Bu grubun hanelere göre dağılımı da oldukça yüksektir. 1838-45 yılları arasında erkek çocuk bulunan hanelerin oranı %61 ile %68 arasındadır. Sayımların yapıldığı yıllarda erkek çocuk bulunan hanelerin

¹⁰⁴ Osmanlı'da ailesinde çocuklar ve ortalama çocuk sayısı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Hayri Erten, *Konya Şer'iyye Sicilleri Işığında Ailenin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı (XIII. Y.Y İlk Yarısı)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s. 93-102.

sayısı ise şöyledir; 1838 yılında 817 hane içinde 555 hanede, 1840 yılında 886 hane içinde 543 hanede, 1843 yılında 680 hane içinde 459 hanede, 1845 yılında 762 hane içinde 512 hanede çocuk bulunmaktadır.

Köyler kendi içinde ele alındığında 1838 yılında erkek evlat sahibi olan hanelerin en fazla, Basdikaya ve Nernek köylerinde olduğu görülür. Basdikaya köyündeki hanelerin tamamında, Nernek köyünde ise hanelerin %93'ünde erkek çocuk bulunmaktadır. Buna karşın en az erkek çocuğun bulunduğu haneler Şeyh Ömer (%33) ve Işıklar (%46) köylerindedir. Ancak bu oran sonraki yıllarda farklılaşmıştır. 1845 yılında Basdikaya (%66) ve Nernek (%88) köylerinde erkek evlat bulunan hanelerin oranları azalmış, Şeyh Ömer (%90) ve Işıklar (%71) köylerinin oranları ise artmıştır.

Grafik 2: Oğul Bulunan Hanelerle Oğul Bulunmayan Hanelerin Oranları

Hanelerde yaşayan erkek çocukların sayıları incelendiğinde bir ve iki çocuklu ailelerin ağırlıkta olduğu görülür. Üç ve üzeri erkek çocuğa sahip olan aileler bulunmasına rağmen bunların sayısı oldukça düşüktür. Erkek çocuk sayısının yıllara göre dağılımına bakıldığında 1838 yılında tek çocuklu ailelerin %40'lık dilimde, iki çocuklu ailelerin %32'lik dilimde olduğu görülür. Geriye kalan %28'lik dilimi üç ve üzerinde erkek çocuğu olan aileler tamamlar. Bu oran 1840-43 yılları arasında da benzer bir eğilim göstermiştir. Ancak 1845 yılında erkek evlatların sayısında dalgalanmalar yaşanmıştır. Tek çocuklu ailelerin oranı %50'ye yükselmiş, üç ve üzeri erkek çocuğa sahip olan ailelerin oranı ise %18'e gerilemiştir. İki çocuklu ailelerin oranında önemli bir değişim görülmemiştir.

Tablo 6: Köylerdeki Erkek Evlat Sayısının Hanelere Dağılımı

Yıllar	Erkek Evlat Sayısı						Erkek Evlat Bulunan Haneler	Toplam Hane Sayısı	Toplam Erkek Evlat Sayısı
	1	2	3	4	5	6			
1838	225	180	99	35	12	4	555	817	1106
1840	222	181	94	34	10	2	543	886	1064
1843	190	159	77	21	7	5	459	680	888
1845	264	151	75	16	6	0	512	762	885

Nüfus sayımlarının yapıldığı dönem içerisinde hanelerde yoğun olarak bir ve iki erkek çocuğun görülmesi ilginçtir.¹⁰⁵ Zira kırsal hayatta ailelerin geçimini sağlaması için insan gücüne ihtiyacı vardır. Bu bakımdan ailelerdeki çocuk sayısının daha çok olması beklenir. Mevcut durumun iki nedeni vardır. Bunlardan ilki evlenerek baba hanesinden ayrılan erkek çocuklardır. İkincisi ise nüfus defterlerine kaydedilmeyen kız çocuklarıdır. Bu iki grup hanelerdeki çocuk sayısına eklenildiğinde tablodaki rakamlardan çok daha yüksek bir sayı elde edilecektir. Ancak nüfus defterlerinden yola çıkarak bu grupların sayısına ulaşmak mümkün değildir.

3. Kardeşler

Hanelerde hane reisi vefat edince o evin başına var olan en büyük erkek çocuk geçmiştir. Evdeki diğer çocuklar ise ağabeyin himayesinde yaşamaya devam etmiştir. Bu gruba giren kişiler çoğunlukla küçük yaşta babasını kaybeden çocuklardır. Evli abi veya kardeşinin yanında kalanlar ile evli ve çocuklu olduğu halde ağabeyi ile aynı evde yaşayan kardeşlerin kaydına da rastlanmıştır. Bu duruma örnek olarak 1838 yılında, Tont köyündeki 4 numaralı haneye kayıtlı bir aile gösterilebilir. Bu hanede, hane reisi 65 yaşındaki çiftçi Mehmet, 2 oğlu (Ali, İbiş), kardeşi (Mustafa) ve 2 yeğeni (İbrahim, Süleyman) ile birlikte yaşamaktadır.¹⁰⁶ Ancak sonraki sayımda hane reisi Mehmet vefat etmiş, kardeşi Mustafa'nın ise hanedeki kaydı silinmiştir. 18 yaşındaki oğlu Ali hane reisi olarak kayda geçmiştir. 1840 yılında 3 numaralı hanede kayıtlı olan bu ailede, hane reisi Ali, kardeşi (İbiş) ve 2 kuzeni (İbrahim, Süleyman) ile birlikte yaşamaya devam etmiştir.¹⁰⁷

Nüfus sayımlarının yapıldığı dönem içerisinde ağabey hanesinde yaşayan kardeşlerin yoğunlukta olduğu köyler Zanapa, İbriz, Tont köyleri olmuştur. Bazı köylerde ağabey

¹⁰⁵ Aynı dönem içerisinde Çayan'da, Çamardı'da ve Sivas'ta da benzer bir eğilimin görüldüğü tespit edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Yörük – Karadoğan, "Çayan", s. 177; Çelik, *Çamardı*, s.22; Zehra Hizmetli, *1839-41 Yıllarında Sivas'ta Aile Hayatı*, Yüksek Lisan Tezi, Konya 2008, s.78.

¹⁰⁶ BOA, NFS. d. 03378, 00179.

¹⁰⁷ BOA, NFS. d. 03379, 00021.

hanesinde yaşayan kardeşlerin kaydına rastlanmamıştır. Bu köyler Karaviran, Körli, Seydi Fakılı ve Şeyh Ömer köyleridir.

Tablo 7: Ağabey Hanesinde Yaşayan Kardeşlerin Yıllara Göre Dağılışı (1838-45)

Yıllar	Toplam Hane Sayısı	Kardeş Bulunan Hane Sayısı	Toplam Erkek Sayısı	Kardeş Sayısı
1838	817	190	2362	257
1840	886	193	2340	279
1843	680	125	1871	193
1845	762	135	2037	206

Tablo 7 incelendiğinde kardeş barındıran hanelerin sayısının toplam hane sayısı ile paralellik gösterdiği görülür. 1840 yılı hane sayısının en yüksek olduğu yıldır. Dolayısıyla kardeş barındıran haneler ile ağabey hanesinde yaşayan kardeşlerin sayısı daha yüksektir. Buna karşın hane sayısını en düşük olduğu 1843 yılında hem ağabey hanesinde yaşayan kardeş sayısı hem de kardeş barındıran hanelerin sayısı diğer yıllara oranla daha düşüktür.

4. Aynı Hanede Yaşayan Akrabalar

Hanelerde yalnızca hane reisinin çocukları ve kardeşleri yaşamaz, sayıları az olmakla birlikte hanelerde akrabaların varlığına da rastlanmaktadır. Bunların içinde torunlar ve yeğenler sayı bakımından en kalabalık gruptur ve ilk sırada yer almaktadır. Bunları sırasıyla; üvey oğullar, üvey kardeşler, kayınlar, amcalar ve eniştelere takip etmektedir.

Hanelerde üvey oğul ve üvey kardeşin bulunması hem çok eşliliğe hem de ikinci bir evliliğe işaret etmektedir. Bu grubun sayısı 1838 yılında daha yüksektir. Sonraki yıllarda giderek azalmıştır. Özellikle 1845 yılında üvey kardeş sayısı 1'e, üvey oğul sayısı ise 17'ye gerilemiştir. Kayıtlarda bazısının karşısında firar ettiği ya da çalışma amacıyla göç ettiği yazmaktadır. Diğerlerinin zaman içinde evlenerek kendi hanesini kurduğu düşünülmektedir. 1838 yılında hanelerde yaşayan akrabaların sayısı 205'tir. Bu sayının toplam erkek nüfusa oranı %8.6'dır. Mevcut sayı ve oranlar 1840 yılında 165 (%7.05), 1843 yılında 104 (%5.5), 1845 yılında 172 (%8,4) olmuştur.

Tablo 8: Hanelerde yaşayan Akrabalar

Yıllar	Torun	Yeğen	Üvey Kardeş	Üvey Oğul	Kayın	Amca	Enişte	Hanelerdeki Toplam Akriba Sayısı	Toplam Nüfus
1838	75	74	10	40	4	2	0	205	2342
1840	41	79	4	24	12	5	0	165	2340
1843	37	37	3	21	0	2	1	104	1871
1845	34	108	1	17	3	9	0	172	2037

Hanelerde akrabaların bazı zorunluluklar nedeniyle bir arada yaşadığı söylenebilir. Bu zorunluluklardan ilki köylerde geçimin sağlanabileceği toprak miktarının az olmasıdır. Köylüler geçimlerini temin edebilmek için dışarıya mevsimlik işçi olarak göç etmişlerdir. Bu göçlerde hem gerekli insan gücünü karşılayabilmek hem de hanelerin ihtiyacını daha rahat temin edebilmek için bir arada yaşamayı tercih etmişlerdir. Bir diğer zorunluluk ise hane reislerinin vefat etmesi olmuştur. Hane reisleri vefat edince geride kalan bireyler yakın akrabalarının yanına sığınmak zorunda kalmıştır. Bu duruma örnek olarak 1845 yılında Dedeli köyündeki, 2 numaralı haneye kayıtlı bir aile gösterilebilir. Bu hanede yaşayan 3 yaşındaki İbrahim, babasının vefatının ardından, amcası Ahmet’le aynı evde kalmaya başlamıştır.¹⁰⁸ Tablo 8’de de görüldüğü gibi özellikle 1845 yılında amcalarının yanına sığınan çocukların sayısında ciddi bir artış yaşanmıştır.

V. ŞAHİS İSİMLERİ, SÜLALE İSİMLERİ LAKAPLAR

Türkler tarih boyunca Çin’den Adriyatik’e kadar uzanan muhtelif coğrafyalarda farklı kültür ve medeniyet sahalarında yaşamışlardır. Yerleştikleri bölgelere hem kendi kültürlerini götürmüşler hem de buldukları bölgenin kültüründen etkilenmişlerdir.¹⁰⁹ Gidilen coğrafyaya ve kültür sahasına bağlı olarak şahısların kullandığı isimler ve lakaplar da değişikliğe uğramıştır.

A. Şahıs İsimleri

Türkler Müslüman olmadan önce hayat koşullarının ve inançlarının etkisi ile çocuklarına yırtıcı hayvanların, kuşların ve dış etkilere dayanıklı maddelerin, (Bozkurt, Arslan, Şahin, Doğan, Timur, Kaya ve Gökhan gibi) isimlerini vermiştir. İsimler çocuklara gençlik ve çocukluk dönemi olmak üzere iki safhada koyulmuştur. Çocukluk döneminde verilen isimler, bebek doğar doğmaz verilmemiş, çocuk bir yaşına girdikten sonra büyük bir şölen eşliğinde, şölene katılan en yaşlı kişi tarafından verilmiştir. Gençlik dönemindeki isimler ise şahsın göstermiş olduğu bir hünerden yahut yapmış olduğu bir kahramanlıktan sonra koyulmuştur. Bunun için bir şölen hazırlanmış ve isim toyun en yetkili kişisi tarafından verilmiştir.¹¹⁰

Türklerde kullanılan isimler zamana ve mekâna göre farklılık göstermiş, İslamiyet’in kabulü ile hem ad koyma geleneği hem de çocuklara koyulan isimlerin mahiyeti değişmiştir. İslamiyet’in kabulü ile daha çok Arapça kökenli isimler kullanılmaya başlanmıştır. Çocuklara

¹⁰⁸ BOA, NFS. d. 03381, 00030.

¹⁰⁹ Ali Açık, “Artukabad Kazasında Türk Kişi Adları(1455-1520)”, *Fırat Üniversitesi. Sosyal Bilimler Dergisi*, C.13,S.2, Elazığ 2003, s.307.

¹¹⁰ Özgü Aras, “Ad Koyma”, *DİA*, C.I, İstanbul 1988, s.332.

isim verilirken Hz. Peygamber'in; "Şüphesiz ki, sizler kıyamet günü isimlerinizle, babalarınızın isimleriyle çağrılacaksınız. O halde isimlerinizi güzel koyun", "Çocuklarınızı peygamberlerin adlarıyla adlandırınız." gibi hadisleri referans alınmış, Türklerin Orta Asya Türk kültüründen gelen isim koyma gelenekleri büyük ölçüde unutulmuştur.¹¹¹

Çocuklara koyulan isimlerde kimi zaman halk inanışları da etkili olmuştur. Önceki çocukları vefat etmiş olan aileler daha sonra dünyaya gelen çocuklarına Durmuş, Dursun, Dursa gibi isimler vermiştir.¹¹² Kimi zaman da ismi koyan kişinin siyasi düşüncesi veya benimsemiş olduğu ideolojinin etkisi büyük rol oynamıştır.¹¹³ Çocuklara ya siyasi liderlerin isimleri ya da benimsenen ideolojilerin simgesi verilmiştir.

Yukarıdaki bilgilerden hareketle 1838 yılında tutulan nüfus defterindeki isimler incelenmiştir. İsimleri incelerken yalnızca bir yıla ağırlık verilmesinin sebebi isimlerin genellikle babadan oğula geçmesi ve yedi yıllık süre zarfında isimlerde radikal bir değişimin yaşanmamasıdır.

1. Sık Kullanılan Şahıs İsimleri

Köylerde en çok kullanılan isimler Peygamber Efendimizin ismine istinaden koyulan isimlerdir. Türkler Hz. Peygamber'e karşı duydukları derin hürmet ve sevgi sebebiyle, onun adını aynen almayı bir nevi saygısızlık kabul etmiş ve Muhammed adını¹¹⁴ farklı şekillerde telaffuz ederek çocuklarına koymayı tercih etmişlerdir. Bu sebeple köylerde Ahmet, Mehmet, Mahmut ve Mustafa gibi isimler yaygın olarak kullanılmıştır. Köylerde sıklıkla kullanılan diğer isimler ise ehlibeyt, dört halife ve peygamber isimleridir. Peygamber isimlerinin kullanılma sebebi yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Hz. Peygamber'in bu isimler için tavsiyede bulunmuş olmasıdır. Ehlibeyt ve halife isimlerinin kullanılma sebebi ise Türklerin Ehlibeyte ve halifelere karşı olan sevgisidir. Ancak halife isimlerinden olan Bekir isminin kullanım sıklığı diğer isimlere oranla daha düşüktür.

Tablo 9: Sık Kullanılan Şahıs İsimleri

İsimler	Mehmet	Ali	Mustafa	Ahmet	İbrahim	Hasan	Hüseyin	Süleyman	Osman	Halil	Ömer
Toplam	397	304	249	186	184	146	128	92	86	84	76

¹¹¹ Alpaslan Demir, "16. Yüzyılda Kelkit Kazasında Şahıs Adları", *e-Journal of New World Sciences Academy* 2011, Volume: 6, Number: 1, s. 147.

¹¹² Kişi adları ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Yılmaz Kurt, "Adana Sancağında Kişi Adları", *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi* XV/26 (1991), s.172.

¹¹³ Demir, "Şahıs Adları", s.146.

¹¹⁴ Aras, "Ad Koyma", s.333.

Tablo 9’da görüleceği üzere köylerde sıklıkla kullanılan ilk üç isim Mehmet (%15,7), Ali (%11,9) ve Mustafa (%9,2) isimleridir. Bu isimleri sırasıyla; Ahmet (%7.7), İbrahim (%6.8), Hasan (%5.2), Hüseyin (%4.5), Süleyman (%3.8), Osman (%3.5), Halil (%3.5) ve Ömer (% 3.1) isimleri takip etmektedir. Sık kullanılan isimlerin toplam erkek nüfus içerisindeki kullanım oranı %76’dır.

2. Nadir Kullanılan Şahıs İsimleri

İsimlerden bazılarının kullanım oranı oldukça düşüktür. Ya sadece bir kere kullanılmış ya da yalnızca bir tek köyde kullanılmıştır. Aşağıdaki tabloda bir kere kullanılan şahıs isimleri ve kullanıldıkları köyler verilmiştir.

Tablo 10: Bir Kere Kullanılan Şahıs İsimleri

Eskihisar	Feyzullah, Muhittin,
Gaybi	Abdi, Asım
Güllüviran	Abdürrezzak, Eyüp, Hurşit, Rasul, Recep, Selim, Zeynel
Işıklar	Emrah,
Kara Yusufu	Abdülmecid
Kösere	Bayram, Cuma, Danyal, Emir, Nasrullah,
Zanapa	Sami

Tablodan 10’da anlaşılacağı gibi bir kere kullanılan isimlerin sayısı fazla değildir. Bu isimlerin toplam erkek isimlerine oranı %0.8’dir.

3. Diğer Şahıs İsimleri

Köylerde kullanılan isimlerin yaklaşık %24’ünü yukarıdaki kategorilerin dışında kalan şahıs isimleri oluşturmaktadır. Bu isimler içinde en çok dikkat çeken isimler kökü *abd* ve *dur* kelimesi ile başlayan isimlerdir. Kökü *Abd* (kul) kelimesi ile başlayan (Abdullah, Abdülgani, Abdülhalim, Abdülkerim gibi) isimlerin kullanılma sebebi Hz. Peygamber’in, Allah’a kulluğu ifade eden isimlerin Cenâb-ı Hakk’ı memnun edeceğini söylemiş olmasındandır.¹¹⁵ Kökü *dur* ile başlayan (Durmuş, Dursun, Dursa gibi) isimlerin kullanılma sebebi ise halk inanışlarıdır. Daha önceki çocukları ölen aileler sonradan doğan erkek çocuklarına kökü *dur* ile başlayan isimler koymuştur. Böylece çocuklarının ölmeyeceği düşünülmüştür. Nitekim nüfus defterleri incelendiğinde bu isimlerin hanedeki ilk erkek çocuğa verildiği görülmüştür. Bu isimler günümüzde de aynı amaç ile koyulmaktadır.

¹¹⁵ Aras, ‘Ad Koyma’, s.333.

Tablo 11: Diğer Şahıs İsimleri

Abbas	2	Dede	2	Kemal	2
Abdülğani	6	Durmuş	5	Mahmut	33
Abdullah	30	Dursun	8	Memduh	2
Abdulfettah	5	Dursa	2	Memiş	28
Abdülhalim	2	Ebubekir	5	Nasuh	7
Abdüllatif	2	Emin	12	Nebi	5
Abdülcelil	2	Habib	2	Ramazan	7
Abdülkadir	12	Hamza	4	Sadık	2
Abdülkerim	3	Hanifi	7	Salih	10
Abdülmuttalip	8	İdris	7	Veli	19
Abdülaziz	3	İlyas	2	Yakup	17
Abdülvehhab	4	İsa	12	Yunus	2
Abdurrahman	18	İshak	3	Zeynel	2
Bekir	29	İsmail	52		
Cafer	3	Kasım	3		

İncelediğimiz nüfus defterleri, köylerdeki isimlerin belli bir siyasi düşünce ya da ideolojiden çok dinî inançlara ve geleneklere göre şekillendiğini göstermiştir. Şahıs isimleri bir geleneğin devamı şeklinde, genellikle babadan oğula geçmiştir. Hane reisi çoğunlukla ilk erkek çocuğuna kendi ismini, ikinci erkek çocuğuna ise kendi babasının ismini vermiştir. Verilen isimlerde yoğun olarak İslam dininin etkisi görülmüştür. Çocuklara isim olarak peygamber, halife, ehlibeyt ve sahabe isimlerinin yanı sıra dinimizce mübarek sayılan ayların (Muharrem, Recep, Şaban, Ramazan) ve günlerin (Cuma, Bayram, Kadir) isimleri verilmiştir. Bu anlamda köylerde kullanılan şahıs adları değerlendirildiğinde isimlerin genel olarak Allah (c.c.)'ın rızasını kazanma gayesi ile verildiği söylenilebilir.

B. Sülale İsimleri

Sülale isimleri hakkındaki bilgiler 1840-43 yıllarında tutulan nüfus defterlerinde bulunmaktadır. Ancak bu defterlerdeki bilgiler de oldukça kısıtlıdır. Defterlerde en fazla sülale ismine yer verilen köy Turlaz köyüdür. Bu köyde otuz hanede sülale ismine rastlanmıştır. İsimler üzerinde yapılan araştırmada, sülale isimlerinden bazılarının günümüzde halen kullanılmakta olduğu görülmüştür. Günümüzde kullanılmakta olan sülale isimleri Kubatoğlu, Arifoğlu, Kellecioğlu, Gökgözoğlu, Tekelioğlu, Karaalioğlu, Velioğlu, Tonbakoğlu'dur. Bunlardan Kubatoğlu sülalesinin soyunun Anadolu Selçuklu Sultanı Alaattin Keykubat'a dayandığı söylenmektedir.¹¹⁶

¹¹⁶ Tefik Özkubat, Yıldızlı (Turlaz) köyü muhtarı, 1966. 23. 08. 2017.

Tablo 12: 1840-1843 Nüfus Sayımında Köylerdeki Sülale İsimleri

Basdikaya	Haliloğlu, Arap Alioğlu, Çaparoğlu
Deli Mahmutlu	Tat Alioğlu
Işıklar	Kutluhan
Ekizli	Haliloğlu
Kaçan	Köse Alioğlu
Sinandı	Toruk, Kalenderoğlu, Topal Mustafaoğlu, Kör Hasanoğlu, Çobanoğlu, Ahmetoğlu
Turlaz	Kubatoğlu, Bozkoçoğlu, Çabutoğlu, Hacı Alioğlu, Ömer Beyoğlu, Arifoğlu, Germiyanoğlu, Kirazoğlu, Köroğlu, Dedeoğlu, Meraoğlu, Gökgözoğlu, Hira Hacıoğlu, Çobanoğlu, Kölecioğlu, Abalıoğlu, Keloğlu, Tekelioğlu, Kabaroglu, Ali Bazoğlu, Karaoğlu, Kara Mustafaoğlu, Kayaroglu, , Kanaroglu, Deli Osmanoglu, Velioğlu, Gavazoglu, Gödeoglu, Süleymanoğlu, Çiftçioğlu, Deli Mehmetoğlu, Kalecioğlu, Tonbakoğlu.
Zanapa	Kalenderoğlu, Kıraçoğlu

Sülale isimleri o köyde yaşayan halkın etnik kökeni hakkında bilgi vermektedir. Bu isimler içinde yer alan kabal (tef), gavaz (semaver), gök (mavi), abalı (becerikli, yiğit) gibi kelimeler Türkçe kökenli kelimelerdir. Bu bilgiler bölge halkının Türk olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte Arapoğlu, Köleoğlu gibi sülale isimleri bu kişilerin dışarıdan göç etmiş olabileceği düşüncesini akla getirmektedir.

C. Unvan ve Lakaplar

Lakap bir kimseye asıl adından ayrı olarak sonradan takılan ikinci addır. Kimi zaman takdir kimi zamansa tahkir ifade eder.¹¹⁷ Genellikle kişilerin sosyal statülerine ya da fiziki özelliklerine göre verilir. Nüfus defterlerinde kişilerin sosyal statülerini belirten lakaplar; hacı, hoca, molla, hafız, efendi, hatip gibi lakaplardır. Bunlar içinde en çok kullanılan hacı lakabıdır. Günümüzde hacca giden kişiler için kullanılan bu unvan muhtemelen kaydın tutulduğu

¹¹⁷ Nebi Bozkurt, ‘‘Lakap’’, *DİA*, C. XXVII, 2003, s.65.

dönemde de aynı anlamda kullanılmıştır. Ancak kaydın tutulduğu dönemin şartlarında hacca gitmek hem meşakkatli hem de maddi açıdan külfetlidir. Bu nedenle hac ibadetini herkesin yapamayacağı açıktır. Bu durumda hac vazifesini yerine getirenlerin belli bir ekonomik güce ve sosyal statüye sahip olduğu söylenebilir. Bununla birlikte XV. yüzyılda Anadolu'daki ücra kasabaların çoğunda, kendilerine hacı adını veren insanların sayısı düşünüldüğünde, bu unvanın kişilerin yaş ve deneyiminden kaynaklanan bir saygı ifadesi şeklinde verilebileceği de akla gelmektedir.¹¹⁸ Nitekim nüfus defterleri incelendiğinde bir kişinin bazı yıllar *hacı*, bazı yıllarda ise *efendi* unvanı ile kaydedildiği görülmüştür. Bu duruma da örnek olarak Tont köyünde 1 numaralı haneye kayıtlı 40 yaşındaki hane reisi imam Ahmet gösterilebilir. İmam Ahmet 1838 yılında *imam*, 1840-43 yıllarında *efendi*, 1845 yılında ise *hacı* unvanı ile kayıt altına alınmıştır.

Tablo 13: Statü Bildiren Unvanlar

Yıllar	1838	1840	1843	1845
Hacı	10	15	17	15
Hoca	1	1	3	2
Molla	2	4	5	5
Hafız	1	2	2	1
Hatip	2	2	2	4
Efendi	1	13	9	9
Toplam	17	37	38	36

Tablo 13 incelendiğinde statü bildiren unvanlar içinde en çok kullanılanların hacı ve efendi unvanları olduğu görülür. Kaydın tutulduğu yıllar içinde rakamsal farklılıklar bu iki unvan üzerinde olmuştur. Bu durum kaydı tutan memurun dikkatsizliği ile ilgili olabileceği gibi hane reisinin vefatıyla ya da ekonomik düzeyindeki değişikliklerle ilgili de olabilir. Hane reisinin vefatı ile ilgili duruma örnek olarak Köse köyünde 21 numaralı haneye kayıtlı 35 yaşındaki hane reisi Hacı Veli örnek gösterilebilir. Hane reisi 1838 yılında unvansız kaydedilmiştir. 1840-43 yıllarında hacı unvanı ile kaydedilmiştir. Fakat vefat ettiği için 1845 yılında defterdeki kaydı silinmiştir.

Defterde unvanların yanı sıra lakaplara da rastlanılmıştır. Lakaplar fiziki bir özelliği (kara, sarı, kısa, köse, kel) ya da (kör, kel, çolak, topal) bir özü ifade etmektedir. Genellikle hane reislerinin babalarına verilmiştir. Ancak bazı hane reislerinin isimlerinin önüne de eklendiği görülmüştür. Fiziki özelliklerle ilgili olanların sayısı oldukça düşüktür. Özü ifade eden

¹¹⁸ Suraiya Faroqhi, *Hacılar ve Sultanlar (1517-1638)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1995, s.2.

lakapların sayısı nispeten daha fazladır. Ancak bunlar hastalık ve özür kısmında gösterildiği için bu kısımda gösterilmemiştir.

Tablo 14: Fiziki Özellik Bildiren Lakaplar

YILLAR	1838	1845
LAKAPLAR		
Kara	5	1
Sarı	1	0
Kel	3	1

Tablo 14’te görüldüğü gibi lakaplar ile ilgili bilgiler daha çok 1838 yılında tutulan defterde görülmektedir. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi sayıları düşüktür. Bunlar içinde en çok kullanılan lakap kara lakabı olmuştur. Sonraki iki sayımda kişilerin isimlerin önüne lakap eklenmemiştir. 1845 yılında ise yalnızca iki kişinin isminin önünde lakap eklendiği görülmüştür.

İKİNCİ BÖLÜM BÖLGE HALKININ FENOTİP ÖZELLİKLERİ VE YAŞ GRUPLARI DAĞILIMI

I. TİPOLOJİK ÖZELLİKLER

Nüfus sayımlarının asıl amacı askere gidebilecek potansiyel grubun tespitidir. Bu amaçla özellikle 15-39 yaş¹¹⁹ arasındaki erkeklerin eşkâllerini belirlemek için birtakım özellikler kayda geçmiştir. Ancak halkı tedirgin etmemek için bu yaş grubunun dışında kalan erkeklerin fiziki özellikleri de alınmıştır. Alınan bilgiler boy ve sakal-bıyık özelliği gibi kabaca kişilerin dış görünüşlerini tasvir edecek şekilde olmuştur. Mevcut bilgiler dönemin şartlarında askere gidebilecek kişilerin tespitinde kolaylık sağladığı gibi günümüzde de dağlık, ovalık yerleşim birimlerinde oturan insanların fiziki özelliklerinin mukayesesine kısmen imkân vermektedir.¹²⁰

A. Boy Özelliği

Bölgeler arası tipolojik özellikleri etkileyen birçok unsur vardır. İklim koşulları, yaşam şartları, beslenme alışkanlıkları, genetik özellikler vb. Bu özelliklerin bazıları (göz rengi gibi) doğrudan genler yoluyla geçtiği için çevresel koşullardan söz edilemez. Ancak boy özelliği için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Boy özelliği genler yoluyla geldiği gibi çevresel koşullardan, beslenme alışkanlıklarından da etkilenir. Clark bu konuda Hindistan ile Avrupa arasındaki farkı örnek olarak gösterir. Hindistan'ın yoksul bir ülke olmasının bölge halkı üzerindeki etkisinden bahseder ve der ki “Çağımızın ağırlıklı olarak Avrupa kökenli olan zengin toplumlarında genç erkeklerin ortalama boyları 177-178 cm aralığındadır. Buna karşılık Güney Hindistan'daki erkeklerin 1988-90 yıllarındaki boy ortalaması sadece 164 cm'dir.”¹²¹ Clark'a göre gelişmiş ülkelerde beslenme koşulları sebebiyle boy oranları daha yüksek, yaşam süresi daha uzundur. Ereğli kırsalındaki boy oranları da Clark'ın tezini destekler niteliktedir.

Ereğli kırsalında şahısların boy özellikleri hakkındaki bilgiler 1840-45 yılları arasında tutulan defterlerde görülmektedir. Ancak bu defterler içinde en kapsamlı bilgi 1845 yılında tutulan deftere aittir. Bu defterde yetişkin erkeklerin neredeyse tamamının boy özelliği hakkında bilgiye yer verilmiştir. Defterlerde şahıslar boy özelliklerine göre uzun, orta ve kısa boylu şeklinde sınıflandırılmıştır. Kaydı tutan memurun bu sınıflandırmayı hangi ölçüğe

¹¹⁹ Salih Akyel, *19. Yüzyılın İlk Yarısında Harput Şehri'nin Nüfus ve Toplum Yapısı*, Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2013, s. 78.

¹²⁰ Muşmal-Şahinkaya “Beşşehir”, s. 492.

¹²¹ Gregory Clark, *Fukaralığa Veda*, (Çev. Egemen Demircioğlu), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2013, s. 59.

dayanarak yaptığımızı bilemiyoruz. Muhtemelen boy oranları memurun şahsi kanaatine göre şekillenmiş, belli bir standardın altında kalanlar kısa, üstünde kalanlar ise uzun boylu olarak nitelendirilmiştir.

1840 sayımında yetişkin erkek sayısı 1146'dır.¹²² Boy özelliği verilen erkek sayısı ise 633'tür. Boy özellikleri verilen erkeklerin yetişkin erkeklere oranı %55'tir. Verilen bilgilere göre bölge halkının %11,2'si uzun boylu, %87,3'ü orta boylu, %1,5'i kısa boyludur. Sonraki iki sayımda mevcut oranlarda farklılıklar meydana gelmiştir. Özellikle 1845 yılında şahısların boy oranlarında radikal bir değişim yaşanmış, orta boylu erkelerin oranı %99'a yükselmiştir. Aradan geçen beş yıllık bir süre zarfında değişimin bu denli hızlı olması beklenemez. Bu durum iki nedene bağlanabilir. Bunlardan ilki boy özelliği verilen yetişkin erkeklerin oranıdır. 1840-43 yılları arasında boy özelliği verilen erkeklerin oranı %55-56 arasındadır. Ancak 1845 yılında bu oran %98'e yükselmiştir. Bu durumda yeni eklenen bilgiler boy oranlarında değişime neden olmuştur. İkinci neden ise her bir sayımı farklı bir memurun yapması ve yukarıda da ifade edildiği gibi ölçümlerin belli bir standart dâhilinde yapılmamasıdır.

Defterdeki bilgilere göre köylerin tamamındaki hâkim boy yapısı orta boydur. Bu durum Türk toplumunun karakteristik özelliği ile örtüşmektedir.¹²³ Benzer bir eğilimi aynı dönemde Çamardı'da¹²⁴, Çayan'da¹²⁵, Karapınar'da¹²⁶ ve Beyşehir'de¹²⁷ de görmek mümkündür.

Bazı köylerde uzun boylu ve kısa boylu nüfusun da olduğunu görülmüştür. Uzun boylu erkek oranının yüksek olduğu köyler Ekizli ve Zanapa köyleridir. Kısa boylu erkeklerin bulunduğu köyler ise Turlaz, Basdikaya ve Kara Yusuf köyleridir.

¹²² Yetişkin erkek sayısından kasıt boy özelliği verilmesi gereken erkeklerdir. Bu gruba giren erkekler defterde ter bıyık olarak kaydedilen kişiler, yetişkinler ve yaşlılardır.

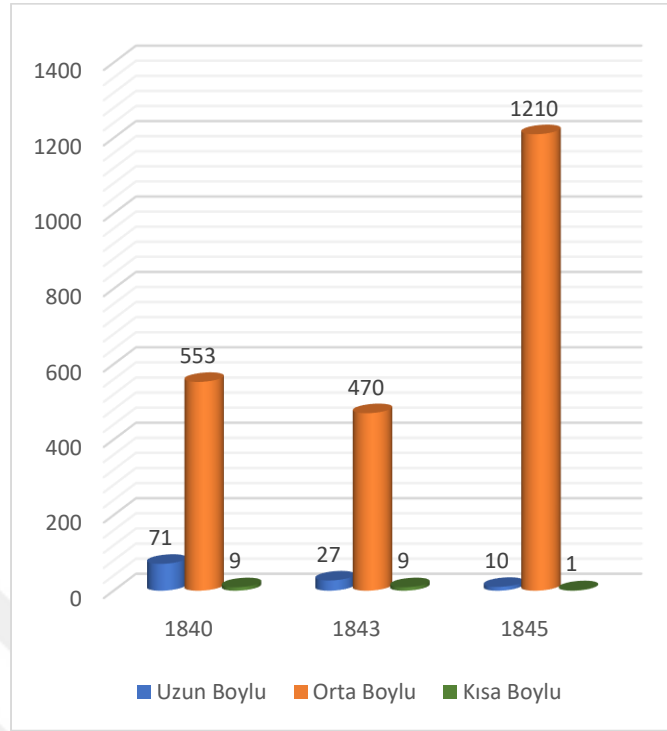
¹²³ Kütükoğlu, *Menteşe Sancağı*, s.125.

¹²⁴ Çelik, *Çamardı*, s.32.

¹²⁵ Yörük- Karadoğan, "Çayan", s.6.

¹²⁶ Hafizoğlu, *Karapınar*, s.27-28.

¹²⁷ Muşmal- Şahinkaya "Beyşehir", s. 492.

Grafik 3: Köylerdeki Boy Dağılımı

B. Sakal ve Bıyık Özelliği

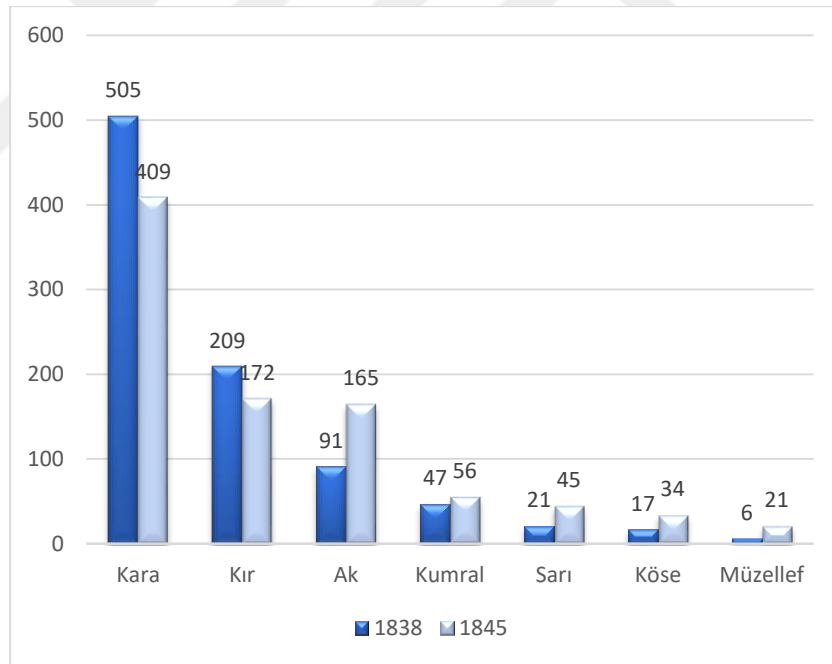
Nüfus defterlerinde şahısların eşkâlini belirlemek için yararlanılan diğer bir özellik sakal ve bıyık ile ilgilidir. Sakal özelliği kişilerin sakal rengine ve şekline göre kara, kumral, sarı, kır, ak, köse ve müzellef şeklinde yedi kategoriye ayrılmıştır. Bu grup içinde kır sakallı ifadesi genellikle 40-55 yaş arasındaki orta yaşlılar için, aksakallı ifadesi 55 yaş üzerindeki kişiler için, köse sakallı ifadesi herhangi bir hormon bozukluğu nedeni ile sakalı çıkmayan ya da az çıkan şahıslar için, müzellef sakal ise sakalları yeni çıkmaya başlamış erkekler için kullanılmıştır. Bıyık özelliği belirlenirken de yine aynı şekilde kişilerin bıyık rengi ve şekline belirleyici rol oynamış bıyığı yeni çıkan erkekler için ter bıyık ifadesi kullanılmıştır.

1838 yılında bölgede yaşayan 2342 erkekten, 623'ü çocuk, 585'i şabb-ı emred, 1134 yetişkindir. Yetişkin erkeklerden 896'sı sakallı, 238'i sakalsızdır. Yetişkin erkeklerin toplam erkek nüfus içerisindeki oranı %48,4'tür. Sakal özelliği verilen erkeklerin sakal rengi sırasıyla şöyledir; kara sakallı 505 kişi, kır sakallı 209 kişi, aksakallı 91 kişi, kumral sakallı 47 kişi, sarı sakallı 21 kişi, köse sakallı 17 kişi, müzellef sakallı 6 kişidir. 1845 yılında ise bölgedeki 2037 erkekten 631'i çocuk, 153'ü şabb-ı emred, 1253 yetişkindir. Yetişkin erkeklerin 902'i sakallı, 351'i sakalsızdır. Bunlardan 409 kişi kara sakallı, 172 kişi kır sakallı, 165 kişi aksakallı, 56 kişi kumral sakallı, 45 kişi sarı sakallı, 34 kişi köse sakallı, 21 kişi müzellef sakallıdır. Bölgede genel olarak kara sakal hakimdir. Kara sakallı oranının en yüksek olduğu köyler Belicekağaç

(%44), Deli Mahmutlu (%29), Basdıkkaya (%29) köyleridir. Köylerde kumral ve sarışın kişilerin kaydına da rastlanmıştır. Kumral sakallı erkeklerin kaydının en yüksek olduğu köy Şeyh Ömer (%11), sarışın erkeklerin kaydını en yüksek olduğu köy ise Eskihisar (%11) köyüdür. Aynı dönemde Çayan'da¹²⁸, Karapınar'da¹²⁹ ve Çamardı'da¹³⁰ ilk sırada kara sakallı erkekler, Beyşehir'de¹³¹ ise kumral sakallı erkekler yer almıştır.

Bölgede yapılan her iki sayımda da sakallı erkeklerin sayısı sakalsız erkeklere oranla daha fazladır. Bu durum kaydın tutulduğu dönemin şartlarına, hayat koşullarına, şahısların yaşına veya ustura kullanmanın meşakkatine bağlanabilir. Bununla birlikte dinî vecibelere de dayandırılabilir. Nitekim bazı fakihler Hz. Peygamberin söz ve tavsiyesi üzerine sakal bırakmayı Müslümanların şiarı ve dinin bir emri olarak görüp kesmeyi haram saymıştır. Hanefi mezhebinde ise sakal kesmek mekruh olarak görülmüş sakal bırakılması özellikle tavsiye edilmiştir.¹³² Ancak dinî hassasiyetin bölgenin geneline yayılma olasılığı pek mümkün görülmemekte ve bu ihtimali zayıflatmaktadır.

Grafik 4: Erkeklerin Sakal Dağılımı

Şahısların eşkaline yönelik diğer bilgi bıyık özelliği ile ilgilidir. Bıyık özelliği verilen erkeklerin yaş aralığı 19-35 yaş arasındadır. Bu grup içinde 19-23 yaş arasındaki gençler için

¹²⁸ Yörük- Karadoğan, "Çayan", s.175.

¹²⁹ Hafizoğlu, *Karapınar*, s.22.

¹³⁰ Çelik, *Çamardı*, s.33.

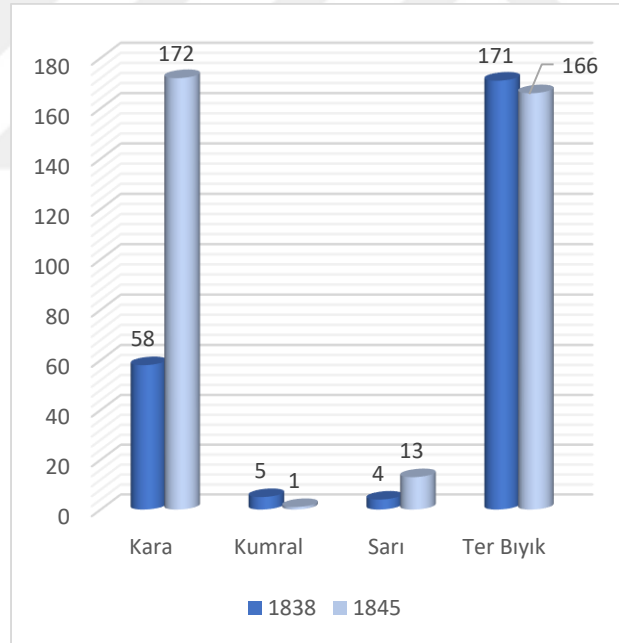
¹³¹ Muşmal- Şahinkaya "Beyşehir", s. 492.

¹³² İsmail Yalçın, "Sakal", *DİA*, C. XXXVI, İstanbul 1997, s.1709-1711.

genellikle ter bıyık ifadesi kullanılmıştır. 23-35 yaş arasındaki kişiler ise bıyık rengine göre sınıflandırılmıştır. 1838 yılında 35 yaş üstü bıyıklı erkeklerin kaydına rastlanmazken, 1845 yılında yalnızca bir kişinin kaydı görülmüştür. Yapılan incelemede bıyıklı erkeklerin tamamının bekar olduğu tespit edilmiştir. Evli, çocuklu veya hane reisi olan erkeklerde bıyık kaydına rastlanmamıştır. Bu durum sakalın köy halkı tarafından olgunluğun simgesi olarak benimsendiğini göstermektedir. Bu sebeple evli ve çocuklu kişiler ile hane reislerinde daima görülmüştür.

1838 yılında bıyık özelliği verilen erkeklerin sayısı 238'dir. Bu grubun toplam yetişkin nüfusa oranı 21,3'tür. Bunlardan 58'i kara, 5'i kumral, 4'ü sarı, 171'i ter bıyıklıdır. 1845 yılına gelindiğinde bıyık bırakan erkeklerin sayısı %32,1 oranında artarak 351'e yükselmiştir. Bıyıklı erkeklerin 172'si kara bıyıklı, 1'i kumral bıyıklı, 13'ü sarı bıyıklı, 163'ü ise ter bıyıklıdır. Köyler arasında bıyıklı erkelerin kaydının en yüksek olduğu yerler Karaviran (%26), Deli Mahmutlu (%18), Osman Köseli (%15) köyleridir.

Grafik 5: Erkeklerin Bıyık Dağılımı

Sayım memuru tarafından nüfusun eşkalini belirlemeye yönelik alınan bilgiler değerlendirildiğinde; bölgede sakal bırakma alışkanlığının daha yaygın olduğu, bununla birlikte bıyıklı erkeklerin sayısında da artışın görüldüğü söylenebilir.

II. YAŞ GRUPLARI DAĞILIMI

Nüfus defterlerinde bebeklerden yaşlılara kadar bütün yaş grupları hakkında bilgiye rastlamak mümkündür. Mevcut bilgiler bize bahsi geçen dönemde ortalama insan ömrü hakkında bilgi vermekte, yaşam koşullarının insan ömrü üzerindeki etkisini saptamada yol göstermektedir.

1838 yılında Ereğli kırsalında yaşayan toplam 2342 erkeğin yaş ortalaması 23.18 olarak tespit edilmiştir. Bu sayı nüfusu en kalabalık olan Zanapa'da 22.8 iken, nüfusu en az olan Şeyh Ömer'de 32.5'dir. Şeyh Ömer köyü yaş ortalaması 30'un üstüne çıkan tek köydür. Bölgede genel olarak genç ve dinamik bir nüfus hakimdir. Mevcut durum bölgede doğum oranlarının yüksek olduğunu göstermekte, aynı zamanda askere gidebilecek potansiyel grubun varlığına da işaret etmektedir. 1845 yılına gelindiğinde bölge nüfusunun 2037'ye gerilediği, genel yaş ortalamasının ise 25.62'ye yükseldiği görülmektedir. Ayrıca altı köyün yaş ortalamasının da 30'un üstüne çıktığı anlaşılmaktadır. Bu köyler arasında en çok dikkat çeken köy Sarıca köyüdür. Sarıca'nın 1838 sayımında genel yaş ortalaması 20.30'dur. 1845 yılında bu sayı %40 oranında artarak 30.57'ye yükselmiştir. Bölge nüfusu azaldığı halde genel yaş ortalamasının artması çocukların veya gençlerin ölümü ile ilişkilendirilebilir. Nitekim 1843 yılında bölgede ölüm oranları artmış özellikle çocukların ve şabb-ı emred olarak nitelendirilen genç grubun sayısı ciddi şekilde azalmıştır.

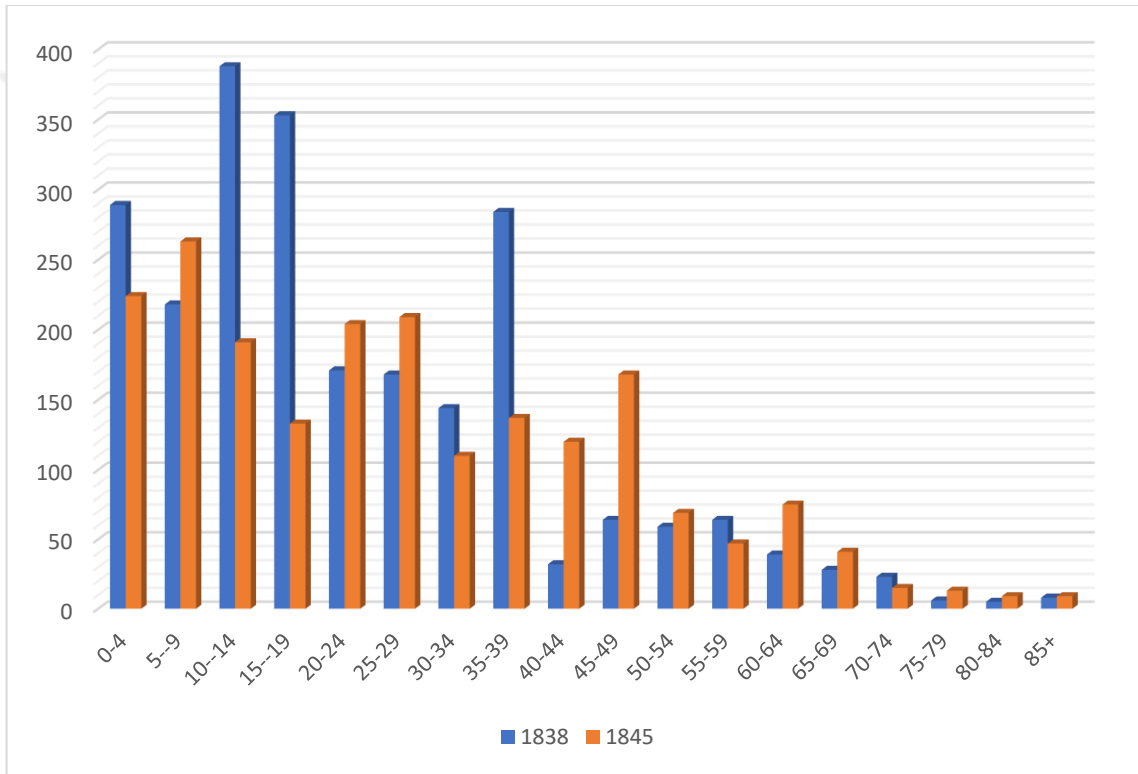
1838 yılında bölgedeki yaş dağılımına bakıldığında nüfusun %38'ini 894 kişi ile 0-14 yaş aralığındaki çocukların, %29'unu 692 kişi ile 15-29 yaş arasındaki gençlerin, %24'ünü 583 kişi ile 30-55 yaş arasındaki orta yaşlıların, %7'sini 173 kişi ile 55-100 yaş arasındaki yaşlıların tamamladığı görülmektedir. 1845 yılında ise 0-10 yaş aralığındaki çocukların 678 kişiye, 15-29 yaş aralığındaki gençlerin 546 kişiye düştüğü anlaşılmaktadır. Buna karşın 30-54 yaş aralığındaki orta yaşların ve 55-100 yaş aralığındaki yaşlıların sayısı artmıştır. Orta yaşlılar 604, yaşlılar 209 kişiye yükselmiştir.¹³³ Genç nüfusun azalıp yaşlı nüfusun artmasına neden olan birkaç faktör bulunmaktadır: Bunlardan ilki yukarıda da zikredildiği gibi 1843 yılında çocukların ve gençlerin ölümüdür. İkincisi ise bölge halkının sayımlardan rahatsız olması ve yaş konusunda sayım memuruna yanlış bilgi vermesi yahut memurun bu durumu bildiği halde göz yummasıdır. Yapılan incelemede şahısların yaşı ile ilgili ciddi sıkıntıların olduğu görülmüştür. Bazı köylerde ya yaş güncellemesi yapılmamış ya da şahısların yaşı 10-25 yaş arasında büyük yazılmıştır. Bu duruma örnek olarak Dedekebir ve Gaybi köylerini göstermek mümkündür. Dedekebir köyünde imam Mehmet Efendi 1838 kayıtlarında 40 yaşındadır. Aynı

¹³³ Köylerdeki yaş grupları dağılımı Ek-2 ve Ek-3'te ayrıntılı bir şekilde gösterilmiştir.

kişinin 1845 yılında yaşı 65 olarak kaydedilmiştir. Yine Gaybi köyünde köy imamı Abdulkadir 1838-43 yılları arasında yapılan üç sayımda hep aynı yaşında kaydedilmiş, 1845 yılına gelindiğinde köydeki kaydı silinmiştir. Her iki örnek de defterlerde sıklıkla görülmüştür. Ancak askerlik çağında olanlar ile yetişkinlerin arasında yaygın olduğu tespit edilmiştir.

Her iki sayımda da dikkat çeken nokta bölge nüfusunun büyük bölümünü çocukların ve gençlerin oluşturmasıdır. Bu durum yalnızca Ereğli'ye has bir özellik değildir. Benzer bir durumu aynı dönemde Çayan'da¹³⁴, Çamardı'da¹³⁵ Karapınar'da¹³⁶, Beyşehir'de¹³⁷ görmek mümkündür.

Grafik 6: Yaş Grupları Dağılımı (1838-1845)

Grafik 6 incelendiğinde 1845 yılında özellikle 10-20 ve 30-40 yaş arasında ciddi bir kırılma yaşandığı, 40-50 yaş grubundaki kişilerin sayısının ise arttığı görülür. Yine aynı şekilde özellikle 75 yaş üstündeki grubun sayısında da bir artış söz konusudur. 1838 yılında 75 yaşın üzerinde 19 kişinin kaydı bulunmaktadır. Bunlardan 8 kişinin yaş aralığı 85-89 arasındadır. 1845 yılına gelindiğinde ise 75 yaş üzerindeki kişi sayısı 31'e yükselmiştir. Bunlardan 9 tanesi

¹³⁴ Yörük- Karadoğan, "Çayan", s.172.

¹³⁵ Çelik, Çamardı, s.29.

¹³⁶ Muşmal-Şahinkaya "Beyşehir", s.489.

¹³⁷ Hafizoğlu, Karapınar, s.26.

90-100 yaş aralığında yer alırken diğerleri 75-89 yaş arasında kalmıştır. Genç nüfus azalırken yaşlı nüfusun artması ilginçtir. Halbuki sanayi öncesi toplumlarda yaşam süresi çok daha düşüktür. Clark 1800 öncesi İngiltere’de yaşam süresinin 37 olduğunu söylemektedir.¹³⁸ Bu durumda XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti’nde yaşam süresinin benzer bir seyir izleyeceği düşünülebilir. Dolayısıyla defterlerde görülen 90-100’lü rakamlar uç örneklerdir.

¹³⁸ Clark, *Fukaralığa Veda*, s.50.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL YAPI

I. İDARECİLER VE DİN GÖREVLİLERİ

Osmanlı Devleti güçlü bir merkezi ve taşra teşkilatı üzerinde yükselmiştir. Devlet zayıflamaya başlayınca doğal olarak taşra teşkilatında da ciddi sorunlar baş göstermiştir. Taşra idaresindeki eksiklikleri giderebilmek için bazı tedbirler alınmış fakat başarı sağlanamamıştır. II. Mahmut'un saltanatı (1808-1839) ile birlikte bazı modern reform hareketlerine gidilmiş, taşra teşkilatında değişiklikler yapılmıştır. Köyler ve nahiyeler kendi başına idarî bir varlık olarak düzenlenmiş,¹³⁹ bunların başına yeni idareciler getirilmiştir. Nüfus defterlerindeki bilgilere göre köylerin idaresini üstlenen idareciler muhtarlar olmuştur. Muhtarların olmadığı köylerde bu görevi imamlar ve "karye ihtiyarı" olarak adlandırılan kişiler üstlenmiştir.

A. Muhtar

Sözlükte "seçilmiş" anlamına gelen muhtar terim olarak "mahalle veya köyün işlerini yönetmek için atanmış idareci anlamına gelmektedir. Muhtarlık teşkilatı ilk defa II. Mahmut tarafından 1829 yılında İstanbul'da kurulmuştur. Kuruluş amacı İstanbul'da göçün kontrolünü sağlamak, mahallelerdeki giriş çıkışları denetim altına alarak merkezin güvenliği sağlamaktır.¹⁴⁰ Muhtarlık teşkilatının İstanbul dışındaki oluşumu sırasıyla şöyledir: 1830 yılında Aksaray'da¹⁴¹ 1833'den sonra Kastamonu ve Tırhala vilayetlerinde¹⁴², sonrasında ise Ankara, Sivas, Aydın ve diğer vilayetlerdedir.¹⁴³

1838-45 yılları arasında tutulan nüfus defterleri incelediğinde 1838 yılında 21 köyde, 1840 yılında 19 köyde, 1843 yılında 13 köyde, 1845 yılında 21 köyde muhtarın bulunduğu görülmüştür. Muhtar bulunan köylerin sayısındaki dalgalanmaların birkaç nedeni muhtar olarak görev yapan kişilerin vefat etmesi ve yerine yeni muhtarların seçilmemesidir. Basdıkkaya ve Köser köyleri bu duruma örnek gösterilebilecek köyler arasındadır. Bir diğer neden ise daha önce muhtar olarak görevlendirilen kişilerin sonraki yıllarda aynı hitapla kaydedilmemesidir. Bunu Borne ve Körli köylerinde görüyoruz. 1838 yılında Borne'de Süleyman bin Süleyman, Körli'de Hacı Ali bin Mustafa köy muhtarı olarak kayda geçmiştir. Ancak, 1840 yılında bu

¹³⁹ Mustafa Gençoğlu, "1864 ve 1871 Vilâyet Nizamnamelerine Göre Osmanlı Taşra İdaresinde Yeniden Yapılandırma", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.II,S.2, Kasım2011, s.29,31.

¹⁴⁰ Ali Akyıldız, "Muhtar", *DİA*, C.XXXI, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003, s.52.

¹⁴¹ Nevzat Topal, "Aksaray Sancağı Mahalle ve Köy İdaresinde Muhtarlık Teşkilatının Kurulması (1835)", *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 16 (2), 524-535.

¹⁴² Mithat Sertoğlu, *Tarih Lügati*, s.228.

¹⁴³ Akyıldız, "Muhtar", s.53.

isimler kayıta yine ilk sırada yer almalarına rağmen, muhtar olarak kaydedilmemiştir. Muhtemelen bu kişiler görev süresini doldurmuş ve yerine yeni muhtar seçilmemiştir.¹⁴⁴ Nitekim Nizamnâmede muhtar ve ihtiyar meclisi seçimlerinin yılda bir defa yapılması gerektiği yazmaktadır.¹⁴⁵

Kaydın tutulduğu dönem içinde muhtar kaydına rastlanmayan tek köy Şeyh Ömer köyüdür. Bu köyün dışındaki bütün köylerde muhtarların var olduğu görülmektedir. Muhtarların sayısı genellikle köylerin büyüklüğü ile paralel bir seyir izlemiştir. Nüfus yoğunluğu ve hane sayısı az olan köylerde bir tane, nüfusu fazla olan köylerde iki tane muhtar bulunmuştur. Bu şartları sağlamadığı halde iki tane muhtarı olan köylerin varlığına da rastlanmıştır. 1838 yılında 18 haneden oluşan Sarıca köyünde, 1845 yılında 12 haneden oluşan Eskişehir köyünde iki tane muhtar bulunduğu tespit edilmiştir. 1878 yılında muhtar sayısı ile ilgili belli bir düzenleme yapılmıştır. Nizamnameye göre 20 hanenin üzerindeki köylerde ikinci bir muhtarın seçilmesi öngörülmüştür. İki tane muhtar bulunan köylerde muhtarlar *muhtarı evvel* ve *muhtar-ı sâni* olarak kaydedilmiştir. Muhtarların yanında köyün nüfusuna göre 3-12 kişiden oluşan, seçimle kurulmuş İhtiyar Meclisi'nin bulunması gerektiği de yazılmıştır.¹⁴⁶ Bazı nedenlerle muhtarın görevden ayrıldığı ya da yerinin boşaldığı durumlarda bu görevi köy imamı yahut belgede *karye ihtiyarı* olarak adlandırılan yaşça büyük ve saygın kişiler üstlenmiştir.

¹⁴⁴ Aynı dönemde Aksaray'da birbirine yakın birkaç köyün birleştirildiği ve bu köylerin başına yönetici olarak ortak bir muhtarın atandığı görülmüştür. Ayrıntılı bilgi için bkz. Topal, "Aksaray Sancağı", s. 531.

¹⁴⁵ Akyıldız, "Muhtar", s.53.

¹⁴⁶ İlber Ortaylı, *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, Cedit Neşriyat, Ankara 2010, s.433.

Tablo 15: Muhtarlar (1838-45)

Sıra	Köyler	1838	1840	1843	1845
1	Basdikaya	1	0	0	1
2	Belicekağaç	Yok	1	1	1
3	Borne	1	0	0	0
4	Çakallar	0	1	1	2
5	Çat	1	1	0	1
6	Dedekebir	2	1	1	1
7	Dedeli	0	0	0	1
8	Deli Mahmutlu	1	1	1	0
9	Ekizli	1	1	1	2
10	Eskihisar	0	0	0	2
11	Gaybi	2	1	1	1
12	Güllüviran	2	1	1	2
13	Işıklar	0	1	1	2
14	İbriz	2	1	1	2
15	Kaçan	1	1	1	0
16	Kara Yusufu	1	1	0	1
17	Karaviran	0	0	0	1
18	Kızılgedik	1	0	0	1
19	Körli	1	0	0	0
20	Kösere	1	0	0	0
21	Nernek	1	1	0	2
22	Osman Köseli	1	1	1	1
23	Sarıca	2	1	1	1
24	Seydi Fakılı	1	1	0	0
25	Sinandı	2	1	0	2
26	Şeyh Ömer	0	Yok	Yok	0
27	Tont	0	0	0	2
28	Turlaz	2	2	1	Yok
29	Zanapa	1	1	Yok	2

Tablo 15 incelendiğinde muhtar bulunan köy sayısında yıllar arasında farklılıklar yaşansa da muhtarlık teşkilatının neredeyse bütün köylerde oluşturulduğu görülür. Bu durum devlet bünyesinde yapılan düzenlemenin İstanbul dışında da yaygın bir şekilde uygulandığını göstermektedir. Aynı dönemde Çamardı'da,¹⁴⁷ Beyşehir'de,¹⁴⁸ Çayan'da,¹⁴⁹ da muhtarların var olduğu bilinmektedir. Buna karşın Karapınar'da¹⁵⁰ bu görevi muhtarların yanında imam ve karye kethüdalarının yürüttüğü görülmüştür.

¹⁴⁷ Çelik, *Çamardı*, s. 40.

¹⁴⁸ Muşmal-Şahinkaya "Beyşehir", s.497.

¹⁴⁹ Yörük- Karadoğan, "Çayan", s.183.

¹⁵⁰ Hafızoğlu, *Karapınar*, s. 36-37.

B. İmamlar ve Din Görevlileri

Arapça emm “öne geçmek, sevk ve idare etmek” kökünden gelen imam, terim olarak cemaatle kılınan namaza önderlik eden kimse ve devlet başkanı anlamlarına gelir.¹⁵¹ Osmanlı Devleti'nde XIX. yüzyılın ilk yarısına dek kadıların mahalle düzeyindeki temsilcileridir. Padişah beratı ile tayin olurlar,¹⁵² padişah değiştiğinde tüm memurların beratları yenilediği gibi imamların beratları da yenilenir.¹⁵³ Müslüman topluma hizmet veren kadrolar içinde en geniş kitleyi oluştururlar. Hizmet sahaları oldukça geniştir. Tanzimat dönemine kadar mahallelerde ve köylerde devleti temsi eden en önemli görevlilerdir. Mahalle ve köylerde asayiş ve düzeni sağlamak, ikamet eden kişilerin kayıtlarını tutmak, nikah akdi ve boşanma işlemlerini yürütmek gibi görevleri vardır.¹⁵⁴ İmamların camiye devamlı gelmesi, bölge halkı ve komşularının nazarında kendisinin güvenilir olup olmadığının göstergesidir.¹⁵⁵ Bu sebeple görevlerini aksatmadan titizlikle yürütmek zorundadırlar.

Yukarıda belirttiğimiz özelliklerden olacak ki nüfus defterlerinde kayıtlar genellikle imamların yaşadığı hane ile başlamıştır. İmamların haneleri yazıldıktan sonra muhtarların hanelerine geçilmiştir. Bu durum imamların dinî statülerinin yanında idarî statülerinin devam ettiğini göstermesi açısından önemlidir. Defterdeki bilgilere göre 1838-45 yılları arasında toplamda 21 köyde imam olarak kaydedilen kişilerin varlığına rastlanır. Ancak yıl bazında değerlendirildiğinde sayının düştüğü görülür. 1838 yılında 16, 1840 yılında 18, 1843 yılında 16, 1845 yılında yine 16 kişi köylerde imamlık görevini yürütmektedir. Sayının düşmesinin nedeni bir önceki sayımda imam olarak kaydedilen kişinin sonraki sayımlarda muhtar ya da çiftçi olarak kaydedilmesidir. Bir diğer neden ise görev süresini dolduran imamların bulunduğu köyü terk etmesi ya da imamın vefat etmesi ve yerine yeni bir din görevlisinin gelmemesidir. Bu durumda bir önceki yıl imam bulunan köylerde bir sonraki yıl imam açığı yaşanmıştır.

Defterlerde din görevlisi olarak kaydedilen bir diğer görevli hatiptir. Hatipler, cuma günü camide hutbe okuyan din görevlileridir.¹⁵⁶ Ancak imam bulunmayan bazı köylerde imamların yürüttüğü görevi hatipler devralmıştır. Nitekim imamlarda olduğu gibi hatip bulunan köylerde de ilk kaydedilen haneler hatiplerin yaşadığı haneler olmuştur.

¹⁵¹ Mustafa Sabri Küçükbaşcı , “İmam”, *DİA*, C.XXII, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003, s.178.

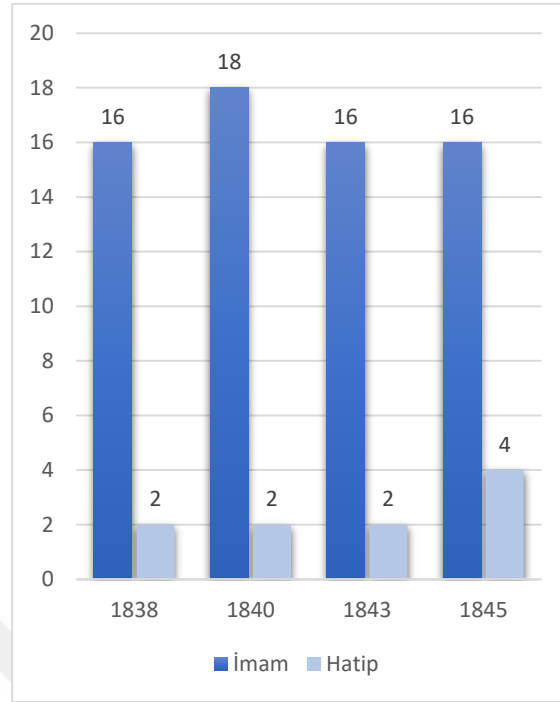
¹⁵² Ortaylı, *İdare Tarihi*, s.305.

¹⁵³ Temel, *Ereğli*, s.158.

¹⁵⁴ Kemal Beydilli, “İmam”, *DİA*, C.XXII, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003, s.181.

¹⁵⁵ Özer Ergenç, XVI. Yüzyıl Sonlarında Bursa, TTK Yayınları, Ankara 2014, s. 178.

¹⁵⁶ Sertoğlu, *Tarih Lügati*, s. 144.

Grafik 7: Din Görevlileri Sayısı

Grafik 7 incelendiğinde imam ve hatiplerin sayısında ciddi bir farklılığın yaşanmadığı görülür. Değişim daha çok köylerin kendi içinde yaşanmıştır. Nüfus oranı yüksek olan köylerde birden fazla din görevlisine rastlanırken nüfus oranı düşük olan köylerde imam ve hatiplerin kaydına rastlanmamıştır. 1838-45 yılları arasında birden fazla din görevlisine rastlanan köyler Eskihisar, Gaybi, İbriz, Zanapa köyleridir. Din görevlisine rastlanılmayan köyler ise Deli Mahmutlu, Osman Köseli, Basdikaya, Seydifakılı, Kızılgedik Kaçan ve Belicekağaç köyleridir.

Hurufat kayıtlarındaki bilgilere göre XIX. yüzyılın başlarına kadar Kızılgedik ve Seydifakılı köylerinin dışındaki bütün köylerde cami ve mescit bulunmakta ve buralarda en az bir tane din görevlisi görev yapmaktadır. Hatta bazı köylerde imam vefat ettikten ya da görev süresi dolduktan sonra yerine imamın bir yakının geçtiği bilinmektedir.¹⁵⁷ Böylece köylerde din görevlisi açığının yaşanmadığı söylenilebilir. Ancak II. Mahmut zamanında vakıflarla ilgili yapılan düzenlemelerle bu anlayış değişmiştir. Vakıflar Evkaf-ı Hümayun Nezareti'ne bağlanmış, görevliler ise merkezden atanmaya başlanmıştır.¹⁵⁸ Bu nedenle vefat eden ya da görevinden ayrılan kişinin yerine dışardan başka bir din görevlisi gelmiştir. Din görevlisin gelmediği durumlarda ise kadrolar boş kalmıştır.

¹⁵⁷ Boydemir Temel, *Ereğli*, s. 158-224.

¹⁵⁸ Evkaf-ı Hümayun Nezareti hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Elif Genca, "Osmanlı Hukukunda Vakıfların Denetimi (Evkaf-ı Hümayun Nezareti)", *İÜHFMC* C. LXXII, S. 1, Yıl 2014, s. 531-554.

II. MESLEK GRUPLARI

Meslek, insanların geçimini temin ettiği uğraş alanı olmanın yanı sıra sosyal statüsünü de belirleyen en önemli unsurlardan biridir. Bu sebeptendir ki kişiler mesleklerini seçerken ilgi ve yetenekleri ile birlikte mesleğin niteliğini de düşünmek zorunda kalırlar. Ne yazık ki her bölgede meslek çeşitliliği ve niteliği aynı değildir. Şehirlerde iş kolu daha çeşitli iken kırsal bölgelerde daha kısıtlıdır. Kırsal hayatta geçim kaynağı toprağa ve doğaya bağlıdır. Bu açıdan köylerdeki meslek grupları genellikle üretim odaklıdır. Kırsal hayatta üretim denilince akla gelen ilk meslek grubu ise tarımdır. Bunun sebebi Osmanlı Devleti'nin kurulduğu coğrafya itibari ile uygun bir iklime ve geniş arazilere sahip olmasıdır. Ancak Osmanlı toplumunda en az tarım kadar önemli olan bir başka meslek grubu daha vardır. Türk toplumuna Orta Asya bozkırlarından intikal eden ve hâlâ devam eden göçebe karakteri sebebiyle, hayvancılık da en az tarım kadar önemlidir. Kırsal hayatta birbiri ile iç içe geçen bu iki meslek grubu, halk arasında öylesine benimsenmiştir ki her iki meslek grubunu da içinde barındıran özdeyişlere konu olmuştur. “Buğday ile koyun gerisi oyun” özdeyişi bu durumun en belirgin örneğidir.¹⁵⁹

Nüfus defterlerinde meslek bilgisine yer verilen kişiler genellikle hane reisleri olmuştur. Aynı hanede yaşayan diğer yetişkinlerin meslekî bilgilerine yer verilmemiştir. Bu durum elbette onların işsiz olduğunu göstermez. Muhtemelen bu kişiler hane reisleri ile aynı mesleği icra etmektedirler. Ancak meslekler hane bazında kaydedildiği için diğer üyelerin meslek bilgisine ihtiyaç duyulmamıştır. Zaten istisnai durumlarda (askerlik, göç, çırak vb.) kişilerin meslek bilgisi eklenmiştir. Köylerde meslek grupları içinde ilk sırada Çiftçi ve rençberler yer almıştır. Bunları askerler, din görevlileri ve idareciler takip etmiştir. Bu meslek gruplarının dışında meslekler varsa da sayıları oldukça düşüktür.

A. Çiftçi ve Rençberler

Osmanlı toplumunda geçimini topraktan elde ettiği gelirden sağlayan ve değişik adlarla anılan meslek grupları bulunur. Çoğu zaman birbiriyle karıştırılan bu meslek gruplarının izine temettuat kayıtlarında rastlanır. Temettuat kayıtlarında tarımsal üretim gerçekleştiren kişiler için çoğunlukla *erbâb-ı ziraat*, *çiftçi* ve *rençber* terimleri kullanılır. Bu meslek gruplarını *amele*, *ırgat*, *bahçevan* vb. meslekler takip eder.¹⁶⁰

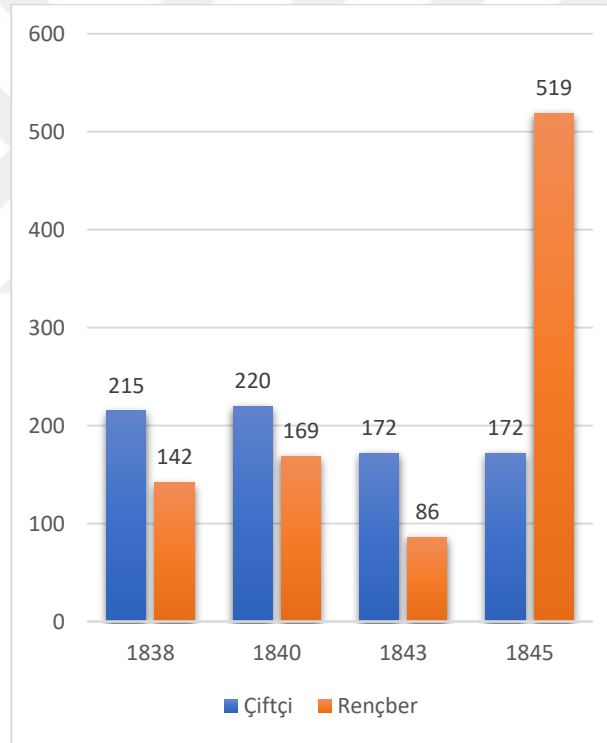
Ereğli nüfus defterleri incelendiğinde en çok karşılaşılan meslek grubunun çiftçilik ve rençberlik olduğu görülmektedir. Çiftçi olarak kaydedilen hane reisleri belli bir miktarda

¹⁵⁹ Muhittin Tuş, *Sosyal ve Kültürel Açından Konya*, Tablet Yayınları, Konya 2007, s.235.

¹⁶⁰ Cihan Özgün, “Batı Anadolu’da Tarımsal İşgücü ve Ücretler (1844-1914)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.5, S.22, Yaz 2012, s.319-320.

toprağa sahip olan ve tarımla uğraşan küçük çaptaki üretici grup olarak tanımlanabilir.¹⁶¹ Rençberler ise kendi mülkü olmaksızın başkasının arazisinde işçi olarak çalışan veya arazi ve hayvan kiralamak suretiyle geçimini sağlayan kişiler olarak düşünülebilir.¹⁶² 1838 yılında köylerdeki 817 hane reisinden 215'i çiftçi (%26,3), 142'si rençber (%17,3) olarak kaydedilmiştir. Sonraki yıllarda rakamlar sırasıyla şöyledir; 1840 yılında 886 hane reisinden 220'si çiftçi (%24,8), 169 rençber (%19), 1843 yılında 680 hane reisinden 172'si çiftçi (%25,2), 86'sı rençber (%12,6), 1845 yılında ise 762 hane reisinden 172'si çiftçi (%22,5), 519'u rençber (%68,1)dir . Köyler kendi içinde değerlendirildiğinde çiftçi oranı en yüksek olan köylerin Deli Mahmutlu (%100), Güllüviran (%97), Kaçan (%91), Karaviran (%90) olduğu görülmektedir. Buna karşın rençber oranının en yüksek olduğu köyler Basdikaya (%100), Osman Köseli (%100), Seydi Fakılı (%100), Zanapa (%95), İbriz (%94) ve Dedekebir (90) köyleridir.¹⁶³

Grafik 8: Çiftçi ve Rençberlerin Yıllara Göre Dağılımı (1838-45)

Grafik 8'den de anlaşıldığı gibi nüfus defterlerinde çiftçi ve rençberlerle ilgili en kapsamlı bilgiye 1845 yılındaki kayıtlarda rastlanmaktadır. Diğer yıllarda sayısal veriler daha düşüktür. Bazı köylerde yalnızca bir hane reisinin mesleki bilgisine yer verilmiştir. Ancak sayının çok daha yüksek olduğu düşünülmektedir. Zira 1840 yılında tutulan temettuat

¹⁶¹ Muşmal- Şahinkaya, "Beyşehir", s.495

¹⁶² Cahit Telci, "Osmanlı İktisat Literatüründe Bulunan ve Günümüzde Hala Yaşayan Bir Kavram: Rençber", *Türkler*, C.X, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.1336

¹⁶³ Çiftçi ve rençberlerin köylerdeki dağılımı Ek-4'te ayrıntılı bir şekilde gösterilmiştir.

kayıtlarından¹⁶⁴ her köyde belli bir miktar arazinin bulunduğunu bilinmektedir.¹⁶⁵ 1840 tarihli temettuat kayıtlarına göre bölgede genel olarak tarımsal faaliyetler yoğunluk kazanmıştır. Kazada kaydedilen toprak miktarı 31.356 dönümdür. Kaydedilen toprağın büyük çoğunluğu tarla olarak kullanılmaktadır. Ancak bağ ve bahçelerin de bölge ekonomisi açısından etkin bir rolü vardır.¹⁶⁶ Bölgede yetiştirilen ürünler buğday, nohut, çavdar, zeyrek ve çeherdir.¹⁶⁷

. Ereğli'de zirai faaliyetlerin yanında hayvancılığın da yapıldığı bilinmektedir. Yetiştirilen hayvanlar genellikle hanelerin ihtiyacını karşılayacak kadardır. 1840 yılında bölgede 15.214 adet hayvan bulunmaktadır. Bunların 3.621 adedi büyükbaş, 8.471 adedi küçükbaş hayvandır. Bölgede yük taşımak için kullanılan hayvanlar da vardır. Bunların sayısı 3.073 adettir. Aynı zamanda arıcılık faaliyetleri de bulunmaktadır. Kayıtlara göre arı kovanlarının sayısı 49'dur.¹⁶⁸ Kaza dâhilinde yetiştirilen hayvanlar; deve, öküz, manda, koyun, keçi, beygir ve merkeptir.¹⁶⁹ Dolayısıyla bu arazi ve hayvanlarla uğraşan kişiler illaki olacaktır. Bu durumda köylerdeki çiftçi ve rençber sayısı nüfus defterlerinde gösterilen rakamlardan çok daha yüksek çıkacaktır.

1845 yılındaki bilgilere göre hane reislerinin %22.5'i çiftçi, %68.12'i rençberdir. Geriye kalan %10'luk dilimi diğer meslek grupları tamamlamaktadır. Mevcut oranlara bakıldığında köylerdeki rençber sayısının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bu kadar kişinin başkasının toprağında kiracı olması elbette ki düşünülemez. Bu durumda akla iki ihtimal gelmektedir. Bunlardan ilki çocukların evlenerek kendi hanesini kurduğu, ancak çiftçi olan babanın toprağında çalışmaya devam ettiğidir. Bu durumda baba toprağında çalışan çocuklar rençber olarak kaydedilecektir. İkincisi ise halkın vergi vb. yeni bir mükellefiyetin yükleneceği korkusuna kapılıp sayımlardan rahatsız olması ve sayım memuruna yanlış bilgi vermesidir. Aynı dönemde Çayan'da¹⁷⁰ da ilk sırada rençberler yer almıştır. Beyşehir¹⁷¹, Çamardı¹⁷² ve Karapınar'da¹⁷³ ise ilk sırayı çiftçiler almıştır.

¹⁶⁴ Yaman, *Ereğli*, s.61,63.

¹⁶⁵ Köylerde hane başına düşen ortalama arazi miktarı Ek-5'te gösterilmiştir.

¹⁶⁶ Yaman, *Ereğli*, s. 31.

¹⁶⁷ Hicri 1289 *Konya Vilâyeti Sâl-nâmesi*, C. V, Çev: Mehmet Eminoğlu, Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Konya 2007, s.89.

¹⁶⁸ Yaman, *Ereğli*, s.32.

¹⁶⁹ Konyalı, *Ereğli*, s.57.

¹⁷⁰ Yörük- Karadoğan, "Çayan", s.182.

¹⁷¹ Muşmal- Şahinkaya, "Beyşehir", s.495.

¹⁷² Çelik, *Çamardı*, s. 40.

¹⁷³ Hafizoğlu, *Karapınar*, s. 36.

B. Askerler

II. Mahmut 1826 yılında Yeniçeri Ocağını kaldırınca yerine Asakir-i Mansûre-i Muhammediye ordusunu kurmuştur. Ancak bu ordu ile imparatorluğu korumak imkansızdır. Bunun için asker sayısının artması gerekmektedir. Ülkenin belli başlı gelir kaynakları bu ordu için kurulmuş olan Mansûre Hazinesine devredildiği halde, ordu masrafları karşılanamamaktadır. Asker sayısını artırmak için başka bir çözüm yolu aramak gerekmektedir. Nitekim çok geçmeden yeni bir yol bulunmuş ve Redif askeri teşkilatı kurulmuştur.¹⁷⁴ Redif teşkilâtı 8 Temmuz 1834'te Redif Kanunnamesinin çıkarılmasıyla oluşturulmuştur. Kanunnamede asker adaylarının 23-32 yaşları arasındaki gönüllü kişiler arasından kura ile belirlenmesi kararlaştırılmıştır. Bu amaçla ülke genelinde nüfus sayımları yapılmış ve buralardan ne kadar asker çıkacağı hesaplanmıştır.¹⁷⁵

Ereğli nüfus defterlerindeki bilgilere göre 1838-45 yılları arasında Basdıkkaya, Belicekağaç ve Şeyh Ömer köylerinin dışındaki bütün köyler hem mansure ordusuna hem de redif birliklerine asker çıkarmıştır.¹⁷⁶ Ancak askere alınan kişilerin yaş aralığı kanunnâmede belirtilen yaş aralığından çok daha düşüktür. Köylerde 12 yaşındaki çocukların dahi askere alındığı görülmüştür. Kaydı tutan memurlar her köyün sonuna not düşmüş ve köyde yaşayan erkekleri dört kategoriye ayırmıştır. Askerlik için uygun olanların, uygun olmayanların, çocukların ve hâlihazırda askerlik yapanların sayısı tek tek yazılıp genel bir toplam yapılmıştır. Yazılan rakamlar incelendiğinde 12 yaşından küçüklerin çocuk olarak değerlendirildiği, 12-39 yaş arasındaki sağlıklı kişilerin askere gidebilecek potansiyel grup olarak görüldüğü tespit edilmiştir. Ancak genel olarak askere alınan kişilerin yaş aralığı 19-25 yaş arasında kalmıştır. Küçük yaşta askere alınanlar genellikle redif birliklerinde görev yapmıştır.

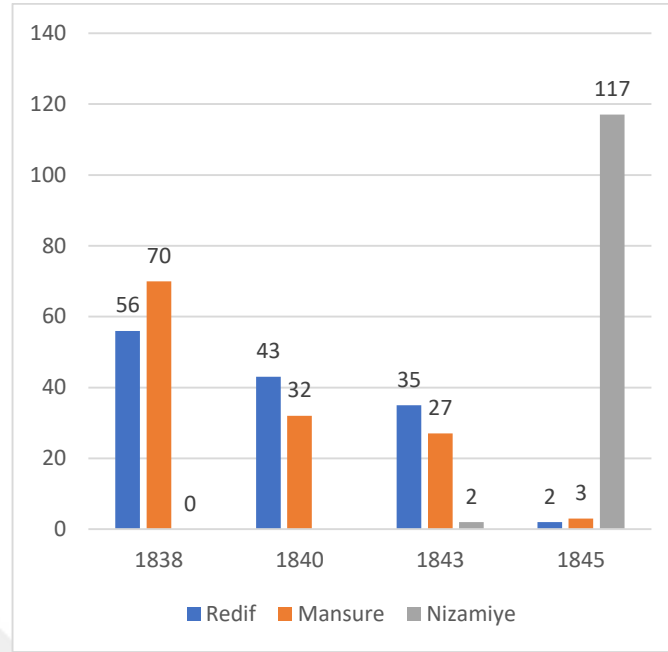
Defterlerdeki bilgilere göre köylerde kayıtlı asker sayısı sırasıyla şöyledir; 1838 yılında 126 kişi, 1840 yılında 75, 1843 yılında 65, 1845 yılında 122 kişidir. Köyler arasında en çok asker çıkaran yer, nüfus oranı en yüksek olan Zanapa'dır. 1838 yılında Zanapa'da 10'u redif, 13'ü mansure ordusunda olmak üzere 23 kişi asker olarak kaydedilmiştir. Onu İbriz (13), Sinandı (11) ve Turlaz (10) köyleri takip etmiştir.¹⁷⁷

¹⁷⁴ Musa Çadırcı, "Anadolu'da Redif Askeri Teşkilatının Kuruluşu", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.VIII, S.14, Ankara 1963, s. 66.

¹⁷⁵ Abdülkadir Özcan, "Redif", *DİA*, C. XXXIV, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003, s. 524.

¹⁷⁶ Bahsi geçen köylerde askere gidebilecek 12-39 yaş aralığında 4-9 kişi bulunmaktadır. Fakat bu köylerden Basdıkkaya köyünde yaşayanlar çalışma amacıyla Tarsus'a gitmiştir. Bu nedenle askere alınmamışlardır. Şeyh Ömer köyünde yaşayanlar kaydını farklı bir kazaya aldırılmıştır. Bu köy 1845 yılına kadar kayıtlarda yer almamıştır. Belicekağaç köyünde yaşayanlardan askerlik için uygun 7 kişiden 3'ü vefat etmiş, 2'si çalışma amacıyla Nernek köyüne gitmiştir.

¹⁷⁷ Askerlerin köyler arasındaki dağılımı Ek-6'da ayrıntılı bir şekilde gösterilmiştir.

Grafik 9: Askerlerin Yıllara Göre Dağılımı (1838-45)

Grafik 9 incelendiğinde 1838 ve 1845 yıllarında asker sayısının daha yüksek olduğu görülür. Özellikle 1843 yılında sayı daha düşüktür. Bunun nedeni en çok asker kaydının bulunduğu Zanapa'nın 1843 yılında kayda alınmamış olmasıdır. Başka bir neden ise redif ordusuna kayıtlı bazı askerlerin firar ederek askerlik görevini terk etmesidir. Grafikteki bir diğer bilgiye göre 1845 yılında mansure ve redif ordusundaki askerlerin sayısı azalmış, nizamiye ordusundaki askerlerin sayısı yükselmiştir. Bunun nedeni 1843 yılında askerî alanda yapılan düzenlemelerdir. Düzenlemede Osmanlı askerinin Asakir-i Mansure ya da Muntazama diye değil, "Asakir-i Nizamiye" olarak adlandırılması kararlaştırılmış, nizamiyenin beş yıllık süresini tamamlayanların ise yedek ordu konumuna getirilen redif sınıfına ayrılmaları öngörülmüştür.¹⁷⁸ Yani daha önce redif ordusuna alınanlar nizamiye ordusuna kaydırılmış, burada eğitim süresini dolduranlar redif ordusuna geçmiştir. Bu durumda redif sayısı azalmış, nizamiye ordusunda görev yapanların sayısı artmıştır.

1845 öncesi alınan askerlerin hangi yıl göreve başladığı yazmamaktadır. Ancak bu tarihten itibaren askerlerin ne zaman alındığı bilgisi eklenmeye başlamıştır. Bu bilgilere göre asker alımları ile ilgili beş farklı tarih karşımıza çıkmaktadır. Bu tarihlerin en eskisi 1831 yılına aittir. Bu tarihte 11 kişi askere alınmıştır. Sonraki tarihler sırasıyla şöyledir; 1834-37 (12 kişi), 1839-41 (2 kişi), 1843 (80 kişi), 1845 (8 kişi)'tir. Mevcut verilerden de anlaşılacağı gibi askerlik süresi oldukça uzundur. Bu durum askerlerde bıkkınlığa yol

¹⁷⁸ Ayten Can Tunalı, *Tanzimat Döneminde Osmanlı Ordusunda Yapılanma (1838-1876)*, Doktora Tezi, Ankara 2003, s.37.

açmakta ve motivasyon kaybı yaşatmaktadır. 1843 yılındaki düzenlemeler bunun önüne geçmek için yapılmıştır.¹⁷⁹

C. Diğer Meslekler

Köylerde karşımıza çıkan diğer mesleklerin sayısı oldukça düşüktür. Bu meslekler içinde sayısal değeri en yüksek olan çobanlardır. Ancak çobanların sayısı da genel olarak düşüktür. 1838-40 yılları arasında 8 köyde, 1843 yılında 2 köyde, 1845 yılında 1 köyde çoban bulunduğu görülmektedir. Halbuki temettuat kayıtlarından her köyde belli bir miktar büyükbaş ve küçükbaş hayvanın bulunduğunu biliyoruz. Bu durumda köylerde en az bir tane çobanın olması beklenir. Ancak köylerde hane başına düşen toprak miktarı azdır.¹⁸⁰ Bu da köylülerin hayvancılıkla uğraştığını ve herkesin kendi hayvanının bakımıyla ilgilendiği göstermektedir.

Köylerdeki diğer mesleklerden çırak 2 kişi, hizmetli 1 kişi, deveci 1 kişi, değirmenci 1 kişi, tüccar 4 kişidir.

Tablo 16: Köylerdeki Diğer Meslek Grupları

YILLAR	Çoban	Çırak	Değirmenci	Deveci	Tüccar	Hizmetçi	Muallim
1838	8	2	0	1	0	1	1
1840	8	2	0	1	0	1	1
1843	1	0	1	0	0	1	0
1845	2	2	0	0	4	1	0

Tablo 16'dan da anlaşıldığı gibi diğer meslek gruplarında çalışan kişilerin sayısı yok denecek kadar azdır. Bazıları yalnızca belli yıllarda kayıtlarda yer almışlardır. Bu meslekler içinde tüccarlar önceki yıllarda çiftçi veya rençber olarak kaydedilen hane reisleridir. Çakallar (1), Körli (1) ve İbriz (2) köylerinde yaşayan bu kişiler 1845 yılında ticaret etmek amacıyla Tarsus'a gitmiştir. Çırak ve hizmetçi olarak kaydedilen hane reislerinden biri köyde bir ailenin yanında çalışmaktadır. Hane reisinin çatısı altında kaydedilmiştir. Diğeri kaza merkezine eniştesinin yanına gitmiştir. Diğerinin hangi ailenin yanında çalıştığı ile ilgili bir bilgi yoktur. Muallim olarak kaydedilen hane reislerinden biri 1838 yılında Gaybi diğeri 1840 yılında İbriz köyünde karşımıza çıkmıştır. Ancak mevcut yıllarda İbriz'de talebe olarak kaydedilen kişilerin kaydına rastlanmamıştır. Gaybi'de ise yalnızca 2 kişinin talebe olduğu yazmaktadır. Bu durumda bu kişiler kayıtlı oldukları köyün dışında ya da kaza merkezinde görev yapmış

¹⁷⁹ Can Tunalı, *Osmanlı Ordusunda Yapılanma*, s.32.

¹⁸⁰ Yaman, *Ereğli*, s.49.

olmalıdır. Defterde deveci olarak kaydedilen hane reisi Çat köyünde yaşamaktadır. 1843 yılında vefat etmiştir. Değirmenci olarak kaydedilen hane reisi İbriz köyünde yaşamaktadır. Muhtemelen gene bu köydeki değirmeni işletmektedir. 1843 kayıtlarında görülen bu mesleğin diğer yıllarda ve başka köylerde görülmemesi ilginçtir. Zira XVI. yüzyıl temettuat kayıtlarındaki bilgilere göre Ereğli kırsalındaki, 12 köyde değirmen bulunmaktadır. Bu değirmenler İbriz Çayı ve Deli Mahmutlu Çayı'nın geçtiği yol üzerindeki köyler ile Karacadağ bölgesinde yoğunlaşmıştır. Kaynaklara göre değirmen itibariyle bölgedeki en zengin köy 17 bâbli İbriz'dir. Buradan çıkan suyun bolluğu değirmenlerin yıl boyunca çalışmasını sağlamıştır.¹⁸¹ Değirmenlerle ilgili başka bir bilgiye XVIII. yüzyıl hurufat kayıtlarında rastlıyoruz. Hurufat kayıtlarındaki bilgilere göre Kara Yusuf köyünde de bir değirmen ile değirmenden sorumlu bir kişi bulunmaktadır.¹⁸² Ancak 1838-45 yılları arasındaki kayıtlarda değirmenle ilgilenen bir görevlinin kaydına rastlanmamıştır. Bu durum bir kişinin aynı anda hem çiftçilikle hem de değirmen işi ile ilgileniyor olmasından ve dolayısıyla sayım memurunun, hane reisinin asıl mesleği olan çiftçiliği kayda geçirip diğer mesleğini kayıt altına almamasından kaynaklanmaktadır. Çünkü tâli uğraşlar nüfus sayımlarında verilmemiştir.

III. TALEBELER

Ereğli kırsalına ait nüfus defterlerinde bazı erkeklerin isimlerinin yanına talebe olduklarına dair not düşülmüştür. Defterdeki bilgilerden 1838 yılında Gaybi (2 kişi) ve Dedekibir köyünde (1 kişi) kayıtlı 3 kişinin talebe olduğu anlaşılmaktadır. 1843 yılında ise Zanapa (2), Gaybi (2), Dedekibir (1), ve Borne (1) köylerinde kayıtlı toplam 6 kişinin talebe şeklinde kaydedildiğini görülmektedir. Ancak talebelerin nerede öğrenim gördüğüne dair herhangi bir bilgi yoktur. Talebe kaydı bulunan yerler içinde en çok dikkat çeken Dedekibir köyüdür. Dedekibir köyünde caminin yanında 1720 yılına kadar faaliyet gösteren bir mektep bulunduğu bilinmektedir. Bu mektepte görev yapan bir muallimin olduğu da kayıtlar arasındadır. Ancak bu tarihten sonra mektep hakkında bilgiye rastlanılmamıştır.¹⁸³ Bu nedenle talebelerin köy bünyesinde mi yoksa kaza merkezinde mi eğitim aldığına dair kesin bir bilgiye sahip değiliz.

IV. ENGEL DURUMU OLANLAR

Nüfus sayımlarının amacı askere gidebilecek grubu tespit etmektir. Bu sebeple köylerde askerlik için uygun bireylerin yanında, herhangi bir fiziki engeli bulunan kişilerin kaydı da

¹⁸¹ Yörük, *Ereğli*, s. 128.

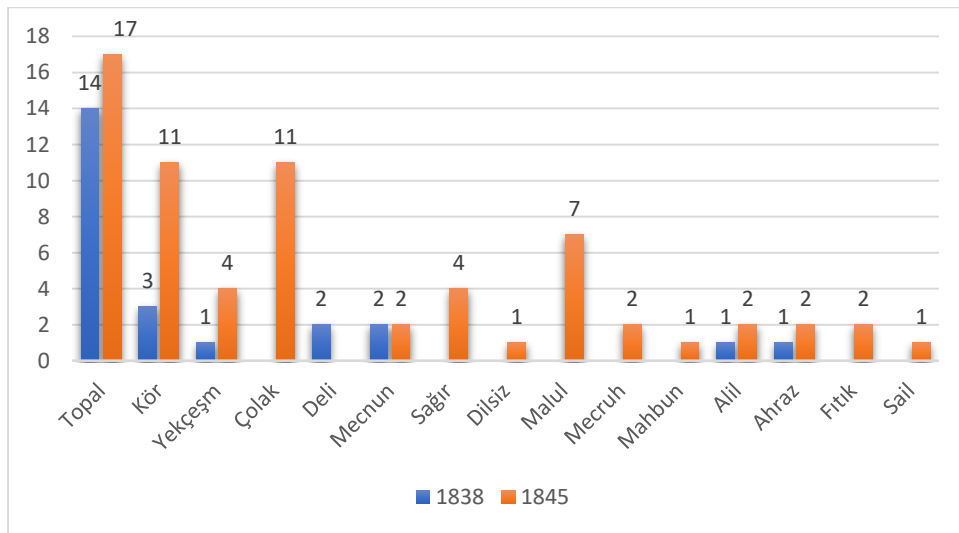
¹⁸² Boydemir Temel, *Ereğli*, s. 231.

¹⁸³ Boydemir Temel, *Ereğli*, s. 168.

tutulmuştur. Şahısların engel durumu ya kişilerin isimlerinin hemen önüne eklenmiş ya da şahıs bilgilerin bulunduğu bölümün çaprazına küçük bir not şeklinde kaydedilmiştir. Bu bilgilerden hareketle bölgedeki engelli sayısını rahatlıkla tespit edebiliyoruz. Ayrıca diğer coğrafi bölgelerdeki hastalık ya da engel durumlarını kıyaslayabiliyor, günümüzdeki benzerlikler ve farklılıklar hakkında genel bir değerlendirmeye varabiliyoruz.

Nüfus defterlerinde engel durumu olanlar hakkındaki en kapsamlı bilgiye 1838 ve 1845 yıllarındaki defterlerde rastlıyoruz. Bilgilere göre 1838 yılında köylerde engelli olanların sayısı 24'tür. Engelliler toplam erkek nüfusunun %1.3'ünü oluşturmaktadır. Köylerde karşılaşılan engel durumları doğuştan olabileceği gibi bir hastalık sonucu sonradan ortaya çıkabilecek rahatsızlıklardır. Bunlar sırayla; yekçeşm (1 kişi), total (14 kişi), kör (3 kişi), deli ve mecnun (4 kişi), alil (1 kişi), ahraz (1 kişi)'dir. 1845 nüfus yılında engellilerin sayısı artarak 67'ye yükselmiştir. Bu grubun toplam erkek nüfus içindeki oranı %3.2'dir. Köylerdeki engel durumları sırasıyla şöyledir; yekçeşm (4 kişi), total (17 kişi), kör (11 kişi), çolak (11 kişi), mecnun (2 kişi), sağır (4 kişi), alil (2 kişi), ahraz (2 kişi), mecruh (2 kişi), malul(7 kişi), mahbun (1 kişi), dilsiz (1 kişi), fıtık (2 kişi), sâil (2 kişi)'dir. En fazla engelli erkeğin bulunduğu köyler Zanapa ve İbriz köyleridir. Her iki sayımda da engelli kaydına rastlanmayan köyler ise Basdikaya, Borne, Eskihisar, Güllüviran, Kaçan, Karaviran, Köser, Seydifakılı ve Şeyh Ömer köyleridir.

Grafik 10: Engel Durumlarının Yıllara Göre Dağılımı (1838-1845)

Grafik 10 incelendiğinde 1845 yılında engelli sayısının ve türünün arttığı görülmektedir. Yedi yıllık süre zarfında bölge nüfusu azalırken engelli sayısının artması düşündürücüdür. Bu durumda bazı olasılıklar akla gelmektedir. Bunlardan ilki engel durumunun akraba evliliği sonucunda doğuştan geldiğidir. İkincisi 1843 yılında bölge nüfusunun azalmasına neden olduğu

düşünülen bazı ölümcül hastalıkların hayatta kalmış bireyler üzerinde bıraktığı kalıcı doku bozukluklarıdır. Zira Çiçek hastalığı gibi bulaşıcı hastalıkların özellikle göze ciddi zarar verdiği ve körlüğe neden olduğu bilinmektedir. Osmanlı Devleti bu hastalıktan korunmak için XVIII. yüzyılda aşı geliştirmiş, ancak XIX. yüzyılda taşradan gelen talepleri karşılamadığı için Avrupa'dan tüplerle çiçek aşısı satın almıştır. Alınan aşılar taşrada bazı bölgelere dağıtmıştır.¹⁸⁴ Ereğli bu bölgeler arasında var mıydı ya da bu dönemde bölgede hangi hastalıklar vardı? Bu sorulara nüfus defterlerinden yola çıkarak cevap vermek mümkün değildir. Ancak aynı dönemde benzer bir eğilimin Çayan'da da yaşanması hastalıklarla ilgili bu düşünceyi desteklemektedir. Çayanda 1840 yılında 1 kişi engelli olarak kaydedilirken, 1845 yılında sayı 17'e yükselmiştir.¹⁸⁵ Sayının bir anda yükselmesi engel durumunun doğuştan gelmediğini göstermektedir. İlerleyen bölümlerde farklı çalışmalardan yola çıkarak, özellikle XIX. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı Devleti'nde görülen salgın hastalıklar üzerinde kısa bir değerlendirme yapılacaktır.

Hastalık ve engel durumu ile ilgili akla gelen bir başka düşünce ise şahısların askere gitmemek için nüfus memuruna yanlış bilgi vermiş olduğudur. Defterlerde bu düşünceyi destekleyen bilgiler oldukça fazladır. Bu bilgilerin başında 1838 yılında Sinandı köyünde yaşayan iki kardeşin kaydı gelmektedir. Ahmet ve Musa adlı iki kardeş 1838 yılında *ahraz* (*sağır ve dilsiz*) olarak kaydedilmiştir. Ancak 1845 yılında bu kişilerin engel durumu hakkında bilgiye yer verilmemiştir. Üstelik bu iki kardeşin redif ordusuna katıldığı bilgisi eklenmiştir. Engelli kişilerin yaş aralığı da engel durumları hakkında şüpheye yol açmaktadır. Defterdeki bilgilere göre engelli olarak kaydedilen 67 kişiden 37'si 12-35 yaş arasındadır. Bilindiği gibi askere alınan kişiler de bu yaş aralığından seçilmiştir. Dolayısıyla bu kişilerin askere gitmemek için memura yanlış bilgi vermiş olduğu veya memurun bu kişileri gördüğü halde bu şekilde kaydetmiş olabileceği düşünülmektedir.

Köylerdeki engel durumu ile ilgili genel bir değerlendirme yapıldığında engelli erkeklerin oranının düşük olduğu görülür. Bu yalnızca Ereğli'ye özgü bir durum değildir. Aynı dönemde Çamardı'da¹⁸⁶ erkek nüfusun %1'inde, Karapınar'da¹⁸⁷ %0,68'inde, Beyşehir'de¹⁸⁸

¹⁸⁴ Haldun Eroğlu, Güven Dinç, Fatma Şimşek, Osmanlı İmparatorluğunda Telkîh-i Cünderî (Çiçek Aşısı), *Millî Folklor Dergisi*, S. 101 (2014), s.195-198.

¹⁸⁵ Yörük- Karadoğan, "Çayan", s.183-184

¹⁸⁶ Çelik, *Çamardı*, s. 39.

¹⁸⁷ Hafizoğlu, *Karapınar*, s. 30.

¹⁸⁸ Muşmal- Şahinkaya, "Beyşehir", s.499.

%1,3'ünde engel bulunduğu bilinmektedir. Bu bilgilerden yola çıkarak Ereğli ve çevresinde yaşayan halkın genel olarak sağlıklı bireylerden oluştuğunu söyleyebiliriz.

IV BÖLÜM

NÜFUS HAREKETLERİ, DOĞUMLAR VE ÖLÜMLER

I. GÖÇLER

Göç, insanlık tarihi boyunca var olan bir olgudur. Bir yerden başka bir yere gitme, mekân değiştirme durumudur.¹⁸⁹ Göçün belli başlı nedenleri vardır. İnsanın iradesi dışında gelişen doğa hadiseleri göçün en önemli nedenlerinden biridir.¹⁹⁰ İlk çağlarda tehlikelerden korunma ve fizyolojik ihtiyaçları karşılayabilme adına gerçekleşmiştir. Ancak zamanla ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel sebeplerle yapılmaya başlanmıştır. Göçler yapıma amacına göre kimi zaman kalıcı, kimi zamansa geçici olmuştur. İnsanların yaşadıkları yerden bir başka yere, temelli yerleşmek üzere gitmeleri *sürekli (kalıcı) göç* olarak tanımlanırken, kişilerin her yıl belirli aylar içerisinde buldukları ortamdan başka bir ortama çalışmak, gezmek ya da dinlenmek vb. için bir müddetliğine gitmeleri olayı *mevsimlik (geçici) göç* olarak tanımlanmıştır.¹⁹¹ Ereğli kırsalındaki köyler incelendiğinde, göçlerin hem kalıcı hem de geçici nitelikte olduğu görülmektedir.

Çalışma konumuz olan Ereğli kırsalında göç olgusunu, iki şekilde ele aldık. Bunlardan ilki köy dışına yapılan göçlerdir. İkincisi ise köylere dışarıdan gelen göçlerdir. Bu göçlerden köy dışına yapılan göçler çoğunlukla geçici göçlerdir. Köy içine yapılan göçlerse köylerin kendi arasında yapılabildiği gibi doğrudan dışarıdan da yapılabilmektedir. Bu göçler kalıcı olarak nitelendirilen göçlerdir.

A. Dışarıya Yapılan Göçler

Ereğli kırsalında insanların uğraş alanlarının tarım ve hayvancılığa dayandığını ve köylerde yaşayanların büyük bir bölümünün geçimini sağlamak için rençberlik yaptığını daha önceki bölümlerde dile getirmiştik. Tarım ve hayvancılığın doğa ile doğrudan ilintili olması, hayatın iklim koşullarına dayanması, kırsal alanlardaki ekonomik istikrarsızlık, sosyal problemler¹⁹² ve nüfus sayımlarının halk üzerinde bıraktığı tedirginlik köylerden dışarıya yapılan göçlerin temel nedenini oluşturmuştur.

¹⁸⁹ Yüksel Koçak, Elvan Terzi, Türkiye'de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri, *KAÜ-İİBF Dergisi*, C.III, S.3. Yıl 2012, s. 165-180

¹⁹⁰ Süleyman Ekici, Gökhan Tuncel, "Göç ve İnsan", *Birey ve Toplum Dergisi*, C.V, S.9, Bahar 2015, s.13.

¹⁹¹ Koçak, Terzi, "Göç", s.170.

¹⁹² Koçak, Terzi, "Göç", s. 168.

Nüfus defterlerdeki bilgilerden hareketle dışarıya yapılan göçleri genel olarak şu şekilde sınıflandırabiliriz. Çalışma amacıyla yapılan göçler, eğitim amacıyla yapılan göçler, firar edenler ve başka köye naklini aldırınlar. Bunlardan eğitim amacıyla yapılan göçlerin sayısı daha önceki bölümde verildiği için bu bölümde yinelenmemiştir.

1. Çalışma Amacıyla Gidenler ve Firar Edenler

Osmanlı Devleti'nde, ülke içinde seyahat etmek isteyen yerli ve yabancı herkesin seyahat için bir izin tezkiresi alma zorunluluğu bulunmaktadır. XVI. yüzyılda *yol hükmü* denilen bu belge XIX. yüzyılda *mürur tezkiresi* adıyla anılmaya başlanmıştır. Asayiş ve emniyeti sağlama, iç göçü kontrol altına alma amacına yönelik alınan bu belge, özellikle 1830'lara doğru daha da önem kazanmıştır. Belge ülke içi seyahatlerde bölge idarecileri ve mahkeme görevlilerince verilmektedir. Bir şehre gitmek isteyen kişi önce mahalle ya da köy imamından nereye ve hangi amaçla gideceğine dair bir pusula almaktadır. Kadıya gidip pusulayı göstermekte ve harcını ödeyip tezkiresini hazırlatmaktadır.¹⁹³ Nüfus defterlerindeki bilgilerden bu uygulamanın köylerde de yapıldığı görülmektedir. Ancak halk tarafından özellikle 1838-43 yılları arasında çok ciddiye alınmadığı anlaşılmaktadır. Yapılan incelemede 1838-43 yılları arasında firar edenlerin, 1845 yılında ise çalışma amacıyla yapılan göçlerin yoğunlukta olduğu görülmektedir. Köylerdeki göçlerde mürur tezkiresi alanların, nereye ve hangi amaçla gittiği açıkça belirtilmiştir. Bunlardan bir kısmı ticaret amacıyla, bazıları hizmetkarlık amacıyla, bazıları ise mevsimlik işçi olarak gitmiştir. Ancak firar edenlerin köylerini terk etme nedeni belirtilmemiştir. Bu kişilerin gittiği şehirler düşünüldüğünde, göç nedeninin aynı amaçla yapıldığı söylenebilir. Ancak askere gitmemek veya vergi vermemek için yapılmış olabileceği de unutulmamalıdır.

Defterdeki bilgilere göre 1838 yılında 46, 1840 yılında 3, 1843 yılında 41, 1845 yılında 36 kişi çalışma veya firar amaçlı buldukları köyü terk etmiştir. Göçler köylerin büyük bir bölümünde yaşanmıştır. Ancak Basdikaya, Seydifikalı, Gaybi, Osman Köseli köyleri nispeten daha çok göç vermiştir. Bu köyler içinde en çok dikkat çeken Basdikaya köyüdür. 1838 yılında bu köyde yaşayanların tamamı Adana, Tarsus civarına firar etmiştir.¹⁹⁴ Ancak bir sonraki yıl köyelerine geri dönmüşlerdir.

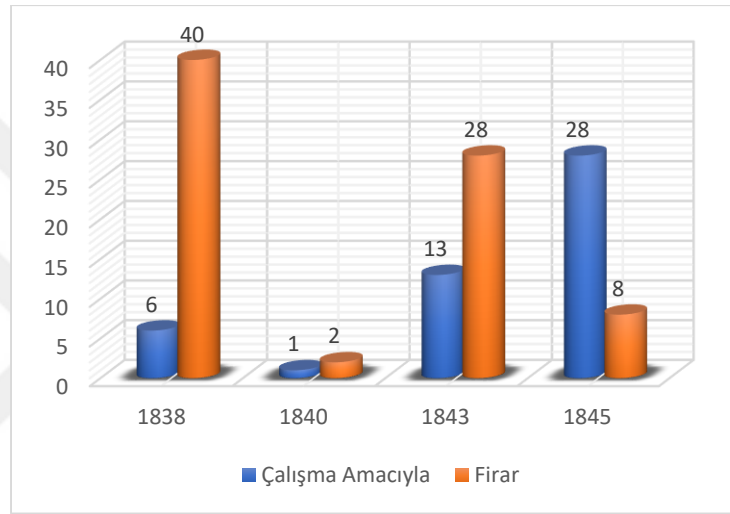
Bu köylerdeki göçün nedeni kişi başına düşen ortalama toprak miktarının düşük olmasıdır. 1840 yılı temettuat verilerine göre köylerde hane başına düşen toprak miktarı

¹⁹³ Mübahat S. Kütükoğlu, "Mürur Tezkiresi", *DİA*, C.XXX, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003, s.60-61.

¹⁹⁴ BOA NFS. d 3378, s.248.

şöyledir. Basdıkkaya 5.54 dönüm, Seydifakılı 9.63 dönüm, Osman Köseli 10.16 dönümdür.¹⁹⁵ Ancak bahsi geçen köylerdeki kişi başına düşen hali arazi miktarı oldukça düşüktür. Bu durum çoğu rençber olan köy halkını yaşamını idame ettirebilme adına göçe zorlamıştır. Ancak göçler kalıcı olmamış, göç edenler köylerine geri dönmüştür. Göçlerin kalıcı olmayıp, genellikle mevsimlik yapılması, köylülerin buldukları bölgeyle ya da topraklarıyla olan bağlarını göstermesi açısından önemlidir. Aynı dönemde Çayan'da¹⁹⁶ 6 kişi, Çamardı'da¹⁹⁷ 46 kişi, Beyşehir'de¹⁹⁸ 731 kişi, Karapınar'da¹⁹⁹ 198 kişi farklı sebeplerle dışarıya göç etmiştir.

Grafik 11: Çalışma Amacıyla Yapılan Göçlerin ve Firar Edenlerin Yıl Bazında Dağılımı (1838-45)

Grafik 11 incelendiğinde kaydın tutulduğu ilk yıllarda firar edenlerin yoğunlukta olduğu görülür. 1845 yılında yapılan son sayımda ise bu durum ciddi ölçüde değişmiş çalışma amacıyla göç edenlerin sayısı yükselirken firar edenlerin sayısı azalmıştır. Göç hareketlerinin yaşandığı şehirler, Adana, Mersin, Tarsus, Niğde, Konya, Nevşehir, Ulukışla, Akşehir ve Çayan'dır. Ancak çalışma amacıyla yapılan göçlerin yoğun olarak yapıldığı şehirler Adana, Tarsus ve Mersin'dir. Göçlerin bu bölgelere yapılmasının sebebi XIX. yüzyılın ortalarına doğru Ege ve Çukurova bölgesinde tarımsal faaliyetlerin artmasıyla birlikte iş gücü açığının ortaya çıkmasıdır. Doğu ve Orta Anadolu'dan gelen

¹⁹⁵ Yaman, *Ereğli*, s. 47.

¹⁹⁶ Yörük- Karadoğan, "Çayan", s.185.

¹⁹⁷ Çelik, *Çamardı*, s.42.

¹⁹⁸ Muşmal- Şahinkaya, "Beyşehir", s.487.

¹⁹⁹ Hafızoğlu, *Karapınar*, s. 49.

göçler bu açığı kapatmış²⁰⁰ böylelikle köylerde iş sahası kıtlığı yaşayan kişiler bu bölgelere giderek çalışma imkânı bulmuştur.²⁰¹

2. Köyler Arası Göç Edenler

Defterlerde dışarı göç edenlerin yanı sıra köyler arası göç edenler de olmuştur. 1843 ve 1845 yılı kayıtlarında rastladığımız bu durumda kimi hane reislerinin naklini farklı köye aldırıldığı yazarken, kimilerinin nakil yapılmaksızın diğer köye gittiği yazmaktadır. Gitme nedenleri ise yazılmamıştır. Ancak göçlerin temelinde çalışma amacı güdüldüğünden bu kişilerin farklı köylere gitme amacını bununla ilişkilendirebiliriz. Zira günümüzde de gerek işçilik için gerekse çobanlık yapmak için köyler arası göçlerin yapıldığı bilinmektedir.

1843 yılında 9 kişi farklı köye göç etmiştir. Bunlardan 4 kişi Seydi Fakılı köyünden Dedeli köyüne nakil olmuştur. Diğer 5 kişiden 3'ü Belicekağaç köyünden Nernek köyüne, 2'si Eskihişar'dan Karayusuflu köyüne gitmiştir. 1845 yılında ise 3 kişi farklı köylere göç etmiştir. Bunlardan 1 kişi Güllüviran'dan Kızılgedik köyüne nakil olmuştur. Diğer 2 kişi Kızılgedik köyünden Işıklar ve Güllüviran köyüne gitmiştir.

B. Dışarıdan Gelen Göçler

Nüfus defterlerinde dışarıdan gelen göçlerin kaydı tutulmamıştır. Bu nedenle göçlerin amacını ve nereden yapıldığını bilmek mümkün değildir. Ancak mevcut defteri birbiriyle karşılaştırmak suretiyle genel bir kanıya varılabilmektedir. Bu amaçla öncelikle köylerdeki doğum ve ölüm kayıtlarına bakılmış, doğal nüfus artışı tespit edilmiştir. Daha sonra doğal nüfus artışının dışında kalan grubun sayısı belirlenerek, bu kişiler üzerinden bir sonuca varılmıştır. Bu anlamda elde edilen veriler 1840 ve 1845 yıllarında tutulan defterlere ait bilgilerdir. Defterdeki bilgilere göre 1840 yılında Gaybi, Işıklar, Ekizli, Kaçan, Karaviran, Tont köylerinde doğal nüfus artışının dışında kalan kişilerin varlığına rastlanmıştır. Bu durum 1845 yılında daha belirgin bir hal almış Sarıca, Şeyh Ömer, Kara Yusuf, Kaçan, Ekizli, Işıklar, Güllüviran köylerinde doğal nüfus artışının dışında nüfus artışı yaşanmıştır. Nüfus artışı özellikle Şeyh Ömer ve Sarıca köylerinde olmuştur. Şeyh Ömer 1838 kayıtlarda 4 erkek nüfustan oluşan küçük bir köydür. Defterdeki açıklamaya göre, bu köyde yaşayan halkın bazıları Niğde Sancağına bağlı Şücâeddîn kazasına naklolmuştur. Bu nedenle 1840 ve 1843 sayımlarında defterlerde yer

²⁰⁰ Doğan Yörük, "H.1259/M.1843 Tarihli Cizye Defterlerine Göre Kayseri'de Rum ve Ermeniler" *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8/11, Ankara 2013, s.439.

²⁰¹ Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz. Reşat Kasaba, "Batı Anadolu'da Göçmen Emeği (1750-1850)", (Edt. Çağlar Keyder, Faruk Tabak), *Osmanlı'da Toprak Mülkiyeti ve Ticari Tarım*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1998, s.119-127.

almamıştır. Ancak 1845 yılında Şeyh Ömer kayıtlarda tekrar görülmekte, köyün erkek nüfusunun %600 oranında artarak 28'e yükseldiği anlaşılmaktadır. Bunun sebebi daha önce Şücâeddîn kazasına nakil olan kişilerin, muhtemelen kaydını tekrar Şeyh Ömer köyüne aldırmasıdır. Ani nüfus artışını gördüğümüz bir başka köy olan Sarıca'da 1838-45 sayımlarında dışarıya yapılan göçün olmadığı bilinmektedir. Dışardan gelen göçlerin varlığına da 1845 yılına kadar rastlanmamaktadır. Ancak 1845 yılında bu köyde ciddi bir nüfus artışının yaşandığı görülmektedir. Sarıca'nın nüfusu 1845 yılında %58 oranında artarak 42'den 100'e, hane sayısı ise 19'dan 39'a yükselmiştir. Sarıca köyüne dışardan yapılan göçün sebebi bilinmemektedir. Fakat bu dönemde köydeki toprak miktarı ve hayvan sayısına bakarak, bu köye göçü artıracak sebepler üzerinden genel bir değerlendirmeye varılacaktır.

1840 temettuat verilerine göre Sarıca köyünde hane başına düşen toprak miktarı 5.11 dönümdür. Bu köydeki yük taşımak için kullanılan hayvan sayısı 187, köydeki toplam hayvan sayısı ise 355'tir.²⁰² Yani köye göçü artıracak ne bol miktarda arazi ne de hayvan bulunmaktadır. Bu durum Sarıca'ya yapılan göçün ekonomik nedenlerden kaynaklanmadığını göstermektedir. Sarıca'ya yapılan göçlerle ilgili akla gelen bir başka olasılık ise köy halkının 1838 yılından önce çalışma amacıyla köylerini terk ettiği ve uzun yıllar farklı memleketlerinde çalıştıktan sonra köyelerine tekrar geri döndüğüdür. Bu ihtimal oldukça düşüktür. Diğer bir olasılıksa farklı nüfus çalışmalarında da sıklıkla karşılaşılan erkek nüfusun halk tarafından gizlenmesidir ki bu durumda hane sayısı da doğal olarak düşecektir. Bunun örneğini Divriği'de görmek mümkündür.²⁰³

II. DOĞUMLAR

Bir ülkede nüfusu belirleyen temel etmen, doğum oranları ile ölüm oranları arasındaki farktır. Bu fark doğal nüfus artışını vermektedir. Ancak nüfus artış hızını etkileyen tek faktör doğumlar ve ölümler değildir. Savaşlar, hastalıklar, ülkelerin gelişmişlik düzeyi vb. konular da nüfus artışını etkilemektedir. Gelişmiş ülkelerde doğum oranları düşük, yaşam süreleri uzundur. Ancak modern öncesi toplumlarda durum tersi yönündedir. Doğum oranları da ölüm oranları da yüksektir. Nüfus defterleri her iki bilgiye de ulaşılma adına önemli kaynaklardır. Kayıtlarda hem yeni doğanların hem de vefat edenlerin bilgisine ulaşmak mümkündür.

Ereğli nüfus defterlerinde bebekler 1 yaşından itibaren kayıt altına alınmaya başlanmıştır. Bu nedenle bölgedeki doğum oranları hesapları bir yaşındaki bebekler üzerinden

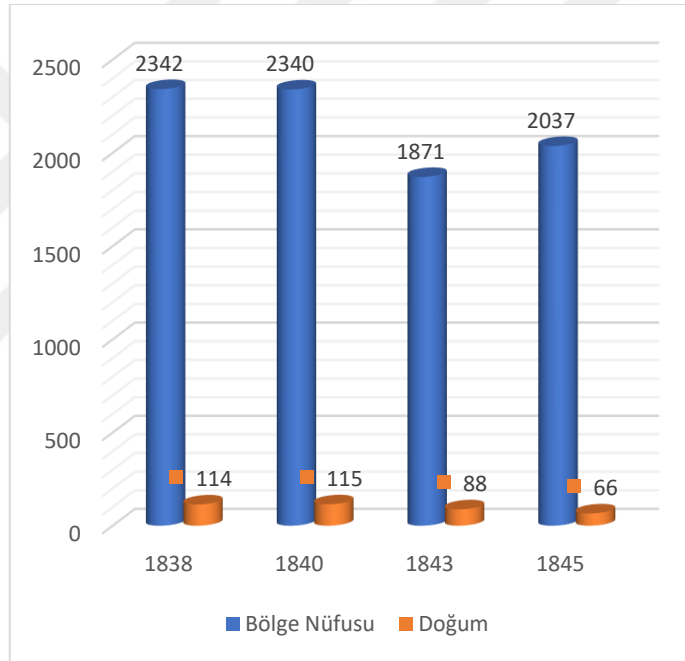
²⁰² Yaman, *Ereğli*, s. 32, 47, 49.

²⁰³ Hasan Yüksel, "Osmanlı'da Modern Anlamda Yapılan İlk Nüfus Sayımına Göre Divriği'nin Demografik Yapısı", *Nüfusbilim Dergisi* (Turkish Journal of Population Studies, 2006-07, s. 78.

yapılmıştır. Defterdeki bilgilere göre 1838 yılında köylerde kayıtlı 1 yaşındaki bebek sayısı 114'tür. Bu sayı 1840 yılında 115'e yükselirken, 1843 yılında 87'ye, 1845 yılında 66'ya düşmüştür. Mevcut veriler erkek bebek kayıtlarıdır. Bu sayıya aynı oranda kız bebeklerin sayısı da eklendiğinde çok daha yüksek bir rakam ortaya çıkacaktır. 1838-45 yılları arasında bölgedeki doğum oranı %4,9 ile %3,2 arasındadır. Aynı dönemde Çamardı'da 34 bebeğin kaydedildiği görülmektedir.²⁰⁴

Köyler arasında 1 yaşında bebek kaydının en yüksek olduğu yerler Zanapa (20), Güllüviran (13), Turlaz (11), İbriz (10)'dir. Bu köyler aynı zamanda nüfus oranı en yüksek olan köylerdir. Kayıtların yapıldığı yıllar arasında 1 yaşında bebek kaydına rastlanılmayan köy Deli Mahmutlu köyüdür. Deli Mahmutlu köyünde en küçük erkek çocuğun yaşı 10'dur.²⁰⁵

Grafik 12: Bir Yaşındaki Çocuk Sayısı (1838-45)

Grafik 12 incelendiğinde doğum oranlarının 1843 yılından itibaren düşmeye başladığı görülmektedir. Önceki yıllarda doğum oranları çok daha yüksektir. Bu durumun iki nedeni vardır. Bunlardan ilki bir yaşında bebek kaydının en yüksek olduğu Zanapa'nın 1843 yılında kayıtlarda yer almamasıdır. Bu köydeki bebek sayısını mevcut sayının üzerine eklediğimiz zaman 1843 yılındaki doğum oranları önceki yıllarla paralel bir seyir izleyecektir. Fakat 1845 yılı verileri için bu durumdan söz edilemez. 1845 yılında doğum oranının düşük olmasının nedeni 1843 yılında bölgede ciddi kırılmaya neden olan ölümlerdir. Ölümler her yaş grubunun

²⁰⁴ Çelik, *Çamardı*, s.29.

²⁰⁵ Bir yaşındaki erkek bebeklerin köyler arasındaki dağılımı Ek-7'de ayrıntılı bir şekilde gösterilmiştir.

üzerinde etkisini göstermiştir. Bu durumdan doğal olarak bebekler de etkilenmiştir. Aynı dönemde Çayan'da da 0-4 yaş arasındaki bebek sayısının düştüğü bilinmektedir.²⁰⁶

III. ÖLÜMLER

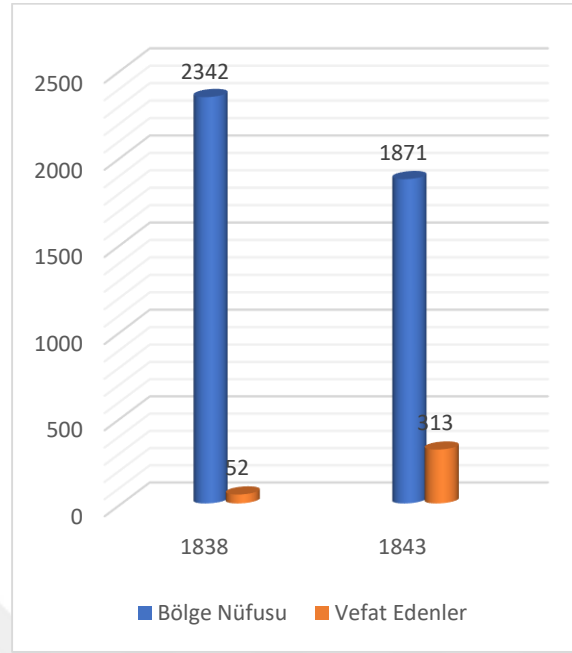
Ölümler doğal nüfus artışını etkileyen unsurlardan biridir. Ancak yalnızca nüfus artış hızını etkilemez. Aynı zamanda bölgenin ekonomik-sosyal düzeyi hakkında bilgi verir. Bununla birlikte bölgede yaşanan savaş, hastalık, kıtlık ya da doğal afetler hakkında fikir edinmemizi sağlar. Ölen kişilerin yaş aralığı bölgenin gelişmişlik düzeyini gösterirken, toplu ölümler salgın hastalığa, doğal afetlere, savaşlara vb. işaret eder. Bu anlamda Ereğli kırsalındaki ölüm oranları incelendiğinde karşımıza 1838 ve 1843 yılı defterlerine ait bilgiler çıkmaktadır. Diğer yıllarda ölen kişiler hakkında bilgi bulunmamaktadır.

1838 nüfus sayımında köylerin tamamında vefat eden erkek sayısı 52'dir. Vefat eden erkeklerin toplam erkek nüfusa oranı %2.2'dir. Vefat eden kişilerin yaşadığı köyler Çat (2), Eskihisar (2), Gaybi (1), Güllüviran (7), Işıklar(1), İbriz (3), Kara Yusufu (1), Köse (3), Nernek (1), Sinandı (9), Tont (4), Turlaz (5), Zanapa (13)'dir. Bu köylerin dışında kalan 15 köyde vefat eden kişilerin kaydına rastlanmamıştır.

1843 nüfus sayımında vefat edenlerin oranının %83.3 oranında artarak 313'e yükseldiği görülmektedir. Aynı oranda kadın nüfusunun da vefat ettiğini düşünürsek bu sayı 626'ya çıkar ki bu ciddi bir rakamdır. Vefat eden erkeklerin toplam erkek nüfusuna oranı %16.8'dir. 1843 yılında köylerin tamamında vefat eden kişilerin bilgisini görmek mümkündür. Ancak bazı köylerde vefat eden kişilerin sayısı çok daha yüksektir. Vefat eden kişilerin yüksek olduğu köyler, İbriz (61), Tont (28), Sinandı (20), Turlaz (18), Köse (18), Gaybi (17) Nernek (15)'tir.²⁰⁷

²⁰⁶ Yörük-Karadoğan, Çayan, s.172.

²⁰⁷ Vefat eden erkeklerin köylerdeki dağılımı Ek-8'de gösterilmiştir.

Grafik 13: Vefat Eden Kişi Sayısı 1838-1843

Grafik 13 incelendiğinde bölge nüfusundaki azalmanın yanı sıra ölümlerin de arttığı görülmektedir. Köylerdeki ölüm oranlarının yüksek olması, bu bölgelerde salgın hastalıkların olabileceği düşüncesini akla getirmektedir. Aynı dönemde Çayan'da da benzer bir tablonun görülmesi düşündürücüdür.²⁰⁸ Peki bu dönemde Osmanlı Devleti'nde görünen salgın hastalıklar nelerdir?

Osmanlı Devleti'nde XIX. yüzyılda yaygın olarak görünen salgın hastalıklara bakıldığında karşımıza, kolera, çiçek ve veba hastalıkları çıkar. Kolera Osmanlı topraklarında ilk kez 1822'de görülmüştür. Ticari münasebetler, hac için yapılan yolculuklar, göçler ve savaşlar yoluyla yayılma imkânı bulmuştur.²⁰⁹ Bu nedenle Osmanlı Devleti karantina uygulaması başlatmıştır. İlk defa Rusya'daki kolera salgını zamanında ticaret gemilerine uygulanmış, bu amaçla karantina meclisleri kurulmuştur. 1831 yılında İstanbul'da gerçekleştirilen karantina uygulaması, Osmanlı Devleti'nin ilk ciddi karantina uygulamasıdır.²¹⁰ 1835 yılında salgın tehlikesinin Akdeniz'den gelmesi üzerine Çanakkale'de geçici bir tahaffuzhane yapılmış, Karantina işlerini yürütmek üzere Esad Efendi görevlendirilmiş ve hastalıklı bölgelerden gelen gemilerin karantinaya uymaları

²⁰⁸ Yörüük- Karadoğan, Çayan, s.184.

²⁰⁹ Mehmet Ak, '19. Yüzyılda Antalya'da Kolera Salgını', *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. IV, S.17, Bahar 2011,s. 254.

²¹⁰ Necati Çavdar, Erol Karcı, ' XIX. Yüzyıl Osmanlı Sağlık Teşkilatlanmasına Dair Bibliyografik Bir Deneme'

Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic , Volume 9/4 Spring 2014, s. 258.

konsoloslara bildirilmiştir. Bütün bu tedbirlerinin yeterli görülmemesi neticesinde sağlık ve eğitim hususlarında teşkilatlanmaya gidilmiştir.²¹¹ 1840'larda ise ilk Karantina Örgütü kurmuştur. Karantina Örgütü'nün amacı hastalığın yayılmasını önlemektir. Bu amaçla ülkenin çeşitli bölgelerine sağlık elemanları yerleştirilmiştir.²¹²

Bu dönemde görülen diğer bir salgın hastalık çiçek hastalığıdır. Özellikle 1842 yılında Osmanlı Devleti'nde büyük bir çiçek salgını yayılmıştır. Bu nedenle İstanbul'da Bezmiâlem Valide Sultan Vakıf Gureba Hastanesi kurulmuştur.²¹³ Salgına yakalanan kişiler burada tedavi altına alınmıştır.

Salgın hastalıklar içinde yer alan bir başka hastalık ise veba salgınıdır. XIX. yüzyılın ilk yarısına kadar büyük çaplı kırımlara yol açan veba, sağlık alanındaki gelişmelere paralel olarak XIX. yüzyılın ortalarına doğru ortadan kalkmıştır.²¹⁴

Sayımların yapıldığı dönem içerisinde bölgede çiçek ve kolera salgını olabileceği düşünülmektedir. Çiçek salgını düşüncesini destekleyen bilgi, özellikle 1845 yılında yekçeşm ve kör sayısının artmasıdır ki bu hastalığın en belirgin özelliği gözde kalıcı hasara yol açabilmesidir. Kolera salgını olabileceğine dair düşünce ise bu hastalığın özellikle 1835 yılında Akdeniz üzerinden gelmesidir ki Ereğli'de mevsimlik göçler çoğunlukla bu bölgeler üzerine yapılmıştır.

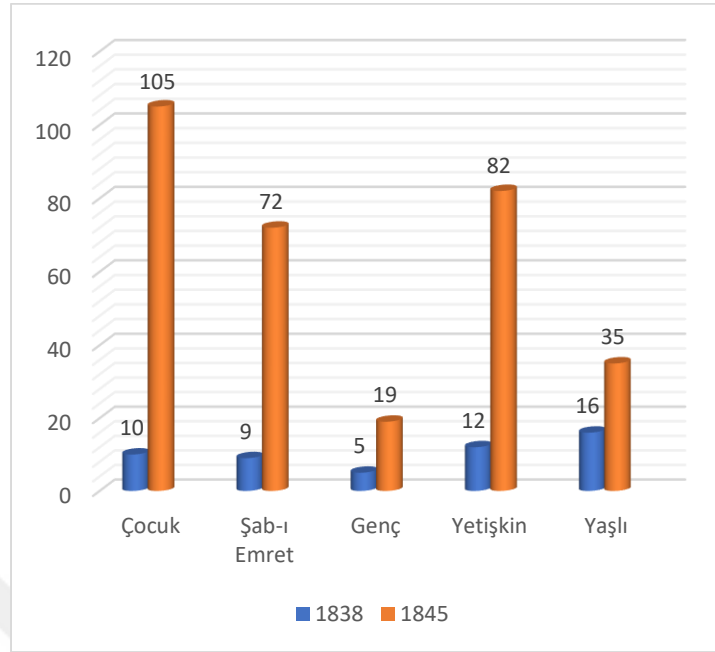
1838 sayımında vefat eden erkeklerin yaş grupları sırasıyla şöyledir; çocuk 10 kişi, şabb-ı emred 9 kişi, genç 5 kişi, yetişkin 12 kişi, yaşlı 16 kişidir. Görüldüğü gibi vefat eden erkeklerin çoğunu yaşlılar ve yetişkinler oluşturmaktadır. Ancak bu durum 1843 nüfus sayımında değişmiştir. Bu sayımda vefat eden erkeklerin %33.5 oranını çocuklar oluşturmuştur. Çocukları %26.1 oranla yetişkinler, %23 oranla da şabb-ı emredler takip etmiştir.

²¹¹ Çavdar- Karcı, "Sağlık", s.258.

²¹² Erdem Aydın, "19. Yüzyılda Osmanlı Sağlık Teşkilatlanması", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S.15 , Ankara 2004, s. 189.

²¹³ Çavdar- Karcı, "Sağlık", s.258.

²¹⁴ Ak, "Kolera", s.255.

Grafik 14: Vefat Eden Erkeklerin Yaş Grupları Dağılımı

Grafik 14 incelendiğinde vefat eden erkek grup içerisinde ikinci sırayı yetişkinlerin, üçüncü sırayı ise şabb-ı emredlerin aldığı görülür. Ölümün bu yaş grubu üzerinde görülmesi ilginçtir. Çünkü salgın hastalıklardan dolayı vefat edenler içinde ilk sırayı çocukların ikinci sırayı ise yaşlıların alması beklenir. Zira her iki grup da vücut direnci bakımından zayıftır. Bu durumda tek bir olasılık akla gelmektedir. O da bu kişilerin çalışma amacıyla gittikleri bölgelerde salgın hastalığa yakalandığı ve vefat ettiği. Aynı tarihte Çayan'da vefat edenlerin yaş aralığına bakıldığında ilk sırada 0-4 yaş arasında bebeklerin, ikinci sırada ise 60 yaş ve üzerindeki yaşlıların olduğu görülür.²¹⁵

²¹⁵ Yörük- Karadoğan, "Çayan", s.184.

SONUÇ

Ereğli, yol güzergahları üzerinde kurulan, stratejik ve jeopolitik konumu ile uzunca bir tarihi geçmişe dayanan yerleşim merkezlerinden biridir. Bölgenin tarihi geçmişi gerek yazılı gerekse sözlü kaynakların bolluğuna işaret etmektedir. Bu durum bölge hakkında yapılan müstakil eserlerin sayısının artmasını sağlamıştır. Bölge hakkındaki çalışmalar, tahrir kayıtları, hurufat kayıtları, salnameler, seyahatnameler vb. üzerinden yapılmıştır. Bütün bu eserlere ilaveten nüfus defterlerindeki bilgilerden hareketle yapmış olduğumuz çalışma 1838-45 yılları arasındaki yedi yıllık bir süre zarfını kapsamaktadır.

Amacımız yedi yıllık süre zarfında Ereğli kırsalındaki demografik eğilimlerin hangi yönde ve nasıl seyrettiğini tespit etmek, ortaya çıkan sonucun hangi etmenlerden kaynaklandığını sorgulamak idi. Bu bağlamda 1838-45 yılları arasında Ereğli kırsalındaki demografi hareketleri ile ilgili elde edilen sonuçlar şu şekildedir. Öncelikle bölgenin 1832 tarihinde Kavalalı İbrahim Paşa tarafından işgal edilmesi Ereğli kırsal nüfusunu ciddi şekilde etkilemiş, bölgenin kırsal nüfusunun ve hane sayısının, diğer kaza birimlerindeki kırsal nüfusundan ve hane sayısından çok daha düşük olmasına neden olmuştur. Buna ilaveten özellikle 1843 yılında bölgede yaşanan salgın hastalıklar, ölümler, göçler vs. nedeniyle bölge nüfusu giderek azalmıştır. Bu da sosyal yapıda değişikliğe yol açmıştır. Bu durum özellikle aile yapısını etkilemiş, köylerde çekirdek aile yapısı azalırken geniş aile yapısı artmıştır. 1845 yılında akrabalarının yanına sığınan kişilerin sayısında artış gözlenmiştir. Küçük yaşta babasını kaybettiği için hane reisi olarak kaydedilen küçük çocuklar ile 100 yaşında hane reisi olarak kaydedilen yaşlı kişilerin varlığına rastlanmıştır.

Osmanlı Devleti, nüfus tahrirlerini vergi ve askerî gaye ile oluşturmuştur. Kayıtlarda alınan bilgiler bu amaca hizmet edecek şekilde tutulmuştur. Kişilerin eşkâli, mesleği yaşı, sağlık durumu vb. bilgileri alınmıştır. Günümüzde kişilerin eşkâlini belirlemeye yönelik kullanılan birçok yöntem bulunmaktadır. Ancak bahsi geçen dönemde eşkâli belirlemeye yönelik modern bir yöntem bulunmamaktadır. Bu nedenle deftere kaydedilen kişilerin bilgileri, kabaca onları tasvir edecek şekilde boy ve sakal-bıyık özelliği ile ilgili olmuştur. Mevcut bilgiler değerlendirildiğinde bölge halkının genel olarak orta boylu ve esmer kişilerden oluştuğu görülmüştür. Bu durum Türk toplumunun karakteristik özelliği ile örtüşmesi açısından önemlidir. Askerî amaçlı alınan bir diğer bilgi kişilerin sağlık durumu ile ilgili olmuştur. Fiziksel bir engeli ya da özürlü bulunan kişilerin yanına not düşülmüş, ne tür rahatsızlığı varsa belirtilmiştir. Yapılan incelemede, askerlik çağında olanların bazılarının memura yanlış bilgi vererek kendisini engelli (sağır ve dilsiz) olarak kaydettirdiği yahut farklı memleketlere giderek

fırar ettiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte askere gitmek istemeyen bazı gençlerin ise yaşlarını 10-20 yaş arasında büyük yazdırdığı görülmüştür. Ancak bütün bunlara rağmen bölgenin hem nizamiye ordusuna hem de mansure ordusuna hatırı sayılır ölçüde asker çıkardığı anlaşılmaktadır.

Kırsal hayatta geçim kaynağı tarım ve hayvancılığa dayanır. Her iki meslek grubunun da doğa ile doğrudan ilintili olması, kırsal alanlardaki ekonomik istikrarsızlık, sosyal problemler Ereğli kırsalında yaşayan halkın göçe zorlamıştır. Zaten büyük bir bölümü rençberlerden oluşan bölge halkı çalışma amacıyla farklı şehirlere göç etmek zorunda kalmıştır. Göçler çoğunlukla Adana, Tarsus ve Mersin civarına yapılmıştır. Göçler yalnızca çalışma amacıyla yapılmamıştır. Nüfus sayımlarının halkı tedirgin etmesi de bölge halkını farklı bölgelere göç etmesine neden olmuştur. Bu bağlamda yapılan göçler *fırar* ibaresi ile kaydedilmiştir. Ancak her iki grup içinde de yapılan göçler kalıcı olmayıp mevsimlik yapılmıştır. Bu durum köylülerin buldukları bölgeyle ya da topraklarıyla olan bağlarını göstermektedir.

Bölgeler arası farkın ve yaşam standartlarının yaşam süresine ve insan tipolojisine etkisi yadsınamaz. Modern öncesi toplumlarda doğurganlık oranı yüksek, yaşam süresi kısadır. Modern öncesi toplumların bu özelliği Ereğli kırsalında da gözlemlenmiştir. Piramitin geniş kısmını çocuklar ve gençler oluşturmuştur. Ancak özellikle 1843 yılında meydana gelen ölümler hem doğum oranının hem de erkek nüfusun gerilemesine neden olmuştur.

Türk toplumunda görülen gelenekçi yapı ve ataerkil sistem Ereğli kırsalında da kendisini göstermiştir. Bu anlamda özellikle aile yapısının, çocuklara konulan isimlerin, hane reislerinin yaşının ve hatta sakal bırakma alışkanlığının buna göre şekillendiğini söylemek mümkündür. Çalışma genel hatlarıyla göstermiştir ki insanlığın günümüzde temel ihtiyaçları ve gayesi ne ise iki asır öncesinde de o olmuştur. Öncelik hep hayatta kalma mücadelesi ve bunu sağlamaya yönelik iş imkanıdır. Asker alımları ile ilgili endişede aslında bunun içindir. Askerliđin 1843 yılı öncesine kadar süresinin belirsiz olması, özellikle XIX. yüzyılda baş gösteren kargaşa hali, halkı ciddi ölçüde endişelendirmiştir. Bu yüzden bölge halkı paniğe kapılmış, kendilerince çözüm önerileri geliştirmiştir, bu doğrultuda ya köylerini terk etmiş ya şahısların yaşını büyütmiş ya da sağlıklı kişileri hastalıklı göstermiştir. Ancak 1843 yılında askerî alanda yapılan düzenlemeler ile bu endişe minimize edilmiş, bölge nüfusu azaldığı halde askere alınan kişi sayısı yükselmiştir.

KAYNAKÇA

A. ARŞİV KAYNAKLARI

NFS. d, 3378, 3379, 3380, 3381

B. KİTAP VE MAKALELER

AÇIKEL, Ali, “Artukabad Kazasında Türk Kişi Adları (1455-1520)”, *Fırat Üniversitesi. Sosyal Bilimler Dergisi*, C.13, S.2, Elazığ 2003, s.306-331.

AK, Mehmet, “19. Yüzyılda Antalya’da Kolera Salgını”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. IV, S.17, Bahar 2011,s. 254-268.

AKYEL, 19. Yüzyılın İlk Yarısında Harput Şehri’nin Nüfus ve Toplum Yapısı, Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elâzığ 2013.

AKYILDIZ, Ali, “Muhtar”, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, C.XXXI, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003, s.51-55.

APA, Gülay, *Konya Ereğli Türk Devri Mimarisi*, Konya 2008.

ARAS, Özgü, “Ad Koyma”, *DİA*, C.I, İstanbul 1988, s.333.

Âşık Paşa-zâde, *Osmanoğulları’nın Tarihi Tevârih-i Âl-i Osmân*, (Kemal Yavuz- M.A. Yekta Saraç), Gökkubbe Yayınları, İstanbul 2010.

AYDIN, Erdem, “19. Yüzyılda Osmanlı Sağlık Teşkilatlanması”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S.15, Ankara 2004, s. 186-207.

AYDIN, Mahir, “Sultan II. Mahmud Döneminde Yapılan Nüfus Tahrirleri”, *Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1990, s. 81-106.

BARCAN, Ömer Lütfi, "Türkiye'de İmparatorluk Devirlerinin Büyük Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. II, S. 1,2, İstanbul, 1941, s. 214-247.

BAŞ, Ali, “Konya-Karapınar-Ereğli Kervan Yolu”, *XVI. Ortaçağ-Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Cumhuriyet Üniversitesi Yay., Sivas 2014, s. 91-102.

BEHAR, Cem, "Osmanlı Nüfus İstatistikleri ve 1831 Sonrası Modernleşmesi", *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik*, T.C. Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara 2000, s. 61-73.

- BEYDİLLİ, Kemal, “İmam”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C.XXII, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003, s.181-186.
- BOYDEMİR TEMEL, İsmet, *Osmanlı Döneminde Ereğli Kazası Vakıf Eserleri*, Konya 2011.
- BOZKURT, Nebi, “Lakap”, *DİA*, C. XXVII, 2003, s. 65-66.
- BOZKURT, Nebi, “Nüfus”, *DİA*, C. XXXIII, İstanbul 2007, s.293-294.
- CAN TUNALI, Ayten, *Tanzimat Döneminde Osmanlı Ordusunda Yapılanma (1838-1876)*, Doktora Tezi, Ankara 2003.
- CLARK, Gregory, *Fukaralığa Veda*, Çev. Egemen Demircioğlu, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2013.
- ÇADIRCI, Musa, “Anadolu’da Redif Askeri Teşkilatının Kuruluşu”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.8, S.14, Ankara 1963, s. 63-72.
- ÇAVDAR, Necati - Erol Karcı, “ XIX. Yüzyıl Osmanlı Sağlık Teşkilatlanmasına Dair Bibliyografik Bir Deneme”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* , Volume 9/4 Spring 2014, s. 255-286.
- ÇELİK, Aysel, *19. Y.Y. Ortalarında Çamardı Nüfusu (1845 Tarihli, 3573-74 Numaralı Çamardı Nüfus Defteri)*, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2014.
- ÇUHALCI, Önder, “19.Yüzyıl Ortalarında Ermenek Kazası (1839-56)”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2012.
- DARKOT, Besim, “Ereğli”, *İslâm Ansiklopedisi*, C. IV. İstanbul 1945, s. 307-309.
- DEMİR, Alpaslan, “16. Yüzyılda Kelkit Kazasında Şahıs Adları”, *e-Journal of New World Sciences Academy* 2011, Volume: 6, Number: 1, s. 146-180.
- EKİCİ, Süleyman- Gökhan Tuncel, “Göç ve İnsan”, *Birey ve Toplum Dergisi*, C.V, S.9, Bahar 2015, s. 9-22.
- ELİBOL, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Nüfus Meselesi ve Demografi Araştırmaları”, *SDÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, XII/2, Isparta 2007, s.135-160.
- ELİBOL, Numan, “Osmanlı İmparatorluğunda Nüfus Meseleleri ve Demografi Araştırmaları”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.XII, S.2, 2007, s. 136-160.

- ERDEM, İlhan, “Doğu Anadolu Türk Devletleri”, *Türkler*, C.VI, Yeni Türkiye Yayınlar, Ankara 2002, 392-395.
- ERGENÇ, Özer, XVI. Yüzyıl Sonlarında Bursa, TTK Yayınları, Ankara 2014.
- EROĞLU, Haldun, DİNÇ, Güven, ŞİMŞEK, Fatma, Osmanlı İmparatorluğunda Telkîh-i Cünderî (Çiçek Aşısı), *Milli Folklor Dergisi*, S. 101, 2014, s. 193-206.
- ERTEN, Hayri, Konya Şer’iyye Sicilleri Işığında Ailenin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı (XIII. Y.Y İlk Yarısı), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.
- FARAOQHÎ, Suraiya, *Osmanlı’da Kentler ve Kentliler*, (çev. Neyyir Berktaş), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2011.
- FAROQHI, Suraiya Faroqhi, *Hacılar ve Sultanlar (1517-1638)*, (çev. Gül Çağalı Güven), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1995.
- Evliya Çelebi, *Evliya çelebi Seyahatnamesi*, III, (Haz. Seyit Karaman-Yücel Dağlı), YKY, İstanbul 2006.
- GENCA, Elif, “Osmanlı Hukukunda Vakıfların Denetimi (Evkaf-ı Hümayun Nezaretı)”, *İÜHFMC*, LXXII, S. 1, Yıl 2014, s. 531-554.
- GENÇOĞLU, Mustafa, “1864 ve 1871 Vilâyet Nizamnamelerine Göre Osmanlı Taşra İdaresinde Yeniden Yapılandırma”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 2, S.2, Kasım 2011, s. 29-50.
- GÖYÜNÇ, Nejat, “Hane”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XV, Ankara 1997, s.553-554.
- HAFIZOĞLU, Hüseyin, *1884 Sayımına Göre Karapınar Kazası Nüfusu*, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2016.
- Hicri 1289 Konya Vilâyeti Sâl-nâmesi*, 2, Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Konya 2007.
- Hicri 1290 Konya Vilâyeti Sâl-nâmesi*, 2, Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Konya 2007.
- HİZMETLİ, Zehra, *1839-41 Yıllarında Sivas’ta Aile Hayatı*, Yüksek Lisan Tezi, Konya 2008.
- İNALCIK, Halil, “Osmanlı’da İstatistik Metodu Kullanıldı mı?” *Osmanlı Devleti’nde Bilgi ve İstatistik*, T.C. Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara 2000, s. 6-8.
- İNALCIK, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, (çev. Ruşen Sezer), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003.
- KARAL, Enver Ziya, “Osmanlı İmparatorluğu’nda İlk Nüfus Sayımı 1831” *Osmanlı Devleti’nde Bilgi ve İstatistik*, T.C. Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara 2000, s. 5-23.

- KARPAT, Kemal Karpat, *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003.
- KASABA, Reşat, “Batı Anadolu’da Göçmen Emegi (1750-1850)”, (Edt. Çağlar Keyder, Faruk Tabak) *Osmanlı’da Toprak Mülkiyeti ve Ticari Tarım*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1998, s.119-127.
- KAYA, Mehmet, “XX. Yüzyıl Baslarında Niğde Sancağının Nüfusuna Dair”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 19, Konya 2006, s. 193-210.
- KAYABAŞ, Ebru, *Osmanlı Devleti’nde Tanzimat Dönemi İtibariyle Aile Hukukunun Gelişimi*, Filiz Kitapevi, İstanbul 2009.
- KIŞ, Salih, *Kavalalı Mehmet Ali Paşa Hadisesinde Konya Muharebesi*, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2004.
- KOÇ, Yunus, “Nüfus”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C.XXXIII, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003. s.292-299.
- KOÇAK, Yüksel- Elvan Terzi, “Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri”, *KAÜ-İİBF Dergisi*, C.III, S.3. Yıl 2012, s. 165-180.
- KONYALI, İbrahim Hakkı, *Abideleri ve Kitabeleri İle Ereğli Tarihi*, Fatih Matbaası İstanbul 1970.
- KONYALI, İbrahim Hakkı, *Konya Tarihi*, Konya 2007.
- KURT, Abdurrahman, *Bursa Sicillerine Göre Osmanlı Ailesi (1839-1876)*, Bursa 1998.
- KURT, Yılmaz, “Adana Sancağında Kişi Adları”, *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi XV/26* (1991), s.169-252.
- KÜÇÜKAŞÇI, Mustafa Sabri, “İmam”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C.XXII, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003, s.178-180.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat, “1830 Sayımına Göre Menteşe Sancağında Hane Nüfusu”, *Osmanlı Araştırmaları XXIII*, İstanbul 2003, s.76-92.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat, “Mürur Tezkiresi”, *DİA*, C.XXX, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003, s.60-61.
- LLOYD Seton, *Türkiye’nin Tarihi*, (çev: Ender Varinlioğlu), Ankara 2000.
- MCGOWAN, Bruce, “Âyanlar Çağı 1699-1812”, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, II, İstanbul 2006.
- MERÇİL, Erdoğan, *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*, Ankara 2006.

- MUŞMAL, Hüseyin -Müjgan Şahinkaya, “1844 Tarihli Nüfus Sayımına Göre Beyşehir Kazası”, *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 10/1 Winter 2015, s. 477-510.
- ORTAYLI İlber, *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, Cedit Neşriyat, Ankara 2010.
- ORTAYLI, İlber, *Osmanlı Toplumunda Aile*, Timaş Yayınları, İstanbul 2009.
- ÖDEN, Z. Günel, “Karamanoğulları Beyliği”, *Türkler*, C. VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 757-762.
- ÖZAYDIN, Abdülkerim, “Kılıçarslan II”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. XXV, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002, s.399-403.
- ÖZCAN, Abdülkadir, “Redif”, *DİA*, C. XXXIV, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003, s. 524-526.
- ÖZGÜN, Cihan, “Batı Anadolu’da Tarımsal İşgücü ve Ücretler (1844-1914)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.5, S.22, Yaz 2012, s.319-331.
- PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, III, MEB
- QUATAERT, Donalt, “19. Yüzyıla Genel Bakış Islahatlar Devri”, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, II, İstanbul 2006.
- SAMİ, Şemseddin, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2007.
- SAMURLU, Hasan, *Osmanlı Döneminde Konya Ereğli’sinde Tasavvufi Hayat, Tekke ve Zaviyeler*, S.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Konya 2004.
- SERTOĞLU, Mithat, *Osmanlı Tarih Lügati*, Enderun Kitapevi, İstanbul 1986.
- SOLMAZ, Sefer, “Danişmendliler”, *Türkler*, C. VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, 430-451.
- TABAKOĞLU Ahmet, “Osmanlı Toplumunda Aile”, *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, Ankara 1992.
- TELCİ, Cahit, “Osmanlı İktisat Literatüründe Bulunan ve Günümüzde Hala Yaşayan Bir Kavram: Rençber”, *Türkler*, C.X, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 714-717.
- TOPAL, Nevzat, “Aksaray Sancağı Mahalle ve Köy İdaresinde Muhtarlık Teşkilatının Kurulması (1835)”, *Gaziantep Universty Journal of Social Sciences*, 16 (2), 524-535.
- TUNCEL Metin, “Ereğli”, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, C.XI, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003, s.290-292.
- TUNÇDİLEK, Necdet, “Türkiye Köylerinin Yapısal Özelliklerine Toplu Bir Bakış”, *İ.Ü. Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Yayınları*, İstanbul 1984, s.23-40.

- TURAN, Osman, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, İstanbul 1969.
- TUŞ, Muhittin, *Sosyal ve Kültürel Açından Konya*, Tablet Yayınları, Konya 2007
- UMAR, Bilge, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İnkılap Kitapevi, İstanbul 1993.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri*, TTK, Ankara 2003.
- YALÇIN, İsmail, "Sakal", *DİA*, C. XXXVI, İstanbul 1997, s. 1-2.
- YAMAN, Zekeriya, *19. Yüzyılda Sosyo-Ekonomik Yönüyle Ereğli Kazası*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.
- Yayınları, İstanbul 1983.
- YEDİYILDIZ, Bahaeddin, "Osmanlı Toplumunu", *Osmanlı Devleti Tarihi II*, İstanbul 1999, s. 481-483.
- YÖRÜK, Doğan- Aynur Karadoğan, Çayan Derbendinde Demografik Eğilimler (1840-45), *History Studies*, Volume 7, Issue 3, September 2015, s. 168-190.
- YÖRÜK, Doğan, "Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Ereğli", *Konya Ansiklopedisi*, Konya Büyük Şehir Belediyesi yay. Konya 2012, s. 217-221.
- YÖRÜK, Doğan, "H.1259/M.1843 Tarihli Cizye Defterlerine Göre Kayseri'de Rum ve Ermeniler" *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8/11, Ankara 2013, s.439-466.
- YÖRÜK, Doğan, *XVI. Yüzyılda Ereğli Kazası*, Ereğli Belediyesi Konya 2009.
- YÜKSEL, Hasan," Osmanlı'da Modern Anlamda Yapılan İlk Nüfus Sayımına Göre Divriği'nin Demografik Yapısı", *Nüfusbilim Dergisi\Turkish Journal of Population Studies*, 2006-07, s. 78-89.

C. KAYNAK KİŞİ

Cumali Yurter, İvriz Mahallesi Muhtarı: 12. 04. 2015.

İsmet Akgül Belceağaç Mahallesi Muhtarı:12. 04. 2015.

İdris Koçak Yayıklı Mahallesi Muhtarı: 12. 04. 2015.

Tevfik Özkubat, Yıldızlı (Turlaz) köyü muhtarı: 23. 08. 2017.

EKLER

Ek-1: Erkek Nüfus Oranındaki Farklar (1838-1845)

Köy Adları	1838	1845	1838-45
	Nüfus	Nüfus	%artış
Basdikaya	17	14	-17,65
Bellicekağaç	Yok	25	
Borne	34	30	-11,76
Çat	80	54	-32,50
Çakallar	64	55	-14,06
Dedekebir	66	63	-4,55
Dell Mahmutlu	21	17	-19,05
Dedell	28	21	-25,00
Ekizli	55	60	10,91
Eskihisar	39	36	-7,69
Gaybi	82	76	-8,54
Güllüvran	140	139	-0,71
Işıklar	78	91	16,67
İbriz	283	213	-24,73
Karavran	27	27	0,00
Kara Yusufu	63	67	6,35
Kaçan	33	42	27,27
Kızılgedik	32	27	-15,63
Körlü	47	44	-6,38
Kösere	86	60	-30,23
Osman Kösell	33	27	-18,18
Sarıca	53	100	88,68
Seydi Fakılı	33	12	-63,64
Sınandı	132	115	-12,88
Şeyh Ömer	4	28	600,00
Nernek	102	92	-9,80
Tont	126	126	0,00
Turlaz	133	Yok	
Zanapa	451	376	-20,17

Ek-2: Yaş Grupları Dağılımı (1838)

KÖYLER	0-1	0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80-84	85+	NÜFUS
Basdıkkaya	0	1	4	2	1	2	1	4	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	17
Belicekağaç	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Borne	0	2	5	10	5	0	1	0	6	1	0	0	3	1	0	0	0	0	0	34
Çakallar	0	0	7	11	19	2	5	1	4	0	12	0	1	1	1	0	0	0	0	64
Çat	6	11	11	7	8	7	4	3	8	3	10	4	2	2	0	0	0	0	0	80
Dede Kebir	2	6	5	17	12	5	2	3	12	0	0	1	3	0	0	0	0	0	0	66
Dedeli	1	1	5	4	7	1	2	0	4	0	1	0	1	1	1	0	0	0	0	28
Deli Mahmutlu	0	0	0	8	7	0	1	0	4	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	21
Ekizli	5	7	5	11	6	6	2	1	5	0	2	0	5	1	1	2	0	1	0	55
Eskihisar	1	4	8	9	3	2	5	1	3	2	1	1	0	0	0	0	0	0	0	39
Gaybi	2	6	7	18	12	7	12	5	7	0	1	2	2	1	1	0	0	0	1	82
Güllüviran	13	28	17	13	21	6	14	14	8	0	0	7	5	2	2	2	0	0	1	140
Işıklar	4	13	10	8	13	2	3	10	5	1	1	3	2	2	2	2	1	0	0	78
İbriz	10	26	20	56	39	23	26	19	25	12	8	13	5	3	2	3	1	1	1	283
Kaçan	1	7	1	3	5	1	3	2	4	0	2	1	2	0	0	2	0	0	0	33
Kara Yusufu	2	8	11	11	5	3	1	4	5	0	4	1	3	2	0	3	1	1	0	63
Karaviran	0	4	2	6	4	0	1	1	4	0	1	0	2	1	0	1	0	0	0	27
Kızılgedik	2	4	5	3	5	2	4	1	2	0	2	2	1	0	0	1	0	0	0	32
Körli	3	6	4	9	7	2	3	1	5	2	0	2	2	2	1	0	1	0	0	47
Kösere	2	11	10	18	13	1	2	3	12	2	6	0	4	3	0	1	0	0	0	86
Nernek	7	20	11	18	9	2	2	6	20	1	2	1	4	5	1	0	0	0	0	102
Osman Köseli	0	1	4	5	7	1	1	2	6	0	1	2	1	0	1	1	0	0	0	33
Sarıca	4	4	7	11	9	4	5	4	6	0	0	1	0	0	2	0	0	0	0	53
Seydi Fakılı	1	6	6	3	5	0	0	2	5	0	1	0	1	1	3	0	0	0	0	33
Sinandı	9	25	8	20	17	11	3	10	21	0	0	4	4	3	3	1	1	0	1	132
Şeyh Ömer	0	0	0	0	1	0	0	0	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4
Tont	6	19	16	15	14	9	10	9	20	1	1	2	1	3	4	0	0	0	2	126
Turlaz	11	21	4	19	24	19	10	8	17	1	3	5	0	0	1	0	1	0	0	133
Zanapa	20	47	26	73	73	53	46	30	63	1	7	7	10	5	3	2	1	1	3	451
TOPLAM	112	288	219	388	351	171	169	144	283	29	67	59	64	39	28	23	6	5	9	2342

Ek-3: Yaş Grupları Dağılımı (1845)

KÖYLER	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80-84	85+	NÜFUS	
Basdıkkaya	1	1	0	2	2	0	1	2	2	1	1	0	0	0	0	0	0	0	13
Belicekağaç	6	2	2	2	0	3	2	2	2	1	2	0	1	0	0	0	0	0	25
Borne	3	1	4	5	4	1	3	1	3	0	1	3	0	0	0	0	0	0	29
Çakallar	8	8	2	4	7	2	2	6	2	1	2	6	1	1	0	1	0	0	53
Çat	10	4	2	2	7	3	8	1	3	1	5	2	3	0	0	0	0	0	51
Dedekebir	7	7	5	6	4	4	1	2	8	2	0	1	2	0	1	0	0	0	50
Dedeli	0	2	2	5	0	3	1	0	3	0	0	0	2	0	0	0	0	0	18
Deli Mahmutlu	0	1	3	3	4	0	2	1	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	17
Ekizli	8	6	5	9	7	3	0	3	3	0	2	4	2	2	2	0	0	0	56
Eskihisar	2	4	2	5	3	2	4	3	2	1	1	2	0	0	0	0	0	0	31
Gaybi	10	6	3	4	7	6	5	4	15	1	1	1	2	1	0	0	0	0	66
Güllüviran	17	12	11	21	8	4	9	12	5	2	3	4	5	0	2	1	1	1	117
Işıklar	15	6	11	10	4	3	8	5	7	3	0	0	4	3	0	1	1	1	81
İbriz	24	15	10	25	24	9	17	14	19	11	5	11	3	2	2	0	1	1	192
Kaçan	9	3	3	5	3	3	2	3	1	0	0	2	1	0	1	1	0	0	37
Karaviran	2	2	2	6	2	1	0	0	3	1	2	2	1	0	1	0	0	0	25
Kara Yusufu	9	7	6	7	8	3	4	3	5	3	1	2	1	0	2	0	0	0	61
Kızılgedik	3	2	0	1	3	3	3	5	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	22
Körli	6	4	2	5	2	5	2	4	5	0	0	1	1	0	0	0	0	0	37
Kösere	7	3	9	7	8	2	2	3	6	5	0	1	0	0	0	1	2	2	56
Nernek	19	6	3	7	7	3	5	8	7	3	0	4	2	1	0	0	0	0	75
Osman Köseli	0	3	2	2	3	4	1	3	3	2	1	1	0	0	1	0	0	0	26
Sarıca	12	9	4	6	11	8	10	6	9	4	3	4	1	1	1	1	2	2	92
Seydi Fakılı	3	0	1	1	2	0	0	1	2	0	0	0	1	0	0	1	0	0	12
Sinandı	13	10	6	10	16	5	9	4	7	2	1	6	1	1	0	0	0	0	91
Şeyh Ömer	1	9	3	0	2	2	2	0	2	1	1	1	0	1	0	0	0	0	25
Tont	22	19	9	8	9	8	12	2	8	5	2	5	2	0	0	0	0	0	111
Zanapa	56	40	21	36	48	21	24	21	34	15	10	12	5	1	0	2	2	2	348
TOPLAM	273	192	133	204	205	111	139	119	170	65	44	75	41	15	13	9	9	9	1817

Ek-4: Çiftçi ve Rençberlerin Dağılımı (1838-45)

Köyler	1838		1840		1843		1845	
	Çiftçi	Rençber	Çiftçi	Rençber	Çiftçi	Rençber	Çiftçi	Rençber
Basdikaya	0	0	0	0	0	0	0	6
Belicekağaç	Yok	Yok	0	0	0	0	1	7
Borne	8	0	0	0	0	0	5	4
Çakallar	1	0	1	0	1	0	1	17
Çat	13	0	2	0	2	0	7	13
Dedekebir	3	13	7	11	7	10	0	18
Dedeli	3	0	2	0	2	0	0	5
Deli Mahmutlu	0	0	0	0	0	0	7	0
Eskihisar	3	0	0	0	0	0	2	9
Gaybi	10	11	11	11	12	9	4	24
Güllüviran	33	0	24	0	28	0	40	0
Işıklar	22	0	23	0	21	0	28	3
İbriz	12	0	22	67	23	61	1	89
Ekizli	10	0	7	0	4	0	15	2
Kaçan	6	0	10	0	9	0	11	0
Kara Yusufu	1	0	2	0	0	0	1	19
Karaviran	8	0	8	0	8	0	10	1
Kızılgedik	5	0	7	0	6	0	12	0
Körli	0	0	1	0	2	0	1	14
Kösere	3	0	1	0	0	0	1	20
Nernek	3	0	2	1	1	1	3	20
Osman Köseli	0	0	0	1	0	0	0	7
Sarıca	5	5	6	1	6	1	2	33
Sinandı	2	0	8	0	8	0	1	30
Seydi Fakılı	1	0	0	0	0	0	0	5
Şeyh Ömer	0	0	Yok	Yok	Yok	Yok	1	8
Tont	14	1	31	4	32	4	18	19
Turlaz	20	24	0	0	0	0	Yok	Yok
Zanapa	29	88	45	73	Yok	Yok	0	146
Toplam	215	142	220	169	172	86	172	519

**Ek-5: Hane Başına Düşen Ortalama Arazi Miktarı ve Köylerdeki Hayvan Sayısı
(1840)**

Sıra	Köyler	Hane Sayısı	Hane Başına Düşen Ortalama Toplam Arazi	Köylerdeki Hayvan Sayısı
1	Basdikaya	6	5,54	57
2	Belicekağaç	16	11,02	93
3	Borne	16	7,22	209
4	Çakallar	21	4,89	214
5	Çat	27	1,40	717
6	Dedekebir	22	10,76	172
7	Dedeli	7	6,46	46
8	Deli Mahmutlu	8	10,81	69
9	Eskihisar	16	9,97	155,5
10	Gaybi (Kaya)	33	6,67	145
11	Güllüviran	41	68,02	1780
12	Işıklar	29	31,76	1755
13	İkizli	20	40,15	320
14	Kaçan	14	44,79	395
15	Karaviran	10	41,40	299
16	Kara Yusufçu	23	6,62	156
17	Kızılgedik (Kızılgöğü)	13	36,38	280
18	Körlü	18	2,64	107,5
19	Kösere	27	6,68	255,5
20	Nernek	28	7,97	219
21	Osman Kösellü	8	10,16	127
22	Sarıca	19	5,01	355
23	Sinandı	52	6,73	427
24	Seydi Fakılı	8	9,63	190
25	Tont	46	16,09	921
26	Turlaz	44	17,09	342
27	Zanapa Hacı Ömer	40	11,24	141

Ek-6: Askerlerin Köyler Arasındaki Dağılımı (1838-45)

Köyler	1838			1840			1843				1845			
	Asker Say.	Redif	Mansure	Asker Say.	Redif	Mansure	Asker Say.	Redif	Mansure	Nizamiye	Asker Say.	Redif	Mansure	Nizamiye
Basdikaya	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Belicekağaç	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Borne	2	1	1	2	1	1	3	1	1	1	3	0	0	3
Çakallar	2	0	2	2	1	1	2	1	1	0	3	0	1	2
Çat	2	1	1	2	2	0	1	1	0	0	3	0	0	3
Dedekebir	5	3	2	3	2	1	3	2	1	0	5	0	0	5
Dedeli	1	0	1	1	1	0	1	1	0	0	2	0	0	2
Deli Mahmutlu	1	0	1	1	1	0	1	0	1	0	1	0	0	1
Eskihisar	3	1	2	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
Gaybi	4	2	2	4	2	2	4	2	2	0	4	0	0	4
Güllüviran	5	4	1	1	1	0	1	0	1	0	8	0	0	8
Işıklar	3	2	1	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0	4
İbriz	13	7	6	11	6	5	10	6	4	0	15	0	0	15
Ekizli	4	3	1	2	2	0	3	3	0	0	2	0	0	2
Kaçan	1	0	1	1	1	0	1	1	0	0	2	0	0	2
Kara Yusufu	5	2	3	5	4	1	5	4	1	0	3	0	0	3
Karaviran	2	0	2	2	0	2	2	0	2	0	0	0	0	0
Kızılgedik	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	2
Körli	3	0	3	2	0	2	3	1	2	0	4	0	0	4
Kösere	3	2	1	2	2	0	3	2	1	0	3	0	0	3
Nernek	6	2	4	3	1	2	3	1	2	0	5	0	0	5
Osman Köseli	2	0	2	1	1	0	2	0	2	0	6	0	2	4
Sarça	4	0	4	0	0	0	0	0	0	0	8	0	0	8
Sinandı	11	6	5	6	3	3	6	4	2	0	13	2	0	11
Seydi Fakılı	2	0	2	1	0	1	1	0	1	0	3	0	0	3
Şeyh Ömer	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tont	7	3	4	0	0	0	0	0	0	0	5	0	0	5
Turlaz	10	5	5	8	5	3	10	5	3	0	0	0	0	0
Zanapa	23	10	13	15	7	8	0	0	0	0	17	0	0	17
TOPLAM	126	56	70	75	43	32	65	35	27	1	122	2	3	117

Ek-7: Bir Yaşındaki Erkek Bebek Sayısı

Köyler	1838	1840	1843	1845
Basdıkkaya	0	0	0	1
Belicekağaç	0	1	1	0
Borne	0	0	0	0
Çakallar	0	2	1	1
Çat	6	2	2	0
Dedekebir	2	5	5	4
Dedeli	1	0	0	1
Deli Mahmutlu	0	0	0	0
Eskihisar	1	6	5	3
Gaybi	2	6	7	2
Güllüviran	13	4	4	11
Işıklar	4	2	2	4
İbriz	10	13	15	2
Ekizli	5	2	2	0
Kaçan	1	1	1	2
Kara Yusufu	2	6	5	0
Karaviran	0	0	0	1
Kızılgedik	2	0	0	2
Körli	3	4	4	3
Kösere	2	7	6	1
Nernek	7	10	9	6
Osman Köseli	0	2	2	0
Sarıca	4	0	0	1
Sinandı	9	5	5	10
Seydi Fakılı	1	1	1	0
Şeyh Ömer	0	0	0	3
Tont	6	9	8	3
Turlaz	11	2	2	0
Zanapa	20	25	0	5
Toplam	112	115	87	65

Ek-8: Vefat Eden Erkekler

Sıra	Köyler	1838		1843	
		Vefat	Nüfus	Vefat	Nüfus
1	Basdikaya	0	17	2	16
2	Belicekağaç	Yok	Yok	10	33
3	Borne	0	34	4	36
4	Çakallar	0	64	9	64
5	Çat	2	80	8	61
6	Dedekebir	0	66	15	70
7	Dedeli	0	28	6	26
8	Deli Mahmutlu	0	21	2	19
9	Ekizli	0	55	3	59
10	Eskihisar	2	39	11	45
11	Gaybi	1	82	17	95
12	Güllüviran	7	140	13	132
13	Işıklar	1	78	7	87
14	İbriz	3	283	61	279
15	Kaçan	0	33	4	37
16	Kara Yusufu	1	63	5	64
17	Karaviran	0	27	4	29
18	Kızılgedik	0	32	5	23
19	Körli	0	47	8	50
20	Kösere	3	86	18	77
21	Nernek	1	102	15	92
22	Osman Köseli	0	33	5	33
23	Sarıca	0	53	9	42
24	Seydi Fakılı	0	33	6	22
25	Sinandı	9	132	20	116
26	Şeyh Ömer	0	4	Yok	Yok
27	Tont	4	126	28	144
28	Turlaz	5	133	18	120
29	Zanapa	13	451	Yok	Yok
TOPLAM		52	2342	311	1871